

ILARIE GH. OPRIȘ

VASILE MUREȘAN

ARTA NAIVĂ

Județul Mureș

1970 - 2012

Coperta I: „Avram Iancu la Sângeorgiu de Mureș”,
pictură de Gheorghe Oprea.

Coperta IV: „Poartă”, la Centrul de Cultură Teleki, din Sovata.

ILARIE GH. OPRIȘ VASILE MUREȘAN

ARTA NAIVĂ

Județul Mureș

1970 - 2012

EDITURA NICO

2012

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
OPRIȘ, ILARIE GH.; MUREȘAN, VASILE;
Arta naivă, județul Mureș / Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan
Târgu-Mureș: Editura NICO, 2012
ISBN 978-606-546-127-7
I. Lokodi Edita Emöke (Cuvânt înainte)
II. Nicolae Băciuț (Prefață)
III. Mureșan, Vasile (Introducere)

**Foto: Pavel Curagău, Ilarie Gh. Opriș, Lucian Însurățelu,
Koncz János Robert, Voichița Cecălăcean**

Editura NICO
Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29
Lector: Dorin Borda
Consilier editorial: Nicolae Băciuț
Coperta: Vasile Mureșan
Copyright © Ilarie Gh. Opriș, 2012
Toate drepturile rezervate
Tehnoredactare: Gheorghe Cimpoi

Tiparul executat la INTERMEDIA GROUP
Târgu-Mureș, str. Cuza Vodă nr. 57
ROMÂNIA

CÂT DE „NAIVĂ” E „ARTA NAIVĂ”

Arta naivă e o sintagmă nu foarte ușor de definit, riscul de a aproxima doar, de a tatona, universul ei fiind foarte mare. Când faci o panoramare într-o galerie a genului, inevitabil apar întrebări legate de cât de naivă e arta naivă. La cât sunt de elaborate, rafinate unele lucrări, suspiciuneate duce mai degrabă înspre a cataloga „arta naivă” cu totul altfel decât e ea percepută în mentalul colectiv.

Faptul că „artiștii naivi” nu au studii de specialitate nu mai e convingător, pentru că mulți „autodidacți” i-au lăsat în urmă pe destui „academicieni” (în sensul la nivel universitar) ai genului.

Nici istoria artei naivenu are liniile devenirii riguros trasate, chiar dacă sunt stabilite niște repere, începuturile sale fiind approximate la sfârșit de secol al XIX-lea, iar printre cei dintâi pictori naivi e numit americanul Edward Hicks (1780-1849).

După Wikipedia, „primii reprezentanți de seamă ai artei naive ar fi francezul Henri Rousseau le Douanier (1844 - 1910) și georgianul Niko Pirosmiani (1862 - 1918). Au urmat americanca Grandma Moses (1860 - 1961), francezul André Bauchant (1873 - 1958), școala primitivilor croați de la Hlebine cu Ivan Generalic (1914 - 1992), pictorii naivi sârbi Slobodan Zivanovic (1943-), Miroslav Srekovic, Dejan Zivanovic (1967-), germanul Max Raffler (1902 - 1988), tânăra pictoriță de origine italiană Claudia Vecchiarelli”, iar în România sunt remarcați „pictorii Ion Niță Nicodin, Alexandru Savu, Viorel Cristea, Robert Scripcaru, Aurelia Vintilă, Constantin Scarlat, Valeria Tofan; Mihai Dascalu, Gheorghe Boanca, Costică Onuța, Costel Iftinchi, Calistrat Robu, Costel Bogatu, Ioan Maric, Paula Iacob, Marcela Istrate, Gustav Ioan Hlinka, Doina Marita Hlinka Emil Pavelescu Mircea Cojocaru Aurora Naformita sculptorii Constantin Vasilescu și Neculai Popa, Stan Pătraș”...

Sigur, lista e incompletă, ea omițând numeroase nume, inclusiv cele care s-au afirmat în spațiul mureșean în ultimele patru decenii, în care aceasta s-a conturat ca o mișcare distinctă, cu personalități care și-au câștigat o relativă notorietate, nu doar locală.

Iată o listă, selectivă, (numărul artiștilor plastici naivi mureșeni fiind de câteva zeci!), așa cum apare ea în lucrarea „Artă naivă. Județul Mureș, 1970 – 2012”, Editura Nico, 2012, autori Ilarie Gh. Opreș, Vasile Mureșan și Székely Lajos: Czirják Luiza, Durugy Pál, Gheorghe Farcaș, Ioan Itu, Kiss Anna, Kiss Márton, Koncz János, Kristóf Andrea, Lacko Aranka, Lacko Csongor, Magyarosi Kálmán, Petru Moga, Teodor Moraru, Gheorghe Opreș, Orban Irén, Ötvös Károly, Polgár Francisc, Teodor Popa, Simo Regina, Simonffy Jolán, Sever Suciuc, Tamás Pál, Elena Tănase. Teodor Moraru și Gheorghe Opreș beneficiază și de albume proprii, iar Suciuc Sever este protagonistul unei minimonografii realizată de Nicolae Băciuț și Răzvan Ducan. (Editura Nico, 2007).

Referințele critice despre pictura naivă mureșeană se găsesc și albumul Vasile Savonea, „Arta naivă în România”, București, 1980, și Victor Ernest Mașek, „Arta naivă”, Editura Meridiane, București, 1989.

Unii dintre artiștii plastici mureșeni sunt cuprinși și în cataloagele unor expoziții naționale și internaționale, precum și în diverse dicționare, între care Mihai Vintilă, „Dicționarul artei naive din România”, Reșița, 2001, (Ioan Itu, Teodor Moraru, Gheorghe Opreș), albume: Costel Iftinchi, „50 de ani de artă naivă în România. Enciclopedie”, Iași, 2010, în care sunt menționați Durugy Pál, Ioan Itu, Kiss Anna, Kiss Márton, Koncz János, Lacko Aranka, Ioan Marcoș, Teodor Moraru, Gheorghe Opreș, Orban Irén, Teodor Popa, Sever Suciuc, Sándor Páll, Elena Tănase, treisprezece artiști ale căror biografii de artiști plastici au fost remarcate.

Dacă acești artiști nu coboară ca parte a istoriei artei mai mult de o jumătate de secol, cred că rădăcinile artei plastice naive românești pot fi reperate într-un rotund de consistență și amploare pe undeva pe la sfârșitul secolului al XVII-lea, odată cu fenomenul de la Nicula, al picturii de icoane pe sticlă, care-i i-ar putea înregistra pe primii noștri pictori naivi.

O incursiune în spațiul internautic ne aduce mai aproape de realitatea artei naive din România, care are contributori de clasă, de ținută.

Absența unei educații plastice instituționalizate, academice, nu aruncă însă în primitivism mijloacele artiștilor naivi, pentru unii autodidacticismul ținând loc cu brio oricărui studiu.

E adevărat, ceea ce s-au structurat ca „școli populare de artă” au oferit multor artiști naivi cadrul de familiarizare în domeniu, fără să facă din ei nici amatori, nici profesioniști, ci mai degrabă conservându-le „naivitatea” ca sursă a elanurilor artistice, ca energie a talentului nativ.

După dicționar, pictorul naiv face parte dintr-o grupare ce ignoră intenționat perspectiva, anatomia artistică, legile proporțiilor și ale compoziției, inspirându-se adesea din pictura populară. E însă aceasta o prezentare simplificată, schematică, reduționistă, generică.

Imaginarul pictorului naiv e într-un orizont mult mai extins decât la o primă vedere. Tematic, universul picturii naive nu se limitează la spațiul ruralității și tradiționalismului, extensiile spre fabulos, specifice basmului, sunt un mare profit. Fantasticul, simbolicul sunt valorificate cu artă, oricât arbitrar cromatic ar fi admis (fără respingerea armoniilor), până la instinctiv, se insinuează adesea, cu accente mi(s)tice. Pictorul naiv e creator de atmosferă, e când narativ, când liric. El restituie o lume incapabilă să se desprindă de trecut, dar în același timp una care respinge adaptarea la un prezent străin firii sale.

Se poate vorbi poate chiar de o asumare a libertății imaginative absolute, de refuzul rigorii și convențiilor formale, de lipsa oricăror prejudecăți stilistice.

Și se face mereu loc pentru candoare, seninătate, sinceritate, simplitate.

Pictură naivă, arta naivă în ansamblul ei a reușit prin câțiva reprezentanți să se impună în întreaga ei specificitate, cu particularitățile ei, firesc acceptate.

A ignora această artă, sau a o trata marginal ar fi o mare pierdere.

Dimpotrivă, menținerea ei într-un orizont de vizibilitate poate fi de natură să motiveze în plus pe cei care au ales această cale de acces spre ei înșiși.

NICOLAE BĂCIUȚ

INTRODUCERE

În anul 1970 profesorul Bandi Dezső, a organizat un cerc de pictură de artă naivă la care au luat parte în marea majoritate tineri agricultori din satul Câmpenița. La terminarea cursurilor s-a organizat prima expoziție a artiștilor naivi din județul Mureș, unde au fost invitați artiști din tot județul Mureș. Expoziția a fost organizată în perioada iulie-august 1970, cu această ocazie profesorul Bandi Dezső a editat un catalog al expoziției cu fotografii ale lucrărilor de pictură și sculptură și numele participanților cu anul nașterii și localitatea de domiciliu. Cu nouă dintre participanți s-a discuta în zilele aceste, adică în luna iulie 2012 având ca însoțitor pe doana învățătoare Lázár Éva, care a fost și director al căminului cultural în acei ani, dar și păstrătoare de lucrări de pictură realizate în anii 1970-1971, în holul școlii din sat. În timpul cursurilor au fost îndrumați cursanții să abordeze teme ca: obiceiuri, lucrul la sat, povești etc. de către profesorul Bandi Dezső. La tratarea picturilor se vede îndrumarea maestrului; am constatat că au ceva comun. Au pictat liber, curat, pur, nu au fost lăsați să meargă spre kitsch. Au multe personaje iar tematica fiecărei lucrări a fost tratată, gândită și realizată cu mult suflet. Temele cu povestiri în culori fără probleme de stil, orientări artistice, pure și curate realizate cu sufletul curat a săteanului din Câmpenița. Prof. Bandi Dezső, de la Casa Județeană a Creației Mureș, a îndrumat și organizat dar și a asigurat materialul necesar pentru pictură ca: culori, cartoane și pensule. Directorul căminului cultural și directorul școlii au fost prezenți mereu alături de cursanții la cercul de pictură care s-a desfășurat în căminul cultural sau în școală. Unii s-au ocupat și de tapiserie ca Páll Lenke. Avem lucrarea ei cu cei trei ciobănași, deosebit de reușită.

Picturile doamnei **Bordi Gizela** sunt redată în alb și negru, negăsind numai reproducerile dintr-o revistă. Din cele două picturi reiese că sunt bine desenate. În cele două lucrări sunt reprezentate sărbătorile de iarnă, Anul Nou și farșangul. Sătenii sunt înbrăcați în costume magheare de pe câmpie. Este o atmosferă de iarnă de poveste care este bine creată de artistă.

Artista **Czirják Lujza** din Călușeri, domiciliată în Sângeorgiu de Mureș, în apropierea orașului Târgu-Mureș, a pictat în mai multe tehnici; ulei pe până, carton și sticlă. De asemenea a lucrat în tehnica cusutului pe covor. Prima lucrare este o compoziție cu un centru de interes, țăranul se duce la pădure după lemne dar se întâlnește cu pădurarul și rămâne fără lemne de foc de această dată, a doua lucrare o reprezintă pe artistă care pictează și colega ei care coase, în alte

lucrări pictează culesul ciupercilor și lucrul pe câmp. Artista are un rafinament deosebit. Pata de culoare este jucată pe pânză, dar pe sticlă pata rămâne mai plată ca la Matis. Poveștile din viața satului sunt cele mai reușite și ne încântă ochiul și sufletul: jocul feciorilor și claca. O atmosferă deosebită este în lucrarea cu momentul aratului cu vacile unde fetița conduce vitele, dar și lucrarea cu o fată cu oile la păscut, în spate, satul cu casele de poveste. Este reușită și lucrarea cu cei doi țărani care au băut mai mult și cu preotul care îi dojenește. Cerutul miresei este o compoziție centrală cu un singur punct de interes, care este plină de farmec. Într-o pictură în ulei pe carton cu cele două fete, fiecare oaie este de altă culoare, fiecare casa are altă formă și culoare. Aici dovedește că Czirják Luiza s-a născut talentată, cu simțul culorii dar și a desenului.

Artistul **Durugy Páll** din Târnăveni, a excelat în metaloplastie, pe o tablă de cupru a realizat lucrările sale în negativ și pozitiv. Lucrarea „Pomul vieții” cu Adam și Eva ținându-se de mână, cerbul simbolul fertilității, cu păsările și luna și soarele este o lucrare reușită. Mai are o compoziție cu două puncte de interes în basorelief, a bătut fundalul cu un poanson iar personajele sunt mai lucioase. Fondul este dur. Este o scenă în care doi luptători călări merg la vânătoare, este o lucrare cu interes central, cu doi lupi care sunt vânați, iar cerbul scapă în pădure. O altă lucrare în care țăranul înbrăcat în costum național se duce la fierar cu calul. Potcovarul îl așteaptă cu potcoava gata pregătită, în care autorul dovedește că știe să deseneze corect. În portretul de fată a redus la maximum tratarea insistând numai cu formele esențiale. În sculptura în lemn merge pe forme esențiale și expresive. Artistul se ocupă și cu grafica în tuș pe hârtie; jocul copiilor, îmbăierea calului, copii în fața școlii. De data acesta artistul folosește contrastul, personajul principal este în negru pe fundal alb, celelalte personaje sunt de culoare mai deschisă.

Artistul **Gheorghe Fărcaș** născut în satul Morești, este maestrul sculpturii în lemn. A lucrat la un basorelief istoric, unde pe harta României sunt portretele lui: Decebal, Traian, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Vladimirescu, iar în dreapta în zona Mării Negre este Bălcescu care pleacă în Italia să se trateze. Bălcescu este realizat și în bust cu fruntea înaltă, hotărât, alături este Traian tânăr. Un relief foarte reușit este lucrare cu lupta de independență din anul 1877. Se vede frământarea luptătorilor, personajele nu sunt individualizate, sunt într-un dramatism al luptei. Lucrarea ecvestră cu Ștefan cel Mare, călare, zâmbitor, cu coroana lui înaltă, mândru, că este pace în Moldova. Chipul este luminos, calul este într-o poziție de plecare. Artistul tratează teme ca: ofițerul, soldatul, țăranul și deosebit de reușit este lucrarea cu Cuza în picioare. Tema familiei este reprezentată de o sculptură, unde de la străbun, părinți, copii toți sunt tratați cu multă trăire și multă expresivitate. În lucrarea „Arborele vieții” arată că familia are rădăcina în acest pământ, iar înălțarea se face până la cer.

Artista **Kiss Anna**, născută în satul Corunca a fost prima promovată de profesorul Bandi Dezső. A apărut în toate albumele din țară și de peste hotare. Este cea mai învârstă artistă naivă fiind născută în anul 1913. În lucrarea de tapiserie are două registre, sus este culesul viei și jos sărbătoarea culesului. Ea are compoziții deschise cu multe personaje; tot satul participă la muncă și la sărbătoare. Lucrarea are un ritm binar care se repetă mereu, cromatic; roșu, albastru, verde, alături de albastru deschis într-un ritm natural. Este ca o poveste. Într-o altă lucrare, sătenii, tineri și în vârstă aduc lemne de foc din pădure, în sptele lor este muma pădurii și lupii. Este frumos tabloul cu jocul din șură dar și munca sătenilor; adunatul laptelui, culesul fructelor, seceratul grâului pe un fundal verde albastru unde se văd munții și marea iar fetele în costum popular joacă un joc de doi, iar cel care privește la muzicanți îi dojenește că nu cântă cu destul foc.

Artista are compoziții deschise: în tabloul „Jocul de fotbal” este un număr mare de personaje, sus sunt cei care privesc și sărbătoresc și jos cei care joacă și se înfruntă pe teren. Personajele sunt pictate în roșu, în contrast puternic cu verdele și albastru, iar albul vine să ritmeze aceste culori. Artista este maestra lucrărilor deschise. În lucrarea „Nunta” cu masa mirelui și a miresei și a nașilor iar cei din față servesc și joacă. Sunt și doi copii ca doi ingeri care și ei se bucuă și joacă. Remarcăm încă două lucrări cu munca în casă, în familie și cea cu „Despărțirea” unde cineva drag plecă și toată familia îl conduc împreună cu cățelul, purcelul, cocoșul și pisica. Este o lucrare puternic vibrată. În lucrarea cu basmul cu mărul de aur, unde îl așteaptă domnița pe vitezul care vine călare și țărani asistă la scena împărătească, așteptând să fie invitați la nuntă.

Sculptorul **Koncz János** ne așteaptă cu poarta lui monumentală, care are pe stâlpii porții doi lucrători cu ferăstrăul, iar în partea de jos două fete în contum național. Scenele sunt tratate în basorelief, autorul dând dovada că este un bun cunoscător al lemnului. Artistul decorează panourile porții cu motivul lalei ca la bisericile reformate. Cele două sculpturi, al călărețului și vânătorului sunt realizate cu multă pricepere și inspirație. Carul cu bivoli este extraordinar de bine prinsă forma și forța acestui animal dar și carul care este un document de etnografie așa cu a fost realizat. Are și o poveste cu vânătorul care pândește de după copac să împuște cerbul. Este bine reprezentată mămica și copilul care trebuie să meargă la școală. Este interesantă lucrare femeii care adună struguri și a bărbatului care bea vinul. Sculpturile au detalii bine definite. Chipul de copil este foarte bine realizat. Artistul este unul dintre cei mai buni sculptori ca tehnică dar și ca tematică din județul nostru dar și din țară.

Tânăra artistă, **Krisof Andreea** care a copilărit în Sângeorgiu de Mureș, este reprezentanta generației tinere, ultima îndrumată de profesorul Bandi Dezső. Am putea să spunem că această lucrare este deosebită, un ancour, pe suprafața plata, desenul este realizat cu o daltă. Compoziția este deosebită Sf.

Gheorghe omorând balaurul, iar domnița sus cu soarele și luna și pomul vieții, așteaptă rezultatul luptei. Artista scoate în evidență personajul principal adică Sf. Gheorghe și calul care este băițuit mai deschis, iar balaurul este realizat prin dăltuire cu linii dese întrerupte. Este o compoziție dinamică pe trei registre care se desfășoară pe punctul de interes - lupta cu balaurul - este realizată cu multă maturitate.

La artista **Lacko Aranka** ma impresionat autoportretul care este foarte reușit, cu asemănarea ei interioară și comunicarea ei cu pisica. Are un contrast între culoarea caldă roșie a cămășii, orajnul feței și albastrul bine jucat în fundal. Lucrarea o caracterizează bine și o definește ca artist.

Tânărul **Lacko Csongor**, care s-a instruit alături de mama sa, dar a sculptat în lemn. Este bine reprezentată fata în costum popular cu cupa câștigată probabil la culesul viței de vie, unde auroul se joacă cu volumele și vibrează cuprafetele, este o lucrare reușită.

Cea de a doua lucrare cu cei doi copii, frați realizați în basorelief au multă sensibilitate și frumusețe și ne bucură privirea și sufletul.

Sculptorul **Magyarosi Kálmán** din Chendu Mare a lucrat sub influența lui Koncz János, el nu a fost instruit dar a luat exemplul vecinului în ale sculpturii. A sculptat lucrarea cu poetul Petöfi Sándor, drag autorului, alături de o femeie ce se roagă cu multă dăruire și credință. Artistul are o mare calitate și ne aduce în zilele noastre o ocupație demult uitată: făcutul untului în vasul de lemn, lucrare care ar avea loc și în muzeul de etnografie. Cele două portrete de femeie și de bărbat sunt bine realizate. Sunt bine realizate lucrările cu țăranul care după ce amuls duce laptele la lăptărie și țăranul care se așează și gândește pe prismă cu pipa în gură. Chipul copilului și a bătrânului dar mai ales al Domnului Iisus impresionează prin detaliile realizate și prin modul cum au fost gândite și executate.

Artistul **Moga Petru** s-a născut în satul Bobohalma de lângă orașul Târnăveni. El a pictat și a sculptat în principal portrete. Cele două portrete poate că rezeptă doi artiști sau doi țărani de pe la noi când le vezi, te gândești la un Van Gogh. Cele două picturi sunt realizate pe lemn cu dominantă clară prima cu portocaliu și a doua cu galben verzui. Au trăsături expresive, clare, fără multe detalii. Basoreliefurile reprezintă personajele frontal și simetric. Chipurile sunt expresive. Unele pot să reprezinte chipul lui Cristos, a lui Doja, s-au de bătrâni, au multă expresivitate, amintind de sculpturile lui Ion Vlasiu.

Artista **Orbán Irén** a abordat arta ei în două moduri: pictura în ulei și a tapiseriei prin coasere. Temele abordate: mersul la biserică, ieșitul la câmp, descălecarea Regelui și momentul creștinării. Lucrările sunt compuse în 4-5 registre, lucrate cu multă știință. A tratat nunta și momentul trist de trecere în altă lume. Într-o altă lucrare a pornit de jos în sus cu bărbatul care scoate apă din fântână, nevasta aduce vacile, bărbatul se duce la sapă, în curte copiii cu țăpul alte animale, seara se așează la masă toți fericiți, două păsări le cântă. În

altă lucrare bine gândită și realizată este munca câmpului cu cositul, adunatul fânului și transportul lor. De asemenea nunta este bine reprezentată cu, jocul, masa, muzicanții, și mirii care se privesc cu dragoste. Această tematică a fost tratată aproape de toți artiștii naivi. Artista este una din cele mai importante din domeniu care lucrează cu multă expresivitate și cunoaștere. A realizat multe lucrări de foarte bună calitate, având continuitate în creație de zeci de ani.

Artistul **Polgár Francisc** s-a manifestat ca sculptor. Bustul de femeie în vârstă care stă și zâmbește, amintindu-și de ceva frumos. Lucrarea este dăltuită în volume mari, fruntea, pomeții și mâna sunt foarte expresive. În lucrarea „Adam și Eva cu șarpele” este reprezentat momentul păcatului înțeles. Adam este sugrumat de șarpe. Alăturat Eva, este tratată în mod dramatic prin desen, formă și umbră. Femeia cu coșul ne aduce aminte de sculpturile laice. Autorul dă dovadă de o bună cunoaștere a tehnicii sculpturii și de o bună înțelegere a temei tratate.

Artistul **Teodor Popa** s-a manifestat ca sculptor în tehnica sudurii în fier. A realizat lucrări deosebite ca: „Balerinii” unde amintește de Geacometti, prin linia fluidă, dinamică care demonstrează o cunoaștere a fizicului uman și a mișcărilor celor doi dansatori, „Ciobanul cu fata”, cu multă expresivitate și tratare în maniera artei. Sculptura ecvestră a lui Mihai Viteazu cu calul cabrat, de un rafinament și dinamism deosebit și voivodul aplecat spre dușmanul lui. Este o compoziția care aduce aminte de Sf. Gheorghe și balaurul de la Cluj și de o lucrare de la Biserica de la Alba Iulia. Golurile și plinurile se ritmează și se definesc, dovedesc că sculptorul are calități deosebite și ținând cont și tehnica în care a realizat prin sudură lucrarea este o realizare extraordinară. Cele două lucrări: cărturarul cu carte și cu cupa cunoașterii și vânătorul cu arcul care se întoarce de la vânat, au volume mari, cu capetele bine tratate, expresive cu forme mari fără detalii. În lucrarea „Jocul de pe Târnave” artistul dovedește că cunoaște legea formelor, unduirea formelor, muzicalitatea lor, se simte fermitatea și dinamismul. Bărbatul are costumul popular cu cămașă și chimir, iar cele două femei au cătrințe. Capetele sunt mai mari așa cum se tratează în arta naivă.

Artista **Simon Regina** din Săcădat-Sovata, provine dintr-o familie de olari. Decora ceramica în atelierul unde lucra soțul, dar s-a apucat și de grafică. Lucrările sunt de tip popular, foarte bine pune în evidență costumul popular, ocupațiile din familie și petrecerile. O lucrare sensibilă este aceia în care bărbatul sfârșește porumb, iar femeia alăptează copilul. În casă avem masa împodobită, păretar, lampă, blidar, adevărate documente etnografice. Linia este sensibilă și folosește decorația pe pată plată prin desen și punctare. O altă grafică este lucrată în două registre. În partea superioară oamenii beau la cârciumă și se distrează iar unul cântă la clarinet. În registrul de jos este un joc în doi în fața cârciumii. Elementul etnografic este cel care caracterizează lucrarea. O lucrare deosebită este grafica unde este prezentat atelierul de ceramică. Este o lucrare foarte frumoasă.

Soțul lucrează la roată iar femeia pictează vasele. Este o lucrare document, arată vasele, decorația lor, stelajele cu vase puse la uscat. Cea mai sensibilă dintre lucrări este cu mama care își leagă pruncul. Alături sunt blidarele, masa, furca de tors și pisica. Pe pata plată folosește vibrația prin linie, covoarele de jos sunt lucrate cu linii paralele, oblice și verticale, care produc un ritm binar, fața de masă care este dungată, una dintre dungă este vibrată cu alb și face trecerea de la alb la cealaltă dungă de culoare închisă. Putem spune că artista este sensibilă. Copilul zâmbeste, femeia zâmbeste și pisicul se joacă.

Artista **Simonffi Jolán** din Sovata, a abordat arta pe linia picturii în ulei, vase cu flori și peisaje. Dacă vasele de flori abundă de flori, multe și cărnose, peisajul plin de detalii. Aici vedem casa tipică secuiască de lemn, cu târnaț și șindrilă și fântâna din curte. Peisajele sunt bine compuse. În cele 5-6 peisaje însă lipsește omul, dar sunt prezente vitele și caii. Omul este prezent prin existența lucrurilor. Omul este prezent ca și stăpân. Din punctul de vedere al compoziției o casă sau o poartă este personajul principal, iar cel secundar și terțiar sunt în compoziție pe un fundal înverzit de copaci, dealuri sau munți. Din punct vedere cromatic putem spune că are forță în pensulație.

Artistul Tamás Páll este maestrul necontestat al basoreliefului în metaloplastie. Pe lângă tehnica impecabilă a artisatului, expresivitatea formelor și volumele, filosofia lui care vine din bătrâni, poveștile apar peste tot și au o bogăție deosebită în lucrările lui. În această poveste simplă a pescarului, vedem realizarea plastică care este excepțională.

Suprafața vibrează deosebit în funcție de rugozitatea suprafeței, și observăm diferite pansoări: la pantalonii de lână apar punctele, la șorț apar linii verticale, pe umeri are chingi unde apar linii verticale, pe mânecă apar zigzaguri, iar solzii de pește sunt tratați anatomic și se remarcă și oasele. La mâini vedem și metatarsienele. Are multă dexteritate. La fel este realizat și vânătorul, zeul fertilității și femeia care reprezintă fertilitate, care culege flori lucrare ornată cu firul viței de vie. Folosește cu deosebit rafinament, dexteritate și sensibilitate linia și forma decorativă, care se joacă pe suprafață în mod excepțional. Relieful este tratat cu atâta bogăție cum nu am mai văzut. O răstignire cu cele două Mării sunt redată excepțional, la fel cu secuiul care duce cădelnița. Sunt lucrări cu un singur personaj care merită să fie văzute. La cheful de după culesul strugurilor, în care două familii de secui se cinstesc, compoziția este într-un singur registru, cu un singur centru de interes, sticala de vin și secuii care se simt foarte bine. Trebuie să remarc modul cum artistul compune și vibrează, este o compoziție în oglindă, scena din stânga aproape corespunde cu cea din dreapta, dar numai pentru echilibru. Totul este tratat excepțional atât sculptural cât și ca poveste și compoziție. Această compoziție o găsim și în tema cu mai multe personaje: cu vacile, ciobanul, femeia și câinele. Este o compoziție foarte reușită plină de farmec. Foarte reușite lucrările: Sf, Gheorghe omorând balaurul și cea cu mai

mulți balauri. Tamás Páll este foarte talentat, poate cel mai talentat dintre artiștii care au folosit metaloplastia ca expresie artistică. Lucrarea cu Adam și Eva și șarpele care mușcă bărbatul care a băut mai mult este de asemenea deosebită. Lucrările de grafică sunt foarte de reușite, bogate și excelează în mijloace de exprimare. Sunt monocrome, dar deosebit de frumoase și expresive, care te încântă la prima privire. Tamás Páll a fost un mare artist plastic al județului Mureș, care merită să fie cunoscut și studiat mai temeinic și în viitor.

Artista **Tănase Elena**, a abordat pictura naivă începând cu natura statică și flori. Dovedește multă sensibilitate în tratare florilor. A doua temă este scena biblică, nașterea în care totul este diafan, plin de farmec și iar momentul când ingerii vin și asistă la naștere este bine gândit și redat. Are și momentul tragic tratat în lucrarea cu fata care plânge în fața crucii. Tratează teme și din gospodăria țaranului, cu tăierea porcului cu întreaga scenă, pregătirea focului, prinderea porcului, casa și curtea gospodarului și pe masă sticla cu băutură așteaptă încheierea lucrului. Are și alte lucrări ca: tânără care își așteaptă iubitul, amintiri din drumeții, mănăstirea de la Meteora, Muntele Olimp etc. Ca la toți pictorii naivi excelează prin detalii pentru fiecare lucrare. Este frumoasă lucrarea cu culesul merelor și bătrânul care păzește căprițele. Este o pictoriță sensibilă care redă amintirile din tinerețe care sunt niște documente de trăire dar și etnografice. Vedem lumea satului prin ochii Elenei Tănase care a plecat la oraș dar a rămas nostalgică după viața de la sat.

Pictorița **Ispas Elena**, născută în Pogăceaua, ne-a povestit cu mult farmec în lucrările sale, amintirile ei. În prima lucrare vedem o tânără fată de la țară care aduce apă de la râu cu cobilița. O altă tânără merge încet la biserică să se roage. Iarna este prezentată bine în două culori complementare în albastru și oranj. Cât de calde sunt casele și cât de rece este iarna din jur. Biserica apare singură fără oameni primăvara devreme. În icoana de jos, o fată frumoasă se roagă, sfinții veghează, iar ingerul este negru. Pictura ne-a spus ceva, înainte cu mai mult timp, că pictorița se va duce mult prea devreme acolo sus.

Artistul **Gheorghe Pădurean**, domiciliat în comuna Sângeorgiu de Mureș. Putem spune că lucrările sale sunt realizate în acuarelă și ulei pe pânză și cartoane. În prima lucrare remarcăm că tonurile apusului de soare de pe malul râului este unul copleșitor prin armonia în roșu al cerului și albastrul și verdele ierbii. Este un contrast, dar și o armonie dramatică. Celelalte lucrări, care povestesc întâmplarea cu cei doi pescari de pe râu noaptea și cu drumețul care duce un sac la moară sunt bine desenate și realizate cu multă sensibilitate. Din punct de vedere cromatic sunt reușite mai ales că folosește puține culori.

Artistul **Poptămaș Eugen** se manifestă în mai multe registre: în primul rând menționez sculptura unui Crist pe o troiță pusă într-o zonă publică. Este tratat între naiv și maniera gotică. Este spiritualizat, dar și dramatic. Alături are o pictură, o icoană cu Maica Domnului cu Iisus în brațe, care este dramatică,

cu tonuri de negru cu nuanțe de roșu și verde deasupra, cu obraji și mâinile care ies în evidență. Dramatic este și portretul bunicii, simplu și expresiv, cu ochii și gura plină de suferință. Câteva linii, tonuri și nuanțe bine puse fac ca lucrarea să fie plină de sensibilitate. Într-o altă lucrare, doi tineri țărani sunt la prima întâlnire sub copacul dragostei. Bine este gândit tabloul cu Sf. Gheorghe omorând balaurul care este o lucrare dinamică. Biserica realizată cu mult talent, realism, expresivitate și sensibilitate care așteaptă, știind că toți vom merge mai repede sau mai târziu acolo. Picturile cu bății sunt realizate într-o manieră destul de modernă. Fiecare personaj este dramatic și suferă. Are multă culoare și expresivitate, apropiindu-se de pictura modernă. În altă pictură care este tratată în manieră asiatică, străjerul păzește țara de cei răi, războinici, șerpi, diavoli etc. În cazul de față întâlnim diferite căutări. Avem personaje tinerești dar cu figuri cumplite care ne aduc aminte de pictura lui Enso. Autorul este un pictor complex, cu multă viziune, cu multe căutări, cu multe personaje și teme diferite.

Artista **Páll Ösz Margit** născută în 1943, lucrează pe un fond textil țesut peste care coase cu mult rafinament într-o manieră naivă, cu multă expresivitate, în registre suprapuse cu scene din viața satului. În prima lucrare este sarbătoare, tânăra servește pe cel care urează, vânătorul vânează cerbul, jos primăvara sângeorzului cu udatul fetelor. În altă lucrare, la cârciumă chef și voie bună, în fundal se vede pomul de crăciun. În lucrarea următoare în cele trei registre este reprezentată nunta. Mirele, mireasa, jocul în curte și muzicanții care cântă. O lucrare interesantă este cea unde este reprezentat culesul recoltei și mersul la moară. Este de remarcat lucrările realizate pe fond albastru ultramarin, muncile câmpului și din gospodărie, făcutul pâinii și gătitul. Desenul este foarte expresiv, personajele au o figură bine gândită, fețele lor trăiesc prin forma lor, și exprimă un sentiment puternic de trăire. Are un contrast cromatic pe fond albastru închis, galbenul și verdele cu nuanțe de galben, iar albul și negrul vin să creeze o atmosferă foarte vioaie. Așezarea personajelor în registre vine să lege aceste personaje și poveștile lor, amintiri din copilărie, probabil din satul unde a copilărit. Un alt set de covoare sau păretare cuprind aceeași temă, dar contrastul este unul pe roșu cărămiziu, iar verdele face să trăiască compoziția alături de galben. Aici munca câmpului, servitul mesei și alte teme zilnice din viața țăranului, sunt și ele bine reprezentate. La fel și întoarcerea de pe câmp în plină noapte, cu păsările cerului și coborârea îngerului asupra copilului atunci născut. Lucrările nu sunt rigide, în cazul de față compozițiile sunt unitare și cu registre discrete. Pictorița este singura care și-a continuat activitatea creativă din 1970 până în prezent din grupul de artiști naivi din satul Câmpenița instruiți de profesorul Bandi Dezső. Acest fapt se vede și prin realizarea compozițiilor în mod fluent, cursiv și natural. A participat la multe expoziții de grup în țară și peste hotare și este prezentă în diferite cataloage alături de mari artiști plastici contemporani.

Artistul **Augustin Piper** născut în satul Valea Largă, a abordat toate stilurile de pictură, mai ales în ulei, pe pânză, lemn, sticlă și carton. A condus un cerc de pictură naivă în satul lui natal unde a fost învățător și profesor de desen și muzică, Valea Largă. Trebuie să amintim despre o lucrare, care m-a impresionat mai mult, „Sfântu Gheorghe omorând balaurul”, care este ca o poveste, vioaie în culoare și dramatică și puternică în mișcare. Lucrarea „Rugă în cimitir” are o temă tristă, dar este realizată optimistă. În fața unei cruci a părinților, este o tânără care se roagă, se vede cimitirul, dealurile din jur, copacii și cerul senin. Lucrarea are culori optimiste și calde. În fiecare pictură a lui Augustin Piper se vede optimismul lui, dragostea de viață, și lumina din sufletul lui.

Artistul **Gheorghe Strete**, născut în satul Șincai, a realizat mai multe lucrări de metaloplastie. Vedem 4 talere frumos decorate și bine executate. Una este cu un dans popular, cu o horă, iar pe margine are un brâu cu o funie împletită. Este o lucrare minunată. Cealaltă lucrare este un taler cu Decebal, foarte sugestivă, ea are un brâu de frunze bine realizat. A treia lucrare are pe margine frânghia, care amintește de frânghia din bisericile de lemn din satele românești care reprezintă șarpele dar și adunarea împreună a credincioșilor. Ultimul taler amintește de un fel de un „artnowo” popular. Este decorat cu spice de grâu și flori care se mișcă ca un soare, rotindu-se în jurul unei flori, pe margine are un brâu de flori. Toate lucrările sunt minunat realizate ca formă și tema tratată. Sunt simetrice, iar prin contrastul realizat prin rugozitate și culoare, scot în evidență tema și tehnica desăvârșită a autorului.

Prof. Vasile Mureșan,
artist plastic, muzeograf expert

Arta naivă mureșeană recunoscută pe plan național și mondial

Multe persoane cred că arta naivă n-ar trebui să existe. Sunt de părere că picturile naive n-au valoare. Aceste concepții sunt total eronate. Pictura naivă este un curent așa cum e cubismul, futurismul, abstractul și altele. Spunem pictură naivă deoarece modul de interpretare nu respectă nicio regulă. Imaginația pictorului nu are limite, de la utopie pînă la realitatea pe care o trăim, putem alege și interpreta o temă, cum dorim. Nici în alegerea culorilor nu există o anumită regulă. Imaginea țaranului, preocupările lui, visele și frumusețile din jur, sunt subiecte des întălnite în arta naivă. Aceste teme sunt foarte bine reprezentate de „apostolii” artei naive mureșene. Dovada? Prezența lor în cataloage și albume naționale și internaționale, ceea ce demonstrează că acest lucru nu poate fi trecut ușor cu vederea.

Iată câteva dintre titlurile unor publicații care au adus onoare și cinste artiștilor plastici naivi mureșeni: „Expoziția de artă naivă”, Târgu-Mureș, 19 iulie-16 august 1970; „Arta plastică de amatori”, București, 1971; „Scillagfaragok. Nepi alkkotok, Naiv muveszek”, autor: Banner Zoltan, București, 1972; „Expoziția republicană de artă plastică”, București, 1977; „Expoziția republicană de artă plastică”, București, 1979; „Arta naivă”, autor: Victor Ernest Masek, București, 1989; „Arta naivă în România”, autor: Vasile Savonea, București, 1980; „Teremto onvedelem”, autor: Banner Zoltan, Budapesta, 1996; „Dicționarul artei naive din România”, autor: Mihai Vintilă, Reșița, 2001; „Asociația Artiștilor Plastici Mureș. 1977-2004”, autori: Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan, Târgu-Mureș, 2004; „Artiști plastici mureșeni, 1977-2007”, autori: Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan, Târgu-Mureș, 2007; „Die naiv kunst rumaniens”, autor: Herbert Wiesner, Târgu-Mureș, 2002; „Salonul național de artă naivă”, autori: Vasile Radu, Consuela Jucan-Mândru, Cluj, Ediția I, 2004; „International exhibition of self-taught art”, Bratislava - Slovacia, 23 iunie-30 septembrie 2007; „Salonul internațional de artă naivă”, București, Ediția a IX-a, decembrie 2007; „Salonul internațional de artă naivă”, București, Ediția a X-a, decembrie 2009; „Arta plastică târnăveană”, autor: Iuliu Moldovan, Târgu-Mureș, 2010; „50 de ani de artă naivă în România. Enciclopedie”, autor: Iftinchi Costel, Iași, 2010; „Teodor Moraru”, autori: Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan, Târgu-Mureș, 2010; „Gheorghe Opriș”, autori: Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan, Târgu-Mureș, 2011; „Artiști plastici mureșeni, 1977-2012”, autori: Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan, Iancu Mureșan, Târgu-Mureș, 2012; „Laczo Aranka, lelki kozossegeben a nepi vilaggal”, autor: Jaray Fekete Katalin, Târgu-Mureș, 2012.

Cinste artiștilor plastici naivi mureșeni, care prin mînuirea pensulelor și a culorilor, au reușit să promoveze arta tradițională în țară și peste hotare. Iar celor trecuți în eternitate, Bunul Dumnezeu să vegheze asupra lor!

CONSTANTIN BOGOȘEL
profesor, publicist

BANDI DEZSŐ

A fost artist plastic, instructor de artă populară. S-a născut în satul Deleni, județul Mureș, la 7 oct. 1919. A terminat Facultatea de artă plastică, secția sculptură de la Budapesta. A fost elevul lui Sidló Ferenc.

Activitatea: după eliberarea țării este profesor de desen la Târgu-Mureș, apoi activist de cultură, îndrumător de specialitate începând din 1957 în cadrul Centrului Județean de Creație Mureș, precum și al Cooperativei Meșteșugărești Județean Mureș.

Opera: primele sale opere au fost făcute împreună cu dulgherii de la Aldea și Roua. Erau monumente sculptate în lemn în cinstea eroilor de război (1943-1944). Se ocupă de ceramică artistică. Pune bazele mișcărilor artiștilor amatori din sfera lui de activitate, prin stimularea aptitudinilor artistice ale omului de la țară, prin promovarea meșteșugurilor casnice tradiționale, prin organizarea unor cursuri, expoziții, corespondențe metodice. În județele Mureș, Harghita, Covasna în 1963 îndruma 170 de cercuri de creații populare cu peste 1000 de membri. Scopul activităților sale artistice a fost formarea imaginii căminului modern, precum și promovarea deprinderilor de creație artistică ale omului. Astfel, în satele județelor, a încercat să facă artă din operele originale ale cusutului, țesutului, tricotajului și torsului. Începând din 1970, în cadrul broșurilor ale Comisiei Artistice a județului Mureș, prezintă cultura populară complexă a unei comune. (Cântecul satului, Din grâu curat). Articolele sale sunt publicate în diferite ziare și reviste. (Hét, Utunk, Előre, Művelődés)

(Text preluat din Enciclopedia Editurii Scripta, pag.54)

Între 1993-2003 organizează de zece ori tabără de creație pentru tineri în cadrul Centrului Teleki de la Sovata. Decedează la 23 iulie 2005. Pe lângă cele amintite, maestrul este prezent consecvent la expozițiile județene cu creațiile sale ceramice. Compune modele și motive pentru femeile care țes, torc, cos, precum și pentru sculptori și ceramiști. Scrierile lui de specialitate apar în ziarele și revistele Utunk, Vörös Zászló, Népújság.

Recunoștință profesională: Pentru activitatea depusă a fost distins cu Medalia de Aur Republican a Ungariei în 1999 la Budapesta de către președintele țării.

(Text preluat și prelucrat din Gh. Mureșan: Repere ale artei plastice mureșene, pag. 48.)

**Menționat în albumul „Lacko Aranka”, autor Jaray Fekete Katalin,
Târgu-Mureș, 2012.**

CERC PERMANENT DE SCULPTURĂ ÎN LEMN LA SÂNTIOANA DE MUREȘ

În 2002 s-a format un cerc de sculptură în lemn la Sântioana de Mureș sub îndrumarea artistului. Din prima clipă aveam o satisfacție deosebită văzând cu ce entuziasm lucrează acei copiii!

Ochii și mâinile lor au început să lucreze la nivel artistic. În sculpturile lor apar motive milenare cu forme frumoase și conținut bogat, cu un puternic impact emoțional. Motivele transpuse cu ajutorul dălții de către membrii cercului, au fost adunate în majoritate de către maestrul Bandi. Mă uit cu admirație la acești copii dotați de bunul Dumnezeu cu atâtea sensibilitate și îndemânare, datorită cărora pot descoperi lumea plină de vrajă a naturii, dar, mai ales, sunt capabili să le redea în sculpturile lor.

Intenția mea este să fac din ei nu numai sculptori, ci mai ales niște oameni care apreciază arta, iubesc munca. Nu-i de ajuns talentul, ca să știi, trebuie să fii perseverent și răbdător. Scopul nostru principal este dezvoltarea aptitudinilor, și, prin aceasta, păstrarea, popularizarea și moștenirea tradițiilor noastre populare în spiritul cinstei și al atașamentului față de strămoșii noștri. Prin acestea contribuie la descoperirea repetată a valorilor noastre spirituale și materiale, la dezvoltarea turistică a localității noastre, și, nu în ultimul rând, la folosirea utilă a timpului liber al copiilor.

În privința viitorului lor, pe lângă cele amintite, această activitate artistică creatoare, îi poate ajuta și în orientarea profesională. De altfel, obiectivul școlii noastre este păstrarea valorilor culturale și artistice, iar prin munca noastră instructiv-educativă, aceste valori dorim să ajungă la fiecare membru al comunității. Sprijinim consecvent dezvoltarea liberă a imboldului artistic. Ca dovadă stau și următoarele expoziții organizate:

2003 - Târgu-Mureș, Parohia Unitariană

2004 - Târgu-Mureș, Cetatea

2005 - Târgu-Mureș, Universitatea Populară

2006 - Târgu-Mureș, Casa Bernády

2010 - Târgu-Mureș, Parohia Unitariană

2011 - Ungheni, Parohia Reformată

2011 - Reghin, Casa Nucilor

Începând din 2002 participăm în fiecare an la tabăra de sculptură în lemn din cadrul Centrului Teleki de la Sovata. Anul trecut, de exemplu, au putut „fura” tainele meșteșugului de la diferiți artiști veniți din zonele Transilvaniei. De la Tamás Mihály de la Târgu-Mureș au învățat prelucrarea lutului, de la Bencze Laszló de la Sâncraia sau de la Gál Potzón István de la Jebucu, tainele sculpturii lemnului.

Tabăra a devenit internațională datorită unui grup de 16 tineri veniți de la Gimnaziul Reformat de la Mezötúr din Ungaria, cărora le mulțumim.

Din 2005 organizăm anual tabăra de creație Bandi Dezső cinstind și astfel amintirea artistului. Tabăra, devenită internațională, este sprijinită de către Consiliul Local, Consiliul Județean Mureș, Fundația Communitas, Școala Generală și Parohia Reformată de la Sântioana de Mureș. Datorită lor participarea este gratuită. Numărul participanților crește de la an la an. În aceste tabere au posibilitate să-și dovedească și să-și trăiască spiritul creativ. Pe lângă sculptură în lemn, șiraguri de mărgele, țesutul, macrameului, a diferitelor noduri, prelucrarea lutului, participanții învață cântece populare, dar au ascultat și prelegeri despre Uniunea Europeană.

Doresc să fie trainică stăruința acestor tineri, adevărați păstrători de tradiții.

Sântioana de Mureș,

martie 2012

prof. **Székely Lajos**

Traducere din maghiară: **Moldovan Irén**

Tabăra de sculptură din satul Sântioana din iulie 2012

CERCUL DE PICTURĂ
de artă naivă din satul Câmpenița
1970 - 1971

instructor: prof. Bandi Dezső
coordonatori: prof. Kiss Sándor, înv. Lázár Éva, director al
Căminului Cultural Câmpenița

NF 43

Merőfellei festő társaság
1970 - 71

1	Abán Erzsébet	173	1936.XII.19										-
2	Abán Mária	161	1947.XII.27										-
3	Abán Gy. Róza	173	1948.VIII.28										-
4	Abán T. Róza	172	1953.III.14										-
5	Baranyi István	70	1919.III.25										-
6	Fekete Mária	178	1940.III.16										-
7	Gulai Róza	185	1943.I.5										-
8	Karró Katalin	83	1953.XI.24										-
9	Kelemen Edit	5	1955.XI.6										-
10	Kiss Erzsébet	135	1940.VI.30										-
11	Pál Leuke	102	1945.XI.2										-
12	Pál Margit	102	1943.VIII.23										-
13	Tregedi Emma	109	1942.VI.27										-
14	Tóth Mária	81	1942.VII.4										-
15	Tóvizi László	147	1936										-
16	Kiss Róza	214	1946.III.5										-
17	Haralicsi Emma	74	1942.XI.9										-
18	Hiró Mária	28	1944.XI.23										-

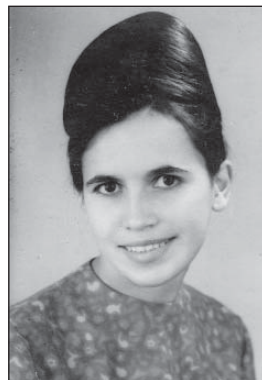
Tabel nominal cu membrii cercului de pictură naivă

PARTICIPANȚI
LA CURSURILE DE PICTURĂ NAIVĂ ÎN ANII 1970-1971, DIN
SATUL CÂMPENIȚA ALE PROFESORULUI BANDI DEZSÖ, DIN
CADRUL CENTRULUI JUDEȚEAN AL CREAȚIEI MUREȘ

Fekete Mária, căsătorită Kurta s-a născut în ziua de 16 martie 1940 în localitatea Câmpenița, unde își face studiile la Școala Generală absolvind 7 clase. În anul 1970 se înscrie la cursurile de artă naivă a profesorului Bandi Dezsö. Cursurile s-au desfășurat în școală și la căminul cultural. Cursurile au durat până în anul 1971. S-au acordat diplome și de către Școala Populară de Artă din Târgu-Mureș. Cu lucrările realizate s-au organizat expoziții în Câmpenița, Târgu-Mureș și București.

Páll Lenke, căsătorită Pápai, s-a născut în ziua de 2 noiembrie 1945 la Câmpenița. A absolvit 7 clase în Câmpenița și Liceul la Târgu-Mureș. A urmat cursurile Școlii Populare de Artă din Târgu-Mureș timp de 3 ani și cursurile de pictură naivă, ținute în Câmpenița de către profesorul Bandi Dezsö. Cu lucrările pictate în culori de ulei pe carton de la cursurile ținute în Câmpenița, a participat la expoziții în Târgu-Mureș și București. Cu membrii cursului a vizitat muzeele din Sibiu.

Kacso Katalin, născută în ziua de 24 noiembrie 1933 în localitatea Bârzava-Harghita. A absolvit 7 clase în satul natal. S-a mutat în Câmpenița. A desenat de mică, a pictat mobilă la Întreprinderea ILEFOR din Târgu-Mureș timp de peste 37 de ani. În anul 1970, a pictat sub îndrumarea profesorului Bandi Dezsö în cadrul cercului de pictură naivă de la școală și căminul cultural din Câmpenița. A participat la expoziții în Târgu-Mureș și București.

Biró Oláh Mária, s-a născut în localitatea Tomești-Harghita, în ziua de 30 noiembrie 1944. Clasele primare și gimnaziale le face în satul natal. În anul 1969 se căsătorește și să mută în localitatea Câmpenița. În anul 1970 participă la cercul de pictură naivă sub îndrumarea profesorului Bandi Dezső organizat la școală și la căminul cultural din sat. Expune tablouri în ulei pe carton în Câmpenița, Târgu-Mureș și București. Temele preferate sunt ocupațiile și obiceiurile din sat. Are lucrări în colecția expusă permanent la Școala Generală din Câmpenița. A fost prezentată în presa mureșeană și din București. A lucrat la școala din sat peste 25 de ani. În prezent este pensionară. În timpul liber confecționează obiecte tradiționale din papură.

Toth Irén, s-a născut în ziua de 4 iulie 1942 în satul Câmpenița. A absolvit 7 clase la Școala Generală din Câmpenița. În anul 1970 a urmat cursurile profesorului Bandi Dezső, pictând cu culori de ulei pe carton în cadrul activităților organizate în căminul cultural și școala din sat. A participat cu lucrările la expozițiile organizate în Câmpenița, Târgu-Mureș și București. A lucrat în Târgu-Mureș apoi la Cooperativa "Prestarea" din Sighișoara, pentru care a confecționat împletituri din papură. Și în prezent lucrează și confecționează obiecte din papură.

Tövisi Jenő, s-a născut în ziua de 15 august 1936 în satul Câmpenița. A absolvit 7 clase în satul natal.. A lucrat în cadrul Trustului de Construcții din Târgu-Mureș ca dulgher peste 30 de ani. În anul 1970 a urmat cursurile profesorului Bandi Dezső care s-au ținut în căminul cultural și școală. A pictat împreună cu soția Jolán și copiii Jenő și Tünde. A avut lucrări expuse la Târgu-Mureș și București. După încheierea cursurilor nu a mai pictat. Soția Jolán împreună cu copiii au continuat să picteze pe hârtie.

Köteles Irén s-a născut în anul 1944, în ziua de 6 noiembrie în satul Câmpenița. A absolvit 8 clase în satul natal. În anul 1970 a urmat cursurile profesorului Bandi Dezső care s-au ținut în cadrul școlii și căminului cultural din sat, unde a învățat să picteze în ulei pe carton. În continuare s-a ocupat de lucru manual tradițional în casă specific preocupărilor femeilor din sat. A participat la expoziții în sat dar și la Târgu-Mureș și București.

Ábrán Márta s-a născut în satul Makvalvan în ziua de 27 decembrie 1941. A urmat cursurile Școlii Generale din satul natal. De copil a iubit munca manuală. A lucrat ceramică cu frații. În anul 1964 s-a mutat în satul Câmpenița. În anul 1970 s-a înscris la cursurile de pictură a profesorului Bandi Dezső, care s-au ținut în căminul cultural și în școală. A pictat obiceiurile din sat în ulei pe carton. Are lucrări în expoziția din școala din sat. A participat la expoziții în Târgu-Mureș și București.

Iszlai Róza s-a născut în satul Șincai la data de 5 ianuarie 1943. A absolvit 7 clase elementare în satul Câmpenița. În anul 1951 s-a mutat în satul Câmpenița. În anul 1970 s-a înscris la cursurile profesorului Bandi Dezső de pictură în ulei pe carton care s-au ținut în sat. A pictat munca sătenilor și obiceiurile din sat. A lucrat acasă la împletit papură în cadrul cooperativei peste 20 de ani. Are picturi în expoziția de la școala din sat. A participat la expoziții la Târgu-Mureș și București.

Pictorii de la Câmpești în anul 1970:

Sus: Ábrán Erzsébet, Ábrán Márta, Kelemen Edith, Toth Irén, Páll Ösz Margit, Páll Lenke, Ábrán I. Róza; **jos:** Köteles Irén, Ábrán G. Róza.

Pictorii prezenți la expoziția din Târgu-Mureș:

Kiss Anna, Páll Margit, Tamás Pál, Kiss Erzsébet, Páll Lenke, Ábrán I. Róza, Ábrán Erzsébet, Ábrán G. Róza, Iszlai Róza

KACSO KATALIN

KISS ERZSÉBET

KÖTELES IRÉN

PÁLL LENKE

PÁL ÖSZ MARGIT

PÁPAI PÁL LENKE

TÓTH IRÉN

FEKETE MÁRIA

ISZLAI RÓZA

TÓTH IRÉN

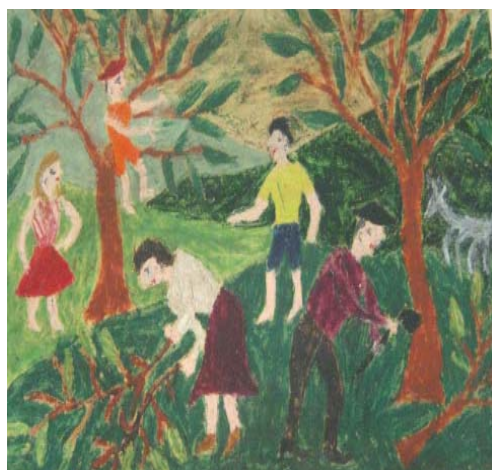
BARABAS IRÉN

BIRÓ MÁRIA

FEKETE MÁRIA

ISZLAI RÓZA

KÖTELES IRÉN

PÁL ÖSZ MARGIT

PÁL LENKE

TÓTH IRÉN

PÁL LENKE

PÁL LENKE

TÓTH IRÉN

TÖVISI JENŐ

BARABAS IRÉN

ÁBRÁN ERZSÉBET

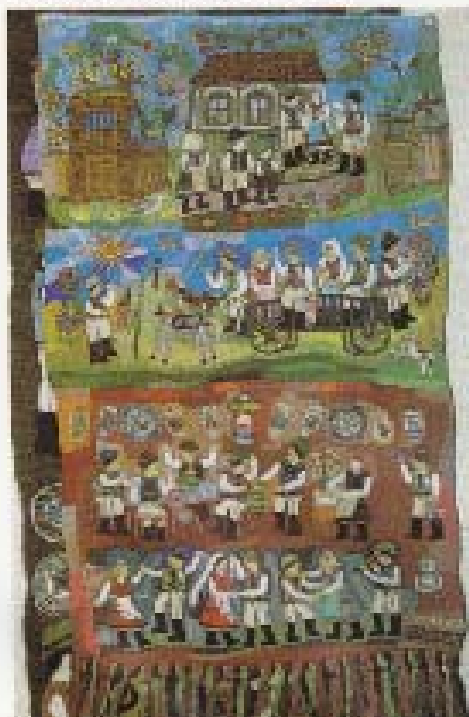

PÁL LENKE

BIRÓ MÁRIA

Gazda Anna (Székelyvája-Marosvásárhely):
Lakodalmos, varrott kép, 105x40 cm

Puskás Klára (Székelyvája-Marosvásárhely):
Hésvét lovaslás, varrott kép, 100x50 cm

MARKOS IOAN - Târgu-Mureș

BORDI GIZELLA

CZIRJÁK LUIZA

Artista Czirják Luiza, născută Daniel în localitatea Călușer, județul Mureș în ziua de 26 noiembrie 1923. Tatăl Gavril și mama Agneta agricultori. Luiza a absolvit 7 clase în satul natal. Se căsătorește în anul 1945 cu Czirják István cu care are 3 copii. În anul 1960 se mută împreună cu familia în orașul Târgu-Mureș. Fiind talentată de tânără este îndrumată să se înscrie la Școala Populară de Artă din Târgu-Mureș unde are ca profesor pe distinsul pictor Gheorghe Olaru, care o încurajează să picteze viața de la sat și obiceiurile populare. Face cunoștință cu profesorul Bandi Dezső, care în cadrul Casei Județene a Creației Populare din Târgu-Mureș o îndrumă și o promovează să participe la expoziții și alte manifestări culturale. Luiza pe lângă pictura naivă, icoane pe sticlă, se evidențiază prin cusăturile pe pânză a unor scene din folclorul maghiar și a unor legende populare pe care le-a cunoscut din copilărie de la bătrânii satului natal. Scrie poezii și povești pe care le prezintă la șezătorile la care participă de mică.

În perioada 19 iulie-16 august 1970, participă la prima „Expoziție Județeană de Artă Naivă” din orașul Târgu-Mureș, împreună cu încă 24 de artiști naivi din județul Mureș. Expoziția a fost organizată de Casa Județeană a Creației Populare Mureș, coordonator profesorul Bandi Dezső și s-a bucurat de un mare interes fiind prezentată în presa locală și națională.

La data de 15 septembrie 1972 se înființează „Clubul Artiștilor Naivi din Târgu-Mureș” în cadrul Casei de Cultură a Sindicatelor Mureș, unde este membră fondatoare alături de încă 14 membrii toți târgumureșeni. Cei 15 membrii artiști naivi vernisează la sfârșitul lunii septembrie 1972 o expoziție în cadrul Casei de Cultură a Sindicatelor din Târgu-Mureș la care artista naivă Czirják Luiza participă cu cusături pe pânză și tablouri pictate în ulei pe placaj.

Este prezentată în pliantul întocmit de profesorul Bandi Dezső despre artistii naivi din județul Mureș în anul 1970 și tipărit de Casa Județeană a Creației Populare Mureș. Din ziua de 4 august 1977, este membră fondatoare a Asociației Artiștilor Plastici din județul Mureș.

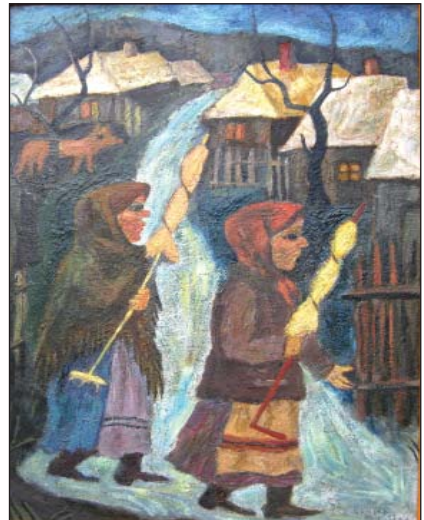
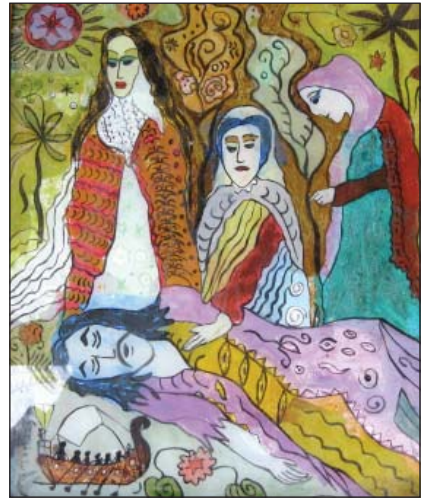
Obține locul I la concursurile de pictură organizate la nivel județean în cadrul Festivalului Național „Cântarea României”. A participat la Expozițiile Republicane de Artă Plastică din București, Cluj și Alba Iulia. Are lucrări în Ungaria, Germania, Austria și în colecții, private din România.

A decedat în ziua de 6 iulie 2002 în localitatea Mărtiniș județul Harghita. Este înmormântată la Cimitirul de Stat din Târgu-Mureș de lângă comuna Sângeorgiu de Mureș. Este prezentată în: revista „**Művelődés**”, septembrie 1973, București, ziarul „**Vörös zászló**”, 24 septembrie 1970, Târgu-Mureș, catalogul „**Expoziția de artă naivă**” august, 1970, Târgu-Mureș, catalogul „**Expoziția republicană de artă plastică**”, București, 1979.

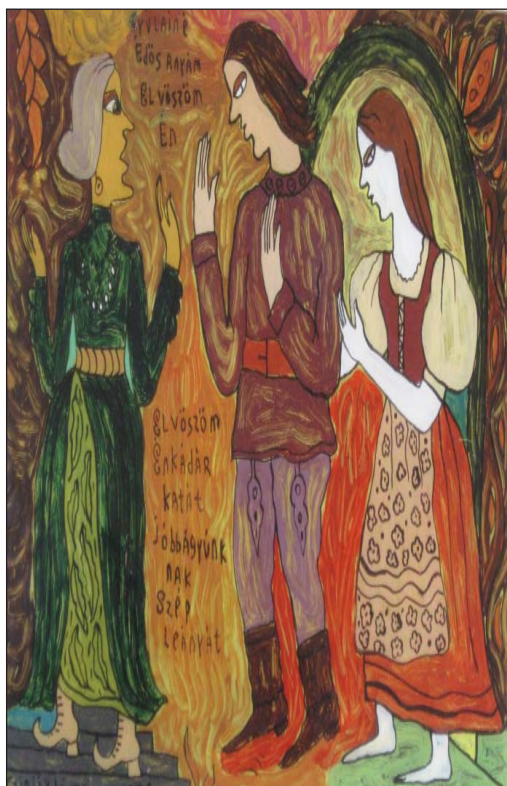

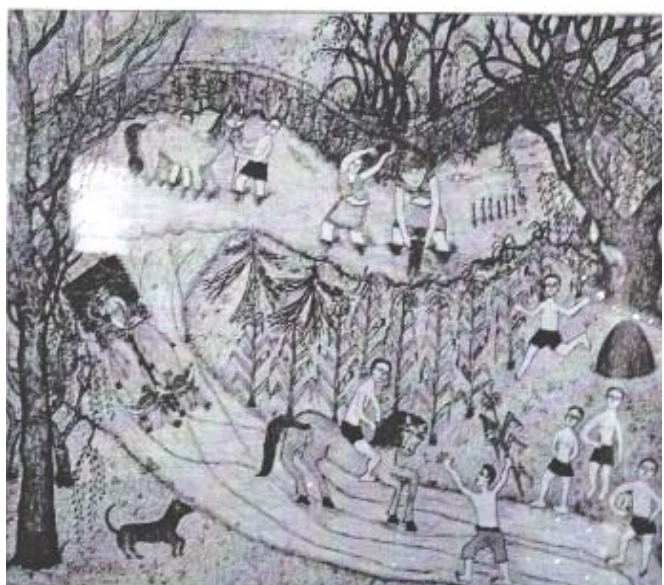
DURUGY PÁL

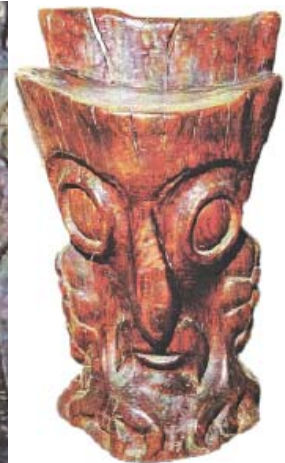
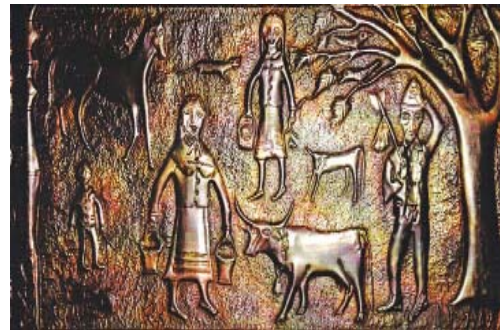
S-a născut în orașul Târnăveni, județul Mureș, în ziua de 30 ianuarie 1921. Începe să lucreze în domeniul artelor plastice din anul 1960, folosind diferite tehnici: desen în tuș cu penița, linogravură, xilografie, metaloplastie și sculptură.

Începând cu anul 1967 participă cu lucrări de grafică la Expoziția republicană de artă plastică din București unde obține locul I cu o lucrare de grafică.

Participă la expoziții colective: Casa de Cultură Târnăveni (1968), Palatul Culturii Târgu-Mureș, locul I cu lucrări de grafică și metaloplastie, (1969), Sala Dalles-București, Expoziția republicană de artă plastică, obține locul I, (1971), Galeria de Artă UAP Târgu-Mureș, (1972, 1974, 1983), Casa Municipală de Cultură "Mihai Eminescu", Târnăveni, (2008). Participă cu lucrări la expozițiile internaționale de la Dresda (1972) și Weimer (1973) Germania.

Este prezentat în: Catalogul „**Expoziția de artă naivă**”, autor: Bandi Dezső, Târgu-Mureș, 1970, Albuemele: „**Arta plastică amatoare**”, București, 1971, „**Scillagfaragók. Népi alkotók, naiv művészek**”, autor: Banner Zoltán, Budapesta, 1972, „**Arta plastică târnăveană**”, autor: Iuliu Moldovan, Târgu-Mureș, 2010, „**50 de ani de artă naivă în România. Enciclopedie**”, autor: Costel Ifinchi, Iași, 2010.

GHEORGHE FĂRCAȘ

S-a născut în satul Morești, județul Mureș în ziua de 10 iunie 1931. A absolvit 7 clase în satul natal. Urmează cursurile Școlii Profesionale din Târgu-Mureș obținând calificarea de strungar în anul 1949. A fost angajat la Întreprinderea de Utilaje pentru Industria Ușoară, „Metalotehnica” și Combinatul de Îngrășăminte Chimice „Azomureș” din orașul Târgu-Mureș.

A început să sculpteze în lemn în anul 1962. Este sfătuit să se înscrie la Școala Populară de Artă din Târgu-Mureș, unde are ca profesor pe sculptorul Iják Márton. Participă la expoziții colective de sculptură în cluburile „Prodcomplex”, „Azomureș”, „Apollo”, „Sindicatelor”, sălile Palatului Culturii și a Teatrului Național din Târgu-Mureș, dar și în Casele de Cultură din orașele Sighișoara, Reghin, Târnăveni și în București.

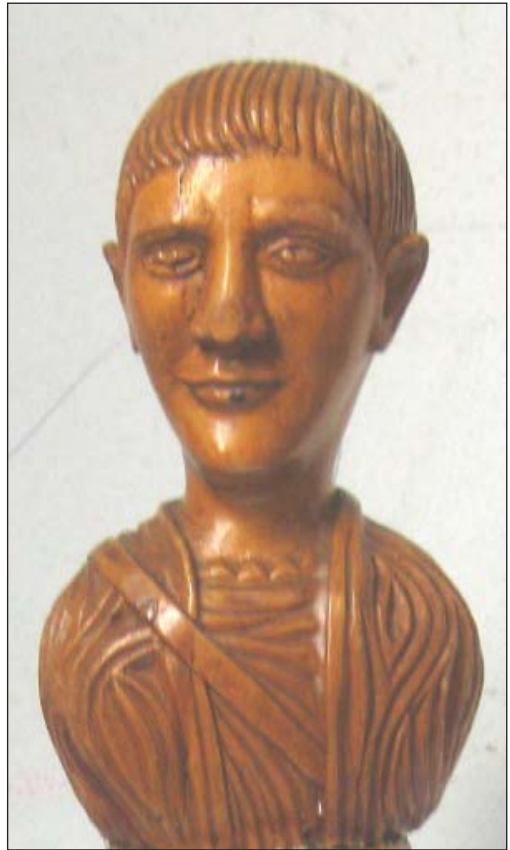
Ca temă preferată a lucrărilor artistului este istoria României. Sunt sculptate portretele domnitorilor și scene din marile evenimente ale țării.

Este menționat și are lucrări în: Catalogul „Expoziția de artă naivă” organizată în lunile iulie și august 1970 în Târgu-Mureș, Catalogul „Expoziția Republicană de Artă Plastică” din anul 1977 organizată în București. Este prezentat în ziarele locale: „Steaua Roșie” și „Vörös Zászló” din Târgu-Mureș și în revista „Művelődés” septembrie 1973, București.

Se pensionează în anul 1990 și se mută în satul Sângerul de Pădure unde continuă să sculpteze.

ISPAS ELENA

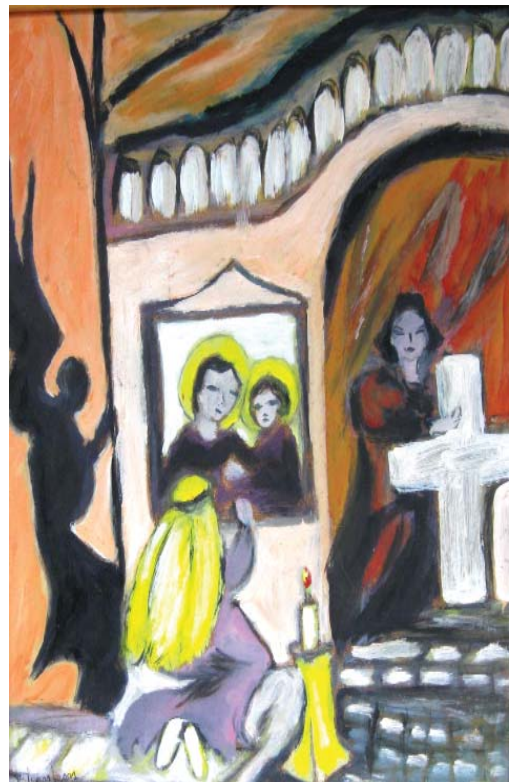
S-a născut în comuna Pogăceaua, județul Mureș în ziua de 17 mai 1948. A absolvit Facultatea de Filologie și a lucrat la Biblioteca Județeană Mureș. A fost membră a Asociației Artiștilor Plastici. A pictat în ulei pe pânză și carton. Tema preferată a fost peisajul rural, natura statică și scene religioase. A participat la expoziții de grup și colective organizate în municipiul Târgu-Mureș și în orașele județului Mureș: Târnăveni, Sighișoara, Reghin, Luduș și Sovata. A decedat în ziua 6 noiembrie 2001.

A pictat începând din clasele elementare și a continuat până în ultimele zile ale vieții.

IOAN ITU

S-a născut în ziua de 19 iunie 1938 în localitatea Boroaia, raionul Fălticeni, regiunea Suceava. A absolvit 7 clase elementare la Școala elementară nr.1 din Boroaia. În anul 1955 a absolvit Școala Profesională de Ucenici din Bacău fiind calificat ca mecanic. În anul 1965 a obținut diploma de bacalaureat la Școala Medie nr. 1 „Alexandru Papiu Ilarian” din Târgu-Mureș. În anul 1968 a absolvit Școala tehnică de Maiștri din cadrul Grupului Școlar de Construcții din Târgu-Mureș. În ziua de 9 noiembrie 1960 se căsătorește cu Margareta Muica născută în ziua de 3 aprilie 1941 în Sângeorgiu de Mureș. Are doi copii: Alexandru născut în ziua de 6 noiembrie 1961 și Călin Gheorghe născut în ziua de 27 aprilie 1968.

Este angajat din data de 1 octombrie 1956 ca sudor la Întreprinderea de reparații și instalații din Târgu-Mureș. Lucrează la Întreprinderea „Lazar Odon”, Întreprinderea de reparații Auto, Depoul C.F.R. Combinatul de Îngrășăminte Azotoase, ca lăcătuș, maistru, tehnician, pînă în anul 1977. Din data de 14 ianuarie 1977 se transferă la Trustul de reparații din Cluj-Napoca cu sediul la Târgu-Mureș ca maistru principal apoi ca șef secție din 1 aprilie 1988 până în

ziua de 7 mai 1990. Din ziua de 7 mai 1990 este angajat ca maistru specialist la IELIF Mureș din Sângeorgiu de Mureș, unde lucrează până la data de 31 decembrie 1990 când se pensionează. Din anul 1997 până în anul 2002 este director tehnic la firma privată „Iton electronic” Sângeorgiu de Mureș. S-a bucurat de cei 2 nepoți: Crina și Alin, copii minunați care l-au apreciat și îndrăgit pe bunicul lor.

A decedat în ziua de 16 ianuarie 2010, fiind înmormântat în Cimitirul Ortodox din comuna Sângeorgiu de Mureș.

Artistul Ioan Itu a fost membru al Asociației Artiștilor Plastici din județul Mureș din ziua de 1 septembrie 1983. A participat începând cu anul 1977, la toate expozițiile colective și de grup organizate în municipiul Târgu-Mureș de membrii Asociației Artiștilor Plastici Mureș.

IOAN ITU
UN GIACOMETI AL SCULPTURII NAIVE

Sculpturile lui Ioan Itu sunt executate în fier în tehnica sudurii autogene.

Lacrima fierului însuflețit de focul creației s-a concretizat în sculpturi expresive, pline de viață. Temele lui își trag seva din satul natal Boroaia. Țăranii acestui Giacometi al sculpturii naive au o definiție fermă și totodată sensibilă în spațiu. Volumele sculpturilor sale sunt pline de viață.

Privind bustul „**Țăran**”, îmi atrage atenția în primul, rând expresia gurii și a ochilor, expresie amintind de unele portrete ale marelui Corneliu Baba, o tăietură adâncă și asimetrică a gurii, parcă te întrebă „ce vrei bă”, întrebare dramatică întâlnită pe fața lui de „Moromete”. Și când te gândești că nu modelează lutul ci fierul în manieră directă reușind să dea feței o sinteză de formă și expresie dusă spre esențe.

Bustul de „**Țăranca**”, parcă vine să-i dea un răspuns țăranului „*ia am fost la boldă să cumpăr ceva*”. Și aici sculptura are o descriere expresivă în spațiu, volumele sunt și ele reduse la forme esențiale, dar aici se mai adaugă și gestică puțin mai teatrală a mâinii drepte care vine să accentueze răspunsul pe care îl dă gestul capului și expresia feței, a gurii și a ochilor. Sub năframa legată înainte ca la femeile măritate capul zvâcnește spre umărul drept, echilibrând gesturile mâinilor, în timp ce explică, ochii privesc cu o urmă de șiretenie spre privitorul care este martor la dialog. Și în acest caz fața și capul sunt cele care susțin dialogul plastic. Raportul dintre cap și corp ne arată o femeie subțirică dar vioaie, iar năframa cade moale urmărind craniul, în timp ce pulovărul strâns pe corp scoate în evidență forme reținute, subțirele abia ivite de după materialitatea lânii.

Aceeași formă Giacometiană o are bustul de „**Muncitor**”. Fața prelungită, nasul rupt și gura expresivă sub mustața ridicată în sus, ne relevă un personaj trudit, asupra căruia munca grea și-a pus amprenta. Sub umbra șepcii cu cozoroc, fruntea înaltă și dreaptă vine să scoată în relief privirea țintă a ochilor spre obiectul muncii. Atenția și concentrarea se citesc pe fața sa precum și voința arătată de bărbia proeminentă.

Sculpturile lui Ioan Itu nu sunt simetrice, ele sunt jucate în plan astfel că se creează tensiuni și jocuri de lumini și umbre deosebit de expresive și plastice. În modelajul sculpturilor sale ne amintește de modelajul în lut prin vibrația pe suprafață și libertatea de modelare. Dacă nu aș fi știut că sunt făcute prin tehnica sudurii oxiacetilenice, aș fi jurat că sunt turnate din fier după ce au fost modelate în lut cu multă libertate și dezinvoltură.

„**Cosașul**” măsoară timpul și spațiul în hârșiitul ritmic egal al coasei în iarba umedă. Trecut de tinerețe, dar încă are umeri și piept puternic ce se reliefează sub cămeșoi. Numai fața hâtră și meditativă pe care parcă se scurg

șiroaie de transpirație, precum și fruntea ridată ascunsă sub pălăria ponosită vin să ne definească pe acest trudită „peizan”.

„**Drumețul**”, un biet țăran bătrân și sărac plecat la drum de toamnă din neunde spre nicăieri, s-a oprit la poarta unui om înstărit și abia ținându-se pe picioare cu ajutorul toiagului noduros își spune, a câta oară, drama vieții lui. Corpul mărunț și subțiratic susține un gât filiform și o față mare și îndurerată brăzdată și marcată profund de vreo tragedie, ochii privesc în jos parcă plângând, venind să accentueze expresia dramatică a gurii. De remarcat încă odată forma expresivă în spațiu atât a trupului cât și mai ales a feței cu maxilarele și pomeții proeminenți pe fața de om sărman adânc marcată de foame și suferință, și straița goală vine să accentueze mesajul.

„**Moș Ioan**”, șchiopul satului, se întoarce de la crâșmă și oprit de niște cumetre și cumetri le răspunde cu drag „*ce-i baiul că doar nu am băut pe banii voștri, am lucrat toată ziua la câvăcie*”. Apoi își continuă drumul ajutându-se de bota care formează cu picioarele o piramidă stabilă ca și în celelalte sculpturi. Planul umerilor este mișcat față de planul șoldurilor și de cel al feții. Astfel sculpturile sale sunt dinamice și expresive. Și în acest caz capul domină prin forma plastică și expresivitate.

„**La horă**”, un fecior cu clopu’ pe o ureche, îmbrăcat în ițari și cămeșoi, joacă de mama focului cu o fată din sat îmbrăcată cu rochie și năframă. În acest caz volumele sunt puse în mișcare într-un joc ritmic scos în evidență de ritmul picioarelor 1-2, 1-2 sau sus, jos, sus, jos. Cele două corpuri formează o compoziție închisă datorită poziției mâinilor care sunt ținute în șold și bine legată datorită mâinilor ținute pe umărul partenerului. Hop, hop. hop și iară hop, parcă strigă cei doi jucăuși.

„**Fluierașul**” vine și el să completeze compoziția, le cântă dansatorilor din caval. Țăran de la munte cu cămeșe, ițari, chimir și opinci cu nojițe mari, cântă pătruns de melodie. Colopul îi umbrește fruntea și ochi, totul este concentrat asupra gurii și degetelor jucăușe. Și aici se simte o tendință de geometrizare în forme mai mari, esențiale, mai ales în realizarea ițarilor.

„**Bețivul**”, stă într-o poziție nesigură, rupt de băutura, grobian, parcă grohăie scoțând sunete nearticulate, doar stâlpul de telefon ce-l mai ține în picioare. Căciula îi cade într-o parte, dar de sticlă nu se lasă. Unghiurile frânte ale corpului, ale picioarelor, îl definesc pe bețiv și poziția lui precară. La fel ca în portretele mai sus amintite, fața căzută are un volum foarte expresiv și riscând să mă tot repet, este modelată în fier, parcă este modelată în lut.

Fiind vorba de sărbătorile de iarnă iată că a apărut și „**Ursarul**” cu toba lui jucându-și ursul, într-un dialog, parcă spunând „*joacă, joacă moș Martine că ți-oi da miere și pâine*”, iar ursul încântat joacă în jurul toiagului parcă îl întrebă „*Când?*”. Și, apoi moimăia, morrr, morrr, morrr. Cele două corpuri au planurile spre un punct central, cel al buzduganului cu care bate toba și îi mai aplică câte

o corecție ursului. Volumele și planurile relevă un dinamism și o melodicitate deosebite.

Apoi vine vara și „**Copilul ieșit din râu**” este cutremurat de o boare mai rece și de rușine că s-a întâlnit gol pușcă cu un pescar și nu mai știe ce să facă și unde să-și pună mai întâi palmele. Poziția picioarelor precum și cea a mâinilor demonstrează încurcătura în care a intrat. Formele corpului sunt mai rotunde și osatura mai puțin evidentă, capul mare, fruntea boltită și fața oval rotunjită au două elemente care vin să se justifice, ochi și gura spunând „*apă... îi udă*”.

„**Pescarul bătrân**” și-a pus cizmele de cauciuc și peste cămeșe și-a luat laibărul și clopul de paie. Se duce cu greu spre baltă, vorbind parcă cu el însuși, greu la deal, da amu e greu și la vale, sufflând din greu, constată că a îmbătrânit și îl dor genunchii. Aplecat în față se deplasează dificil. Volumele feței, a pieptului, a brațelor și a picioarelor dau viață acestui personaj prin contrastul de umbră și lumină. Și de această dată, capul și în special fața ne artă că avem de-a face cu un bătrân, cu fața căzută și rupt de oboseală.

Am lăsat la urmă „**Fata cu cobilița**”, pentru că după umila mea părere este lucrarea cea mai izbutită și care îl apropie cel mai mult de Giacometti. Deși pare o contradicție între personaj și veșminte, descrierea spațială este una excepțională. Spunem contradicție pentru că eu văd o femeie în ținută orășenească, cu rochie și corset, ducând o cobiliță cu două găleți, ba în picioare are ciorapi și pantofi, fustă plisată. Mă duce gândul la veșmintele orășenești sau preorășenești. La același lucru mă duce cu gândul și mâneca rochiei cu umeri ridicați artificial și mâneca înfioată sub cot încrețită la pumnași. Dar dacă lăsăm la o parte descrierea personajului care a fost tăcută cu mult și ascuțit spirit de observație de către sculptor, și urmărim descrierea în spațiu a volumelor, vom vedea că femeia are un corp longilin, picioarele și mâinile lungi, suple, și la fel ca în majoritatea sculpturilor sale Ioan Itu, mișcă accentuat planurile tălpilor, a șoldurilor, a umerilor, a capului și a brațelor, realizând o figură dinamică.

Este prezent în cărțile:

„*Sângeorgiu de Mureș. Activitatea culturală, 1901-2001*”, autor: Ilarie Gh. Opriș, 2001, Târgu-Mureș;

„*Dicționarul Artei Naive din România*”, autor: Mihai Vintilă, 2001, Reșița;

„*Asociația Artiștilor Plastici Mureș, 1977-2004*”, autori: Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan, 2004, Târgu-Mureș;

„*Artiști Plastici Mureșeni, 1977-2007*”, autori: Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan, 2007, Târgu-Mureș;

„*50 de ani de Artă Naivă în România. Enciclopedie*”, autor: Costel Iftinchi, 2010, Iași, precum și în diferite cataloage ori pliante.

DISTINCȚII:

1953 - Premiul III, Comitetul Raional Câmpulung, Suceava;

1953 - Diplomă de participare la concursul județean „Festivalul Mondial al Tineretului”, Bacău;

1977 - Diplomă de participare la etapa de masă a Festivalului „Cântarea României”;

1977 - Diplomă de participare la etapa intercooperatistă a Festivalului „Cântarea României”;

1979 - Premiul I, etapa intercooperatistă a Festivalului „Cântarea României”;

1979 - Premiul I, etapa județeană a Festivalului „Cântarea României”;

1980 - Premiul I, etapa de masă a Festivalului „Cântarea României”;

1981 - Premiul I, etapa de județeană a Festivalului „Cântarea României”;

1981 - Premiul I, etapa de interjudețeană a Festivalului „Cântarea României”;

1982 - Diplomă de excelență a Comitetului Județean de Cultură Mureș;

1983 - Diplomă de excelență a Comitetului Județean de Cultură Mureș;

1983 - Locul I, etapa județeană a Festivalului „Cântarea României”;

1983 - Locul I, etapa republicană a Festivalului „Cântarea României”;

1984 - Locul I, etapa județeană a Festivalului „Cântarea României”;

1985 - Locul I, etapa republicană a Festivalului „Cântarea României”;

1986 - Locul I, etapa județeană a Festivalului „Cântarea României”;

1987 - Locul I, etapa republicană a Festivalului „Cântarea României”;

1992 - Diplomă de participare la Expoziția județeană de Artă naivă din Târgu-Mureș;

1994 - Diplomă de participare la Expoziția județeană de Artă naivă din Târgu-Mureș;

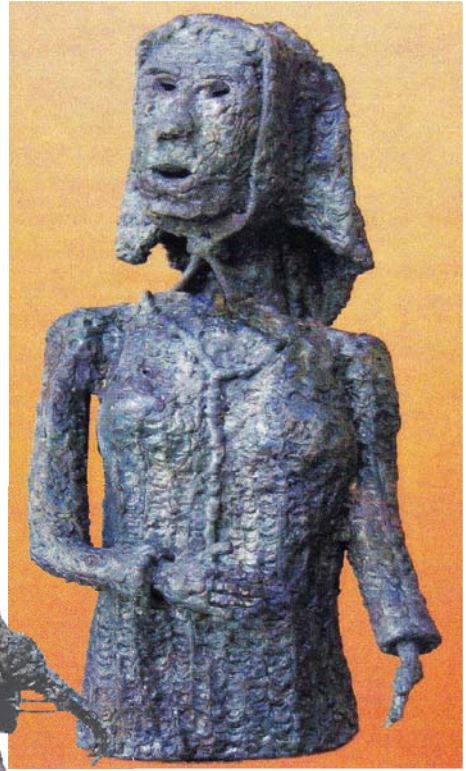
1995 - Diplomă de participare la Salonul Național de Artă naivă, ediția a III-a, București;

2003 - Diplomă de participare la Salonul Internațional de Artă naivă, ediția a VII-a, București;

2005 - Locul III la Salonul Internațional de Artă naivă, ediția a VIII-a, București;

2007 - Diplomă de participare la Salonul Internațional de Artă naivă, ediția a IX-a, București.

KISS ANNA

Kiss Anna s-a născut în satul Corunca, județul Mureș, în ziua de 23 iulie 1915. A început să picteze prin anul 1960 în ulei pe carton și să brodeze pe pânză, inspirându-se din obiceiurile de la sat și din baladele populare maghiare. Se mută cu domiciliul în orașul Târgu-Mureș, unde a fost remarcată de prof. Bandi Dezső, din cadrul Casei Județene a Creației Populare Mureș. A fost promovată cu lucrări de artă naivă, la expoziții în Târgu-Mureș, Cluj-Napoca, București și în Europa. Este membru fondator al Asociației Artiștilor Plastici Mureș, în care se înscrie la data de 30 ianuarie 1977.

Participă cu lucrări de pictură și textile brodate la prima expoziție de artă naivă din județul Mureș, organizată de Casa Județeană a Creației Populare Mureș, în perioada 19 iulie-16 august 1970 la Târgu-Mureș. Din data de 15 septembrie 1972, face parte din „Clubul artiștilor naivi” din Târgu-Mureș care avea sediul în Casa de Cultură a Sindicatelor din Târgu-Mureș, cu 15 membrii fondatori. Îndrumător era profesorul Badi Dezső. La bătrânețe se mută în satul Griușor, comuna Acățari unde a decedat.

În iunie 1977, este premiată cu locul II cu pictura „Rămas bun” la Expoziția republicană de artă plastică din București. Participă cu regularitate la expozițiile județene și republicane fiind distinsă cu numeroase premii între anii 1979 și 1989.

Are lucrări în România, Ungaria, Austria, Germania, Franța, SUA etc.

Este prezentată în: Cataloagele „**Expoziția de artă naivă**”, autor: Bandi Dezső, Târgu-Mureș, 1970, „**Arta plastică de amatori**”, București, 1971, „**Expoziția republicană de artă plastică**”, București, 1977, Albumele „**Arta naivă în România**”, autor: Vasile Savonea, București, 1980, „**Arta naivă**”, autor: Victor Ernest Masek, București, 1989, „**Teremtő önvédélém**”, autor: Banner Zoltán, Budapesta, 1996, „**L’Art Naif**”, autor: Nathalia Brodskaja, New York, 2000, „**Asociația Artiștilor Plastici Mureș. 1977-2004**”, autori: Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan, Târgu-Mureș, 2004 „**Die Naiv kunst Rumaniens**”, autor: Herbert Wiesner, Târgu-Mureș, 2002, „**International exhibition of self-taught art**” (Expoziția Internațională de Artă Naivă), Bratislava-Slovacia, 2007, „**Enciclopedie. 50 de ani de artă naivă în România**”, autor: Costel Iftinchi, Iași, 2010.

KISS MÁRTON

S-a născut în orașul Târgu-Mureș la data de 18 decembrie 1909. De mic a rămas orfan de tată, dar avut noroc să fie crescut „copil de trupă” într-o unitate militară. A urmat cursurile școlii primare și gimnaziale și apoi școala profesională calificându-se ca tâmplar de mobilă. Ca tâmplar a lucrat în diferite orașe: Timișoara, Brașov și Târgu-Mureș. Se căsătorește în anul 1935 în Brașov. Are doi băieți: Adalbert (n.1937) și Ștefan (n.1940). Se stabilește în orașul lui natal, Târgu-Mureș și se angajează

ca tâmplar la fabrica de mobilă din cadrul ILEFOR unde lucrează până în anul 1968 când se pensionează. Între timp își construiește o casă pentru familie unde își crește copiii și un atelier de tâmplărie pentru a-și continua meseria. Din tinerețe îi plăcea să sculpteze în lemn, să deseneze și să citească. Ajuns la pensie la vârsta de 59 de ani în putere și cu multă ambiție se apucă să sculpteze în lemn de nuc, salcâm, dud, paltin, tei și brad. De la începutul preocupărilor lui ca sculptor a beneficiat de îndrumarea artistului profesionist Bandi Dezső de la Casa Județeană a Creației Populare din Târgu-Mureș. Casa și curtea lui de pe strada Gheorghe Doja o a ajuns o adevărată expoziție permanentă, fiind vizitată zilnic nu numai de cetățeni din Mureș dar și din Europa. Martor este Caietul lui cu sute de însemnări și aprecieri ale vizitatorilor din Ungaria până în îndepărtata Chină.

Participă la prima Expoziție Județeană de Artă naivă, în perioada 19 iulie-16 august 1970, organizată în Târgu-Mureș. Este membru fondator al Clubului Artiștilor Naivi înființată la data de 15 septembrie 1972, în cadrul Casei de Cultură a Sindicatelor din Târgu-Mureș, unde expune împreună cu membrii clubului. Fiind un artist cu multă personalitate, sculpturile lui fiind tematice și de dimensiuni mari, este prezent an de an la toate expozițiile organizate în Târgu-Mureș, dar și în București, Cluj, Alba Iulia, Sighișoara, Miercurea Ciuc etc. Când obosea și îl dureau mâinile de cioplit în lemn își continua creația pictând în ulei diferite obiceiuri populare și scene de muncă dar și peisaje și flori.

Este distins cu numeroase diplome și premii la nivel județean și național. Este prezent în presa locală și centrală dar și în diferite Pliante, Cataloage și Albume de Artă.

În anul 1999 s-a organizat o expoziție retrospectivă a sculptorului Kiss Márton, în Galeria de Artă „Unirea” din municipiul Târgu-Mureș, cu ocazia împlinirii a 90 de ani de la naștere.

A decedat în ziua de 21 martie 1988 în municipiul Târgu-Mureș.

Ilarie Gh. Opriș,
președinte A.A.P. Mureș

Kiss Márton, pictorul naiv!

Dacă în sculpturile sale frământările interioare se oglindesc în tensiuni și contraste dramatice, amintind uneori de realizările unor mari înaintași, frizele sale aproape la fel de dramatice evocă lupte și scene de viață, amintind de evul mediu și de frizele lui Servatius Jenő cu „Balada lui Toldi”.

În pictură se reflectă două tipuri de tensiuni: cea statică în lucrarea „Spălătoresele” unde starea socială și munca grea într-un demisol sordid și umed, în care lumina se strecoară palidă, printr-un sfert de fereastră. Această iluminare laterală descoperă și definește trăiri și caractere. Tinerele femei spală hainele în albiile de lemn, suflecate la mâneci, vegheate de o lampă de petrol și o mătură. Fețele lor palide și obosite se citesc în contrast datorită fustelor colorate viu. Alături pe un scăunel, șade o femeie bătrână, palidă și obosită, probabil mama fetelor. Îmbrobodită dinapoi, cu capul sprijinit pe mână, se gândește probabil la viața de roabe dusă de ea și fetele ei. Tristă și dramatică figură. Griurile neutre și profunde și cele colorate cântă o melodie tristă contrastată pozitiv de petele de culoare pure de pe îmbrăcăminte. Îmi amintește această lucrare de o pictură asemănătoare a unui pictor din secolul XIX.

Alte trei picturi compuse pe orizontală ne povestește viața unei șatre de țigani care vin și se așează nu departe de castel. Bătrâni și tineri țigani au pornit jocul sub supravegherea bulibașei. Grupurile laterale de țigani sunt legate și ritmate de țiganca cu haine colorate. Am putea numii lucrările „Balade țigănești”. În aceste picturi verdele este culoarea dominantă care susține și face să trăiască culorile vii ale fustelor țigănești. O altă pictură este „Troica”, o căruță cu trei cai amintind prin dinamismul și ritmul ei de pictori ruși și magheari.

Un pictor harnic și talentat care s-a manifestat și remarcat mai ales în sculptură, pictând atunci când îl dureau mâinile de cioplit sau respecta orele de liniște pentru cei din jur.

Prof. Vasile Mureșan, muzeograf expert

Kiss Márton sculptorul!

„Este universul sculpturii în lemn un loc, un cerc magic în care omul privilegiat, artistul, fie el chiar amator, își poate redimensiona ființa într-un mod tulburător, fermecat. Kiss Márton știe acest lucru, și, pentru că aproape cinci decenii n-a făcut altceva decât să cioplească lemnul, dar în modul civilizat, geometric, ca meșter tâmplar, acum se deschide, furtunos, spre eliberarea acestei materii nobile din corsetul purei utilități. De fapt, „procesul eliberator” durează din 1968, când, pensionându-se, meșterul nu mai știe ce să facă, asemenea unui adolescent, cu mâinile. Șansa, marea șansă, e că simte o muzică ascunsă în lemn, care-l îl îndeamnă să extragă din el formă, viață, mit. Mâinile, nerăbdătoare,

înlătură cu ajutorul dălții așchiile de tăcere și scot la lumină un joc de volume, de sclipiri, de umbre, antropomorfe, explodând de viață, de dinamism... În fine, măsura patosului cu care se consacră cioplitului artistic în lemn este dată și de insistența, îndelungată, cu care șlefuieste suprafețele, de grija expusă pentru a nu degrada culoarea naturală a lemnului, de obsesia de-a nu permite lemnului nici o fisură, (căci aici n-are ce căuta fisura, neantul, totul fiind un „ceva” sănătos, întreg) și, nu mai puțin, de dăruirea totală, rituală, zilnică, acestei lumi „sfinte” de forme în care artistul prăfuit de atomi ai lemnului șlefuit, e, totuși, demiurg”.

Prof. Ioan Nicolae Pop, artist plastic profesionist

(Fragment din Caietul program al expoziției personale de sculptură din Târgu-Mureș din anul 1979)

Kiss Márton un artist narator!

O viață întreagă Kiss Márton a fost tâmplar. A învățat din practică tot ceea ce se poate învăța despre lemn: sunet lăuntric, căldura liniilor, culoarea fibrelor ce se întretaie ca strunele unui complicat instrument. Odată pensionat - în 1968 - „bătrânul” Kiss Márton a început să caute în lemn un răspuns care îl chema de mult timp, poate chiar din copilărie: ce poate da lemnul în domeniului figurativului, ce valori sufletești profunde poate el exprima? Și astfel, Kiss Márton s-a transformat din tâmplar în sculptor. Gândurile sale au început să capete contur material, definindu-se în spațiu. Figurinele, basoreliefurile, grupurile statuare, columnele care izvorăsc de sub daltă, abordează subiecte din basm și baladă, din mitologia clasică, amintiri din copilărie, istoria îndepărtată și cea trăită personal. Și în toate, privitorul simte o atitudine personală față de viață, un stil specific de valorizare a universului uman... Epopeea, fresca de dimensiuni, poemul eroic nu pot fi concepute și exprimate decât de un narator cu largă experiență de viață. De acesta comportă întotdeauna scene cu multe personaje, fiecare cu gest propriu. La Kiss Márton, multitudinea personajelor, încărcarea spațiului de lucru sub semnul unui adevărat contrapunct al destinelor este un laitmotiv, care frapează privitorul...

Kiss Márton, dând glas unei târzii chemări a vocației de a transpune în realitate gânduri, reușește să creeze o lume întreagă ce-l exprimă sub zodia perenității”.

Prof. Bandi Dezső, artist plastic profesionist

(Fragment din Caietul program al expoziției personale de sculptură din Miercurea Ciuc din anul 1980)

KONCZ JÁNOS

S-a născut în satul Chendu Mare, în ziua de 16 noiembrie 1939. Părinții: István și Borbála au fost agricultori. A absolvit 6 clase la Școala Generală din Chendu Mare. A lucrat la mai multe întreprinderi din Sighișoara apoi în satul natal. În anul 1966 se căsătorește cu Lorinczi Rozalia care l-a ajutat mult în munca lui de sculptor. Are două fete: Rozalia și Tünde la care îi place pictura.

Sculptează de când era elev la școala primară și nu a conținut să lucreze până în ziua de azi. Primul premiu pentru sculptură, îl primește în anul 1960 la vârsta de 21 de ani. Participă la expoziții în Târgu-Mureș, București și în diferite localități din județul Mureș. Este remarcat la prima expoziție județeană a artiștilor naivi din Târgu-Mureș organizată de Casa Creației Populare, de animatorul și susținătorul artei naive din județul Mureș, profesorul Bandi Dezső. Sculpturile lui Koncz János sunt prezente în reviste și albume și cărți, unde sunt prezentați artiștii naivi din țară. Obține diplome și distincții la concursurile județene și republicane. Lucrează majoritatea sculpturilor din lemn de stejar. Și-a sculptat poarta, care este decorată cu motive populare locale și cu sculpturi, care sunt admirate de trecători dar și de oameni de cultură. Este vizitat de cunoscători ai artei populare și naive, este prezent mereu în presa mureșeană.

Este prezentat în Cataloagele „**Expoziția de artă naivă**” din Târgu-Mureș (1970), „**Arta plastică de amatori**” București, (1971), „**Expoziția republicană de artă plastică**”, București, (1977), Albumul „Csillagfaragók. Népi alkotók, nai művészek” autor: Banner Zoltán, București, (1972), Albumul „**Arta naivă în România**”, autor Vasile Savonea, București, (1980), Albumul „**Teremtő önvédelem**”, autor: Banner Zoltán, Budapesta, (1996), Albumul „**Artiști plastici mureșeni, 1977-2004**”, autori: Ilarie Gh. Opreș, Vasile Mureșan, Târgu-Mureș, (2004), Albumul „**Die naiv kunst Rumaniens**”, autor: Herbert Wiesner, Târgu-Mureș, (2002), Enciclopedia „**50 de ani de artă naivă în România**”, autor: Costel Iftinchi, Iași, (2010)

KRISTÓF ANDREA

Kristóf Andrea numele de fată Duka, s-a născut la data de 28 mai 1979 în orașul Târgu-Mureș.

Școala elementară a absolvit-o în anul 1993, în comuna Sângeorgiu de Mureș unde a domiciliat și copilărit. Liceul I-a absolvit în anul 1997 în municipiul Târgu-Mureș. Între anii 1995-1996 a urmat cursurile de etnografie și artă populară în cadrul Universității

Populare din Târgu-Mureș.

În anul 1997 a obținut locul IV la Muzeul de Etnografie din Budapesta cu lucrarea „Arta populară din satul Câmpenița”.

În anul 2002 a absolvit Facultatea de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

Din anul 2008 lucrează la Primăria comunei Sângeorgiu de Mureș la starea civilă.

Ca elevă a desenat mereu iar împreună cu tatăl ei, Duka Bela, a modelat din lut figurine și basoreliefuri. La Liceul „Bolyai Farkas” din Târgu-Mureș a participat la cursurile profesorului Bandi Dezső de artă populară și sculptură în lemn. Cu lucrările realizate a participat la expoziții în municipiul Târgu-Mureș și în comuna Sângeorgiu de Mureș.

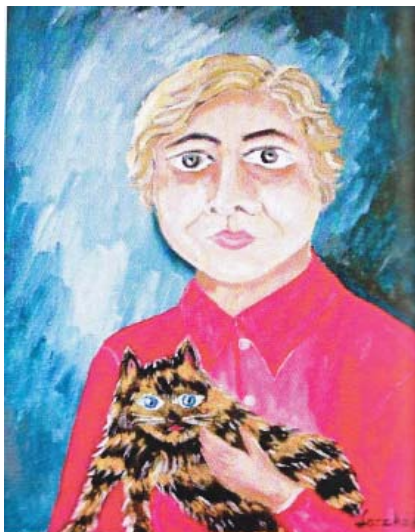
LACKO ARANKA

S-a născut în localitatea Sângeorgiu de Pădure, în ziua de 22 decembrie 1952. A absolvit școala profesională. Între anii 1994 și 2000 a lucrat ca pictor de mobilă. Pictează din copilărie. Prima expoziție a avut-o în anul 1994. Este membră a Asociației Artiștilor Plastici Mureș din anul 2000. A organizat expoziții personale la Galeria de Artă „Unirea” Târgu-Mureș, în anii: 2001, 2003, 2005, 2007, la Galeria „Surtec” în anii 2005 și 2006, la Casa de Cultură din Târnăveni în anul 2002, Budapesta la Palatul Artelor în anul 1998, Kecskemet (Ungaria) la Muzeul de Artă Naivă în anul 1998, la Stockholm la Casa Maghiară în anii 2000 și 2003. A participat la expoziții de grup și colective în: Baia Mare, Oradea și București. Anual începând cu anul 2000 a participat cu lucrări de pictură, icoane și textile brodate la expozițiile colective organizate la Galeria de Artă „Unirea” și Cetatea Medievală din Târgu-Mureș.

A participat la târgurile tradiționale de artă populară din Budapesta, Oradea, Târgu-Mureș, Bistrița etc. Are lucrări în colecții particulare din: România, Ungaria, SUA, Suedia, Italia, Germania, Austria, Olanda și Franța.

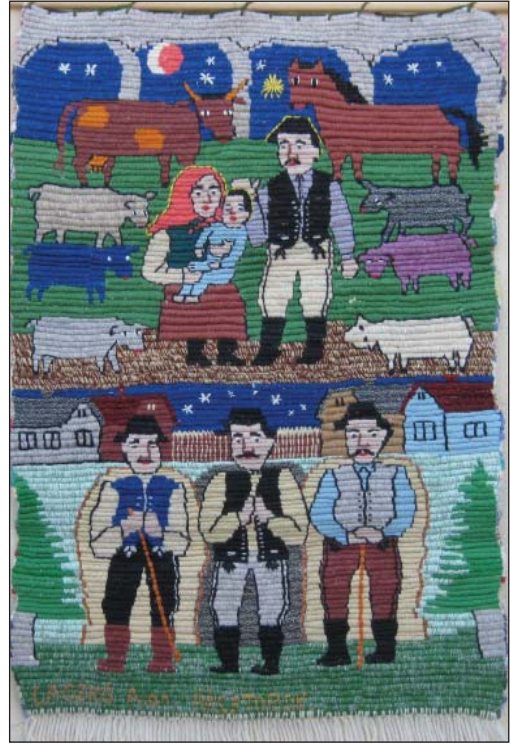
Este prezentă în: Catalogul „**Arta naivă în pictură, grafică, tapiserie și sculptură**”, autor Bandi Dezső, 1998, albumul „**Die Naive Kunst Rumaneiniens**”, autor: Herbert Wiesner, Târgu-Mureș, 2002, albumul „**Asociația Artiștilor Plastici Mureș. 1977-2004**”, autori: Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan, Târgu-Mureș, 2004, albumul „**Artiști Plastici Mureșeni. 1977-2007**”, autori: Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan, Târgu-Mureș, 2007, „**50 de ani de Artă Naivă în România. Enciclopedie**” autor: Costel Iftinchi, Iași, 2010, Catalogul „**Salonul Internațional de Artă Naivă**”, București, 2007, 2009.

LACKO CSONGOR

S-a născut în ziua de 11 ianuarie 1981 în municipiul Târgu-Mureș. A urmat cursurile Școlii Profesionale de Prelucrarea Lemnului din Târgu-Mureș, având specialitatea sculptor-intarsier, după care, în anul 2000 a obținut bacalaureatul, iar în anul 2002 în cadrul Grupului Școlar „Ion Vlasiu” a absolvit cursurile postliceale „Designer în industria lemnului”.

Între anii 1997 – 2000 a urmat cursurile de perfecționare în sculptura în lemn sub directa îndrumare a profesorului Bandi Dezső.

Între anii 1997 – 2001 a participat la expozițiile organizate cu ocazia „Zilelor târgumureșene”.

În anul 1998 participă la Tabăra de sculptură de la Centrul Cultural „Teleki” din Sovata, în anul 1999 este prezent la expoziția de grup din Sala de expoziții „Bernadi György” din Târgu-Mureș, în anii 1998 și 1999 participă la

MAGYAROSI KÁLMÁN

S-a născut în ziua de 24 ianuarie 1956 în satul Chendu Mare județul Mureș. A absolvit 8 clase la Școlala Generală din satul natal, după care urmează cursurile Liceului Industrial din Târgu-Mureș pe care l-a absolvit în anul 1976. Până în anul 1990 lucrează ca muncitor în municipiul Târgu-Mureș, după care se reîntoarce în satul natal unde lucrează ca operator extracție gaz metan.

Din anul 1990 se îndeletnicește cu sculptura, având la început, ca exemplu pe vecinul mai învârstă, Koncz János un sculptor cunoscut, la nivel județean și național. Folosește lemn de esență tare dar și tei. Îl preocupă teme legate de viața satului unde s-a născut, crescut și a învățat și unde are acum și locul de muncă. Îl pasionează și cultivarea viței de vie, devenind producător de vinuri alese, pe care le îmbuteliază în sticle pictate de el, cu mult talent și pricepere.

Din anul 1990 este luat în evidența Centrului Județean al Creației Populare Mureș, apreciat pentru sculpturile realizate și trimis să expună la București la expozițiile naționale de artă naivă. Expune și la expozițiile județene de artă naivă, organizate de Asociația Artiștilor Plastici Mureș în Galeria de Artă „Unirea”. Expune cu ocazia sărbătorilor locale la: Sângeorgiu de Pădure, Chendu Mare și Bălăușeri și la o expoziție colectivă din Ungaria. Are lucrări în țară și în Ungaria în colecții particulare.

PETRU MOGA

S-a născut în satul Bobohalma de lângă orașul Târnăveni în ziua de 29 octombrie 1937. A absolvit Școala Medie „Al. Sahia” din Târnăveni, iar în anul 1966 Facultatea de Finanțe din cadrul Institutului de Științe Economice București.

În anul 1955 se angajează la Combinatul Chimic Târnăveni, în anul 1960 este profesor la Școala Generală din satul natal Bobohalma iar din anul 1961 este numit director al Căminului Cultural. Ca director îl preocupă valorificarea folclorului local, a obiceiurilor și a meșteșugurilor tradiționale. Atunci începe să sculpteze lemnul, îndeletnicire pe care o continuă și după ce se mută în orașul Târgu-Mureș. Este angajat al Combinatului de Îngrășămintă Chimice în calitate de economist. Se căsătorește în anul 1974 cu Doina Șuteu economistă. Au 3 copii: Daniel Călin (n.1967), Doina Brândușa (n. 1969) și Codruța Emilia (n.1974).

În anul 1975 este ales președinte al Clubului Artiștilor Plastici „Azomureș” de pe lângă Comitetul sindical al combinatului. În această calitate împreună cu cei peste 30 de artiști: pictori, sculptori, graficieni și metaloplasticieni organizează expoziții în municipiul Târgu-Mureș în Cluburile „Azomureș”, „Prodcomplex”, „Apollo” și în spațiul Casei de Cultură a Sindicatelor.

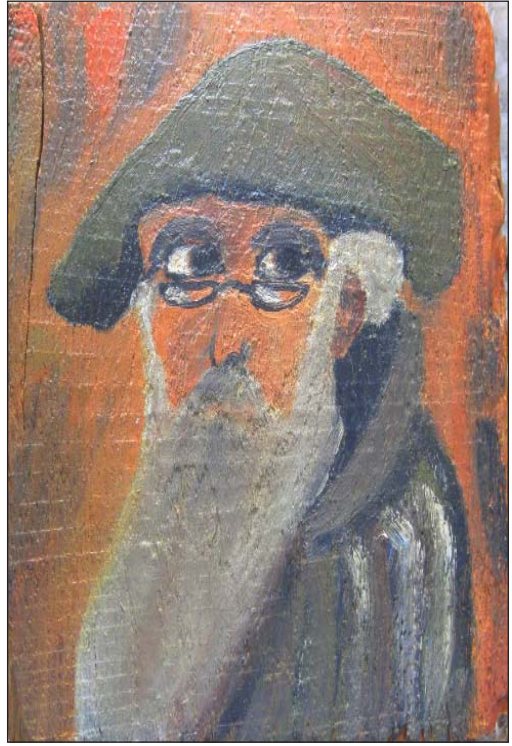
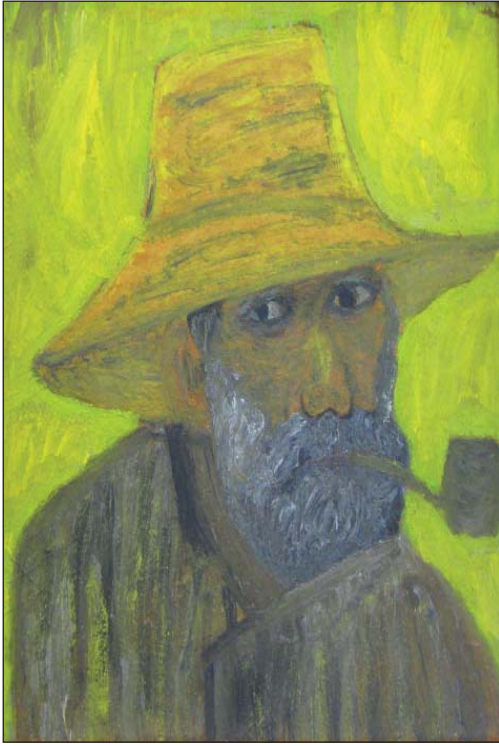
Participă cu sculpturi în lemn la diferite concursuri județene și naționale. Este membru fondator al Clubului Artiștilor Naivi din Târgu-Mureș înființat la data de 15 septembrie 1972. În septembrie 1973 participă la prima expoziție a membrilor clubului cu 2 lucrări de sculptură în lemn. Este menționat cu participări la expoziții în ziarele locale și centrale. În septembrie 1976 revista „Flacăra” din București, scrie despre Clubul Artiștilor „Azomureș” menționând meritele de bun organizator și calitățile artistului Moga Petru. În iunie 1977 este menționat ca participant la Expoziția Republicană de Artă Plastică din București în albumul tipărit cu această ocazie. A fost distins cu diplome și premii pentru activitatea desfășurată ca sculptor și pictor.

Din ianuarie 1977 este membru fondator al Asociației Artiștilor Plastici din județul Mureș și este ales ca vicepreședinte în primul Consiliu de Conducere al Asociației.

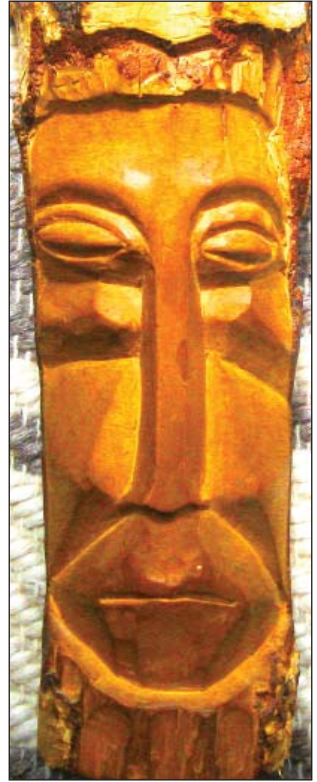
Ocupă funcția de șef serviciu la Combinatul Chimic Târgu-Mureș până la pensionare, 2 iulie 1996.

A decedat în ziua de 8 mai 2010.

TEODOR MORARU

Teodor Moraru s-a născut în ziua de 24 septembrie 1930 în satul Ulieș, comuna Râciu, județul Mureș. Părinții Teodor și Veronica - agricultori din satul Ulieș.

În anul 1937 a început cursurile școlii primare în satul Ulieș, în limba română, iar din 1940 până în anul 1944 în limba maghiară, în perioada ocupației hortysto-hitleriste.

Din anul 1944 până în anul 1950 a lucrat ca tâmplar și dulgher într-un atelier particular, apoi pe șantierul de la Bicaz. Din noiembrie 1950 până în noiembrie 1954 a fost militar în termen la Călărași. Din februarie 1955 până în anul 1965 a fost angajat la Sfatul Popular al comunei Ulieș, ca tehnician agricol și contabil. Din anul 1966 până în anul 1968 este secretar al Sfatului Popular al comunei Grebenișu de Câmpie.

În anul 1956 urmează cursurile de specialitate agricole, iar din anul 1958 urmează cursurile Liceului Teoretic din Sărmașu, pe care îl continuă în orașul Luduș, unde a absolvit în anul 1962. În anii 1965-1966 urmează cursurile Școlii de Secretari pentru Consiliile Populare din Cluj.

Din anul 1968 până în anul 1990 este încadrat la Întreprinderea Județeană de Legume și Fructe Mureș din Târgu-Mureș ca șef depozit, șef depozit coordonator, șef unitate desfacere și șef parc auto. În anul 1990 se pensionează.

Având unchi talentați și pricepuți meseriași, tâmplari, constructori de instrumente muzicale, sculptori, pictori și fotografi au influențat preocupările tânărului Teodor Moraru. De pe vremea când era elev i-a plăcut să deseneze, iar din anul 1956 a început să picteze cu culori de ulei pe pânză, fiind îndrumat de un artist plastic profesionist. Cu pasiune a realizat tablouri cu peisaje și natură statică, pentru familie, prieteni și cunoscuți.

Din anul 1990, deci după pensionare, și-a ocupat timpul cu pictura având acasă o adevărată expoziție. În anul 1992 este vizitat de Ilarie Gh. Opreș, referent cu arta plastică și meșteșuguri tradiționale la Centrul Județean al Creației Populare Mureș, care și îi apreciază lucrările de pictură. Tot în acel an este vizitat de artistul plastic Vasile Savonea de la București, specialist în pictura naivă care îl încurajează să continue având un stil bine definit și original.

În anul 1993 s-a înscris ca membru în Asociația Artiștilor Plastici Mureș din municipiul Târgu-Mureș, unde a găsit condiții deosebite de afirmare ca artist plastic, având posibilitatea să participe la expoziții în Târgu-Mureș, dar și în țară alături de cei mai buni și cunoscuți artiști plastici din România.

Are participări la:

- expoziții internaționale din București, în anii 1993 - 2009, obținând premii și diplome, fiind prezent și în cataloagele cu reproduceri ale tablourilor;

- expoziții de pictură organizate la Centrul Cultural „George Apostu” din Bacău, în anii 2000 - 2002, fiind distins cu Diploma și premiul special al juriului și Premiul salonului de primăvară;

- expoziții la Iași, organizate de Centrul Județean al Creației Populare Iași, în anii 2000 - 2010, fiind distins cu Diploma pentru valoarea deosebită a lucrărilor și alte diplome;

- expoziții la Pitești, organizate de Muzeul Județean de Artă și Centrul Județean al Creației Populare Argeș, în perioada 1993 - 2009.

De asemenea, a fost prezent cu lucrări de pictură, din 1993, în fiecare an, la expozițiile colective organizate în Galeria de artă „Unirea” și în Cetatea Medievală din Târgu-Mureș.

A organizat expoziții personale de pictură în Galeria de artă „Unirea”, în perioada 1994 - 2010, la Școala Sanitară „Carol Davila” din Târgu-Mureș, în anii 1995 și 2002, la Căminul Cultural din comuna Sângeorgiu de Mureș, în anii 1997 și 1998, în Republica Moldova, la „Botna Ialoveni”, în anul 1996 unde obține premiul I, la Casa de Cultură „Vasile Conțiu” din comuna Râciu, la Muzeul Județean de Etnografie din Târgu-Mureș etc.

Are lucrări de pictură achiziționate de Muzeul Național de Artă București, Muzeul Județean de Artă Pitești, Muzeul Județean de Etnografie Mureș, centrele județene al Creației Populare din Bacău, Iași, Mureș și Argeș, la Școala Sanitară „Carol Davila” Târgu-Mureș și de colecționari din România, Germania, Elveția, Franța, Austria, Olanda, Ungaria, Spania, S.U.A. etc.

AMINTIRI DIN SAT

Pictura lui Teodor Moraru se încadrează în zona poveștii, asemeni lui Ion Creangă sau mai degrabă asemeni povestitorilor țărani. Teodor Moraru își deapănă amintirile închipuindu-le pe pânză cu mult talent și farmec. Este un hâtru Teodor Moraru, un hâtru cu un deosebit simț de observație, el nu a trecut prin viață indiferent și a văzut, a înțeles și a reținut ce era de reținut.

Artistul și povestitorul Teodor Moraru nu a fost și nu este un observator pasiv, el are un punct de vedere personal ca orice țăran hâtru și sfătos. El vede, se gândește și o zice în felul său. Poveștile lui în culoare nu sunt numai înșirui de întâmplări, ci și critici subtile la adresa societății. Lucrările sale sunt uneori pline de vervă, alteori nostalgice, de un lirism aparte.

Privesc adesea picturile sale din lumea satului pentru a retrăi momente importante din viața satului. În tablourile sale, în culoare, povestitorul abordează autoportretele, portretele, teme biblice, bisericile, muncile câmpului, tradiții, obiceiuri, ocupații și povestiri hazlii. Aș aminti aici „**Autoportretul cu pălărie**” reprezentându-l pe artist la vârsta maturității depline, un om care te privește prin lentilele ochelarilor, având întipărită pe față și mai ales în colțul buzelor un zâmbet puțintel zeflemitor. Alături „**Portretul soției Silvia**”, femeie frumoasă

chiar și la această vârstă, cu ovalul feței aproape perfect și cu expresia de bunățate și prietenie exprimată de ochii mari și zâmbetul buzelor senzuale. Portretul „**Bătrân cu barbă**” se înscrie în ciclul portretelor de țărani bătrâni care se bucură de un pahar de vin, de bere sau de o felie de lubeniță, se bucură ca niște copii, iar „**Țăranul cu țigară**” ne arată sticla parcă spunând - adevărul e în vin.

Portretele de țărănci ne sugerează dragostea pictorului pentru portul popular de pe câmpie din zona Ulieșului, precum și portretul unei „**Țărănci bătrâne**” cu năframă neagră și cu fața brăzdată de vremuri.

Ciclul tablourilor cu temă religioasă este inspirată mai ales din pictura catolică însă fețele sunt aceleași: „**Maica Domnului cu Pruncul**”, „**Nașterea**”, „**Botezul lui Iisus**”, „**Vindecarea orbului**”, „**Ruga din Grădina Ghetsimani**”, „**Răstignirea**”, precum și alte teme religioase sunt mai degrabă relatări picturale într-o manieră naivă, într-un decor de copaci și flori, după cum și portretizarea bisericilor de lemn și a catedralelor ortodoxe urmează aceeași cale. La început n-a fost nimic, numai duhul lui Dumnezeu plutea nevăzut peste ape. Apoi a făcut Dumnezeu lumina și întunericul, și pământurile, și apele. Peste toate acestea, oameni și animale...

...Badea Toader le-a întors spatele trudește să picteze un peisaj. Aceasta-i bucuria lui. Din păcate numai câinele cel alb îi admiră munca.

Doi pescari povestesc întâmplări de ei născocite. Unul a prins doi pești mici. Însă zice că a scăpat unul de un metru, iar celălalt cu plasa plină se amuză și se miră în timp ce alt prieten de-al lor a avut în năvod un pește mic. Unul mare tocmai l-a mușcat de posterior. Așa-i la pescuit, totdeauna poveștile și peștele scăpat este mai mare decât cel prins. La fel a pățit și acela cu plasa și bărcile, nu a prins nimic. De dorul raiului, și ca să se amuze, unul cu colop le-a furat fetelor hainele de pe malul lacului și le-a lăsat goale ca pe Eva. Un biet pui de urs a venit la oi, dar câinele l-a fugărit și el s-a urcat în stejar, ciobanul îl lovește cu bâta să-l dea jos, însă ursul se ține bine și-o strigă pe ursoaică. Dacă o auzi, o fi vai de cioban. În timp ce unii au grijă de oi, alții au ieșit cu vacile la păscut, lelea Ana mai toarce din caier și se uită după oițe.

De dimineață s-au dus oamenii la lăptărie, unii au obosit și stau pe bancă, alții pe o piatră. Lăptarul îi așteaptă în halatul lui albastru în ușa lăptăriei, iar baba Safta povestește cu Grivei că nu are cu cine sta de vorbă de bătrână ce este. Cocoșul s-a suit pe poartă și cântă ivirea unei altei zile. Lenuța dă grăunțe la pui, badea Ion iese pe poartă și alte griji, bucurii...

Afară ninge și bieții țigani își aduc lemne cu spatele. Ce să facă dacă nu s-au gândit astă vară. Lelea Ileana scoate apă la oi în timp ce badea Toader le-a pus fân. Omăt mare și frig de crapă pietrele. Nu-i nimic că ninge, fiindcă a venit Crăciunul și badea Gheorghe aduce cu sania butoiul cu pălincă, copiii colindă și lelea Nastasie îi așteaptă cu coșul plin cu mere roșii. Bucurie mare și la celelalte case vopsite cu „albastru mândră Mărie”. Oamenii așteaptă colindătorii. Parcă

și morții din cimitir, vegheați de cruci, așteaptă să vină colindătorii la ei și la bisericuța de lemn din cimitir. Parcă cerul este de plumb și frigu-i mare. Copiii se bucură de nuci, covrigi și de pupezele din aluat. Minune la Coasta Mare. Popa cel bătrân s-a rugat și Dumnezeu drăguțul i-a trimis cu barza în loc de copil un slujitor al Domnului, tânăr și bărbos. Într-un tablou vedem bisericuța de lemn și grupul de femei care duc merinde pentru a fi sfințite.

Floarea soarelui și naturi statice cu flori sunt adevărate raiuri pe pământ. Badea Cârțan, mândru, sprijinit în bătă, cu bunda pe umeri și straița plină cu cărți, cu mâna în chimir și cu pălăria neagră având borurile largi de cioban din Făgăraș, abia venit de la Roma.

Un alt tablou înfățișează țărăncile care se întorc de la sapă, la lăsatu' serii, le așteaptă căsuțele mici și biserica ascunsă pe după pomi în floare. Pe un câmp femeile adună fânul, iar doi bărbați trec pe la capul locului dând binețe urându-le spor la lucru și bună să vă fie inima.

Și hora de sub stejarul bătrân sau de la marginea pădurii, minunatele costume naționale îți farmecă privirile. Ceterașul, gordonașul și țambalagiul cântă de mama focului, unii de abia acum sosesc, pe când alții se cinstesc cu mici și bere sau sorb din paharul de vinars. Totul pe un picior de plai, pe-o gură de rai, amintind de „**Nunta-n codru**”. Cei trei ciobani mioritici au lăsat oile la marginea codrului des, să pască la umbră, și au pus de un balmoș sau bulz, și în timp ce unul a ațipit, ceilalți doi pun la cale ceva. Oare vor să-l omoare?

Claca de tors este în toi, au venit feciorii cu palincă, dar unul s-a cam afumat și a picat sub masă, mâța își vede de treaba ei, destrămând un ghem.

Ritmic și monoton trasează coșaii portativul pentru muzica verii, un altul ca o ciocănitoare de fier își bate coasa, câmpia răsună de muzica ciocanului pe ilău și ecoul se întoarce repetat de pe dealuri și munți. La marginea satului, pe malul pârâului femeile cu poalele-n brâu și suflecate până la coate spală haine și țesături, care apoi sunt limpezite în unda rece. Moșul le privește nostalgic de departe, depănându-și amintirile și zicând că se vede bine și de aici.

Odată cu lăsatul serii, când soarele roșu de oboseală s-a hotărât să se culce după dealuri, învăluind în aur pomii și casele, femeile s-au întors acasă de la râu, unde și-au întins hainele la uscat pe gard, iar altele au aprins focul sub ceaun pentru a pregăti mămăliga. O altă zi începe. Badea Gheorghe și badea Ion și-au dus caii la potcovit, în fierăria satului. Căucea și-a început munca, calfa a dat cu barosul în ilău. Calul lui bade Gheorghe s-a speriat, că era gata să-l calce.

A venit vremea culesului strugurilor și toată lumea este în vie. Feciorii aduc în vedre și în coșuri strugurii culeși de fete. Anuța și Măriuța cu rochiile în brâu joacă desculț în hârdăul cel mare plin cu struguri. Se distrează de minune. Badea Toader a umplut teascul cel mare și strânge șurubul. Alte femei s-au întors de la cânepiște și au întins mânușile albe lângă gard să se usuce.

Badea Toader și lelea Silvie și-au umplut coșărcile cu floarea soarelui și acum se odihnesc la umbra unui prun. Grivei îi păzește. Niște vecini s-au apucat

să samene ogorul reavăn, badea Alexa și-a legat după cap sacul cu grăunțe și cu mâna dreaptă le împrăștie pe arătură, în timp ce badea Vasile a pus pe grapă doi bolovani și-a îndemnat iapa roșie: Di căluțu, di. Pe deal merii au înflorit și totul pare în rai.

Trudind din greu, asudând și obosind pe pământul negru și clicos, bădiile Vasile și Alexa îmi par niște Adami alungați din rai. Trebuie să-și câștige traiul și pâinea de toate zilele, cu oboseala brațelor.

Casele stau risipite pe tăpșane. Cărrile șerpuitoare îi conduc spre casă. De obosiți ce sunt, parcă nici că le văd. Căpițele adunate, două sau trei la un loc, seamănă cu niște stupi de albine mai mari. Albinele îs oamenii.

A venit și vremea căratului. Încărcat bine, clădit cu mult meșteșug de badea Ștefan, carul îi tras de doi boi. Badea Ștefan și lelea Ileana merg încovoiați de oboseală cu furcile și cu grebla în spinare. Munca în raiul lor țărănesc nu-i ușoară. Pe căldura aceasta gândești că aicea este iadul.

După atâtea zile de muncă, iată a venit și ziua de târg de la Râciu. La târg au venit săteni, tineri și vârstnici, din Ulieș, Coasta Mare, Sânmartin, Pogăceaua, Sânpetru, Șincai, Crăiești, Lechincioara și din Nima Râciului. Fiecare a adus ce a avut de vânzare. Unul mai sărăntoc a venit la târg cu căruța trasă de măgar, altul mai bogat are un lădoi cu purcei, badea Iosip a zis că vrea să-i cumpere, și acum îi cântărește ținându-i de picioarele dinapoi. Purceii guiță de mama focului. Mai încolo, Anuța, nevasta lui Aurel țiganul, vinde curci, găini și rațe, cred că de furat. Vecina noastră chiar a cumpărat o găină roșie, iar o babă o curcă. Badea Costică a cumpărat o mierță de făină de mălai, iar lângă butoiul cu bere câțiva beau adălmașul. Cei mai harnici au plecat spre casă după ce și-au vândut marfa, iar leneșii abia soseau. Multă lume și mare forfoteală. Sfântul Ilie Proorocul i-a iertat și nu i-a plouat și nici nu a tunat încă. Tare bine îi în târg. Cei de la munte s-au întors acasă cu desegile pline, păziți de un dulău mare alb, alții s-au oprit la crâșma de la răscruce, doi beau o bere, se cinstesc după târg, iar crâșmărița a adus niște scovergi. A mai venit un ursan și un soldat la coșul cu mere și la scovergi. Una mai tânără a fugit strigând în gura mare, iar o bătrână, după ce a tras un țoi pe gâtlej, striga la urs de gata-gata să-l „sperie”.

Bietul om cu măgarul s-a întors și el de la târg cu căruța plină. Erau cocoșați de oboseală. Și stăpânul, și măgarul, dar au avut noroc că nu i-au văzut urșii ce se adăpau la pârâu.

Alții s-au oprit la crâșma Sasului, unde era vin bun și ieftin. Ceterașii cântau de zor. Crâșmărița avea niște picioare și niște sâni ca două mere mari și coapte, care te îmbie să la muști. Cheflii le priveau pofticioși. Crâșmarul umplea cana cu vin din care și el trăsese o dușcă ca să nu se verse. Unul s-a afumat cam tare. Lumea chefuia, mai ales cea care a vândut marfa. În timpul acela, Ioan a lui Cleambă a mers la furat de pere în grădina lui nea Niculaie. L-a prins câinele și i-a rupt nădragii. Tetea Niculaie l-a altoit cu cârja.

Bieții mocani s-au întors de la târg cu desagele pline. Morărița le așează pe fereastră, să vadă dacă vin să macine s-au dacă, cumva, merg mai departe. Moșul Simion s-a dus la vâltoare să vadă dacă-s spălate hainele.

Plutașii coborau pe Mureș. Trag din pipă și o cânesc la vale către Iernut ca să ajungă la târg. Din munți de la Răstolița e cale lungă.

Către toamnă, moș Luca a mers în pădure după lemne și a fost atacat de trei lupi, nu departe de cărare. Curajos fiind, moș Luca se apăra cu o creangă și încerca să-i lovească cu toporul. Astă primăvară, badea Toader și badea Văsălie ședeau pe butuci și cugetau. Oare, la ce cugetă sau numai șed? Cred că ei se gândesc la toate și câte au fost și câte or mai fi, și cum s-ar putea să le închipuiască în culori pe pânză, să la povestească și altora. Să-i bucure și pe ei cu povești nemuritoare.

Eu, badea Vasile, povestitorul am scris aceste vorbe acum, după ce m-am uitat la poveștile închipuite pe pânză de bădia Toader.

Frumoase povești, frumoase întâmplări. Aici bădia Toader a Morariului gândești că este Pieter Bruegel cel Bătrân, mai ales când povestește despre târg, despre iarnă și despre colindat.

Minunate povești frumos povestite.

Prof. VASILE MUREȘAN,
muzeograf, la Muzeul Județean de Etnografie și Folclor

TEODOR MORARU, ÎN PRESA MUREȘEANĂ

„Prin tematică, tablourile propun reîntoarcerea la natură, la valorile eterne ale existenței din oricare sat transilvan. Oamenii muncesc, se iubesc, m trăiesc simplu, au atitudini obișnuite: stau, beau, dau de mâncare la animale, lucrează pe câmp, se integrează și se raportează la elementele naturii cărora le revine totuși rolul principal în asigurarea echilibrului imagini. Aportul esențial pe care îl aduce prezența persoanelor este acela de a conferi senzația de mișcare.

Paleta coloristică variază de la culori crude, pure, clar delimitate din peisajele de iarnă, la nuanțe amorfe, cu treceri imprecise, ale toamnei, de la verdele închis al verii întotdeauna mature, la pastelurile senine ale primăverii.

Satele au cerul luminat, lumina care se revarsă peste peisaj conferind o unitate tonală tabloului. Imaginile orașului sunt, în schimb, cenușii, umbrite în lumina filtrată de clădirile înalte.

Oamenii nu au chipuri specifice, nici profunzime, sunt întunecați, putând fi identificați cu oricare țaran.

Peisagistul, îndrăgostit declarat de țărani și viața la țară, reface imagini din copilărie”

*(06.09.1996, Diana Iosub, Reîntoarcerea la natură: Artă și amintiri,
24 Ore mureșene, Târgu-Mureș)*

„Din mesajul ideatic al domnului Liviu Ștef, vicepreședinte al Asociației Artiștilor Plastici Mureș, am reținut: Teodor Moraru a apărut spontan în pictură, în urmă cu 8-9 ani, și s-a impus prin stilul său, așa zis naiv, într-un mod fulminant. A fost prezent până acum, cu lucrări, la manifestări expoziționale organizate în diverse localități din țară. Expune astăzi 15 lucrări. Un mic univers cu episoade din viața de toate zilele. Peisaje din două anotimpuri: toamna și iarna. Fiecare tablou este o narațiune, o melodie. Coloristica surprinde în ceste lucrări. Biserici și icoane, intimitatea fenomenelor surprinse pe pânză. Culoare și lumină”.

(08.12.1998, Dorin Borda, **Culoare, lumină și slovă tipărită**,
Cuvântul liber, Târgu-Mureș)

„Referitor la lucrările de pictură, la expoziția în sine, din rostirea domnului Vasile Mureșan, de la Oficiul Județean de Patrimoniu Cultural Mureș, am reținut: Am descoperit că pictura lui Teodor Moraru are multiple legături, pornind de la pictura țărănească, naivă, trecând prin arta povera. Lucrările au ceva din arta țărănească, mai ales prin alegerea subiectelor, dar și în rezolvarea lor fără pretenții studioase. Fragmentele din natură nu sunt nici schițe, nici nuvele, nici romane, ci sunt povești la gura sobei, amintiri din copilărie, de acolo de la rădăcinile neamului și culturii noastre. Teodor Moraru este un povestitor plin de realism și de savoare, de spirit de duiosie... Cum din prea multă bucurie Teodor Moraru a închipuit aceste tablouri, frânturi de rai, să fie amintire peste veac, după ce noi nu vom mai fi, că lumea a fost bună și așa ar trebui să rămână. În realizările sale, autorul nu se lasă influențat de nimeni și de nimic. Pictează cu sufletul, povestind minunate întâmplări de demult. Felicitări!”

(05.09.2000, Dorin Borda, „**Teodor Moraru pictează cu sufletul...**”,
Cuvântul liber, Târgu-Mureș.)

„Considerată arta inimilor curate, a sufletelor pure, lipsită de orice influență ale școlii sau ale artelor, pictura naivă a domnului Moraru se constituie într-o frecă vie a cotidianului. Povestitorul în culoare al întâmplărilor de zi cu zi, a muncilor țaranului, cât și bucuriile lui, este un fin observator, un unchiș hâtru care percepe și scrie pe pânză în culoare pentru a corija...

Povestirile în culoare ale acestui Creangă târgumureșean nu sunt interpretări, ci trăiri în cotidian, pline de savoare și poezie, ca niște vise imaculate... Consider această expoziție ca ceva atât de mirific, atât de plin de farmec, precum o șezătoare la care copil fiind am ascultat, am visat și m-am înfiorat. Felicitări, domnule Moraru!”

(31.07.2003, Dorin Borda, Vasile Mureșan, **Plasticianul Teodor Moraru, un Creangă târgumureșean!**, Cuvântul liber, Târgu-Mureș)

„Sunteți cumva un nostalgic al satului copilăriei? Iubiți arhaicul, tradiționalul, lumea țărănească, tradițiile? Atunci expoziția de pictură naivă semnată Teodor Moraru vi se potrivește ca o mănușă. Așadar găsiți-vă timp și mergeți la Sala de expoziții „Unirea” a A.A.P. Mureș între 22 septembrie - 5 octombrie. Veți găsi o lume idilică, într-un fel idealizată, a aceea a satului românesc tradițional. O lume pe care unii au cunoscut-o în viața de zi de zi, alții o intuiesc și o retușează conform nevoilor lor estetice și intelectuale, iar altora - celor mai tineri - li-se deschide în fața ochilor un univers exotic, aproape cvasinecunoscut”.

(28-30.09.2007, Narcis Martiniuc, *Lumea satului din perspectiva picturii naive, Zi de zi, Târgu-Mureș*)

„Nicolae Băciuț, scriitor, publicist, directorul Direcției de Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Mureș: Îmi este drag să vorbesc despre cei care sunt apropiați sufletului meu. Și unul dintre ei este Teodor Moraru. Expoziția este o încununare a unei biografii artistice. Ea are un generic interesant, cu mare încărcătură de unicitate. Unii pictori se fereșc să apeleze la astfel de lume, cea a satului, de altfel greu de abordat. Teodor Moraru recurge la o încercare de recuperare și de restituire a unei lumi aproape dispărute, gândindu-ne la sfera ei de preocupări. O expoziție fascinantă prin forța narativă. Fiecare lucrare este o poveste; Teodor Moraru are instinct compozițional subtil, are umor. Poate fi numit Ion Creangă al picturii naive. O întregă poveste se citește în lucrările sale; un univers uman și de comunicare cu gospodăria rurală. Lucrările sale nu sunt neștiință. Sunt știința și conștiința artistului plastic. Teodor Moraru va lăsa o pagină luminoasă în arta plastică naivă din România, și nu numai. Sincere felicitări!”.

(26.09.2007. Dorin Borda, *Teodor Moraru - un Ion Creangă al picturii naive!*, Cuvântul liber, Târgu-Mureș)

„Expoziția se înscrie sub genericul „Tradiții și obiceiuri populare”, un generic ce adecvează cu substanța acestor picturi, căci, într-adevăr, Moraru surprinde în lucrările sale întâmplări savuroase, ce dau farmec acestei lumi; o lume care se îndepărtează, din păcate, cu fiecare zi, de esența sa originală. Moraru recuperează această lume cu ajutorul culorii, o eternizează așa cum a fost ea odată, îi surprinde trăsăturile cele mai subtile și mai specifice, căci artistul este un iubitor și fidel fiu al satului, dar și un observator avizat al esenței acestui spațiu, pe care-l cunoaște în cele mai intime manifestări. De altfel fiecare tablou este o poveste; o poveste plină de peripeții și de haz, ce aduce aminte de povestirile lui Creangă”.

(28.09.2007, I.S. Moişa, *„Poveștile unui naiv” la Sala Unirea, Vertical, Târgu-Mureș*)

DE LA OBÂRȘII, LA CUNOAȘTERE!

Întâmplarea, doar ea, mi l-a așezat în cale pe Toader Moraru. Niciunul nu știam că suntem... pământeni. Altfel spus, locuitori ai ținuturilor dintre Marea cea Mare, Carpați, Crișuri și alte ape limpezi ori tumultoase dragi nouă. Într-un târziu de an, de dinainte de așa-zisa Revoluție din decembrie 1989, mi-a fost dat să-l cunosc pe Omul Toader, așa îmi place să-i spun. Era „sub mine”, adică la parterul blocului cu numărul 2, situat pe strada Înfrățirii din marele cartier târgumureșean Tudor Vladimirescu. „Sub mine” zis la modul peiorativ, întrucât Toader îndeplinea funcția de șef magazin legume fructe, alături de Marcel Văidean. Eram, așadar, vecini.

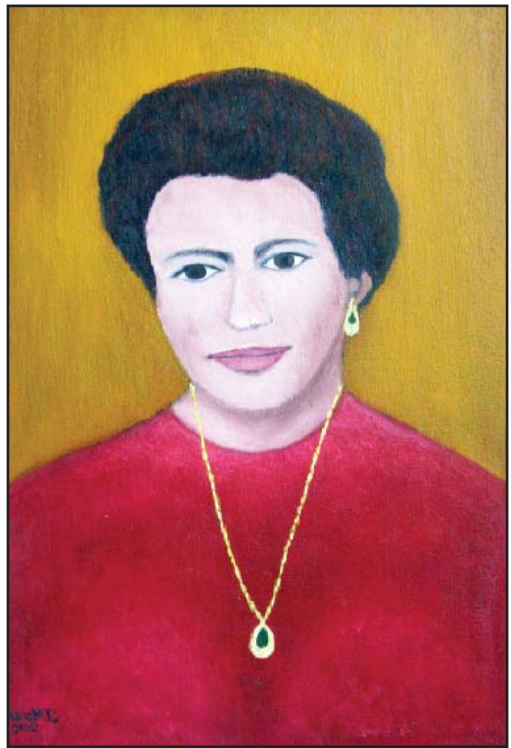
Atunci, în acele vremuri, mi-a oferit informații despre obârșiile sale, despre îndeletnicirile care i-au parafat activitatea.

Ca un amănunt semnificativ, secretar de Sfăt Popular fiind la Ulieș, sat aparținător astăzi comunei Râciu, l-a cunoscut pe tatăl meu, Dumitru Borda, și el notăraș în așezarea de pe Comlod. Dar, fapt necunoscut de mine și nedezvăluit de Toader era unul cu totul extraordinar și, mai apoi, după mulți ani, surprinzător. Din modestie, sau cine știe din ce anume, prietenul Toader nu și-a dezvăluit „adevărata față”. Cea de pictor. Tainica lui pasiune aveam să o aflu, tot după ani de zile, de la **Ilarie Gh. Opriș**, președintele Asociației Artiștilor Plastici Mureș (A.A.P.M.). **„Cum, nu ai știut că Toader pictează? Pictură naivă, cu multe premii naționale la activ. Are acasă o adevărată pinacotecă, cu tablouri realizate de el”** mi-a spus Ilarie. Și, într-un târziu de vreme, m-am înfățișat la locuința lui din 7 Noiembrie, unde am fost întâmpinat cu multă, multă bucurie de Toader și soția lui, Silvia, cea care îi este aproape, și sfetnic moral de nădejde.

Întotdeauna m-am bucurat de prezența și împlinirile artiștilor – fie plasticieni, oameni ai scenei, muzicieni, fie mânduitori ai condeiului – pe care, sincer vorbind, i-am simțit aproape de sufletul meu. Printre mulții mei cunoscuți, fără îndoială se numără prietenul drag Teodor Moraru, aflat în al optulea deceniu de viață. Una modestă și trăită clipă de clipă.

Cartea aceasta este rod al prieteniei, considerației, prețuirii de care se bucură plasticianul Teodor Moraru din partea autorilor ei: Ilarie Gh. Opriș și Vasile Mureșan. Cinste lor!

DORIN BORDA

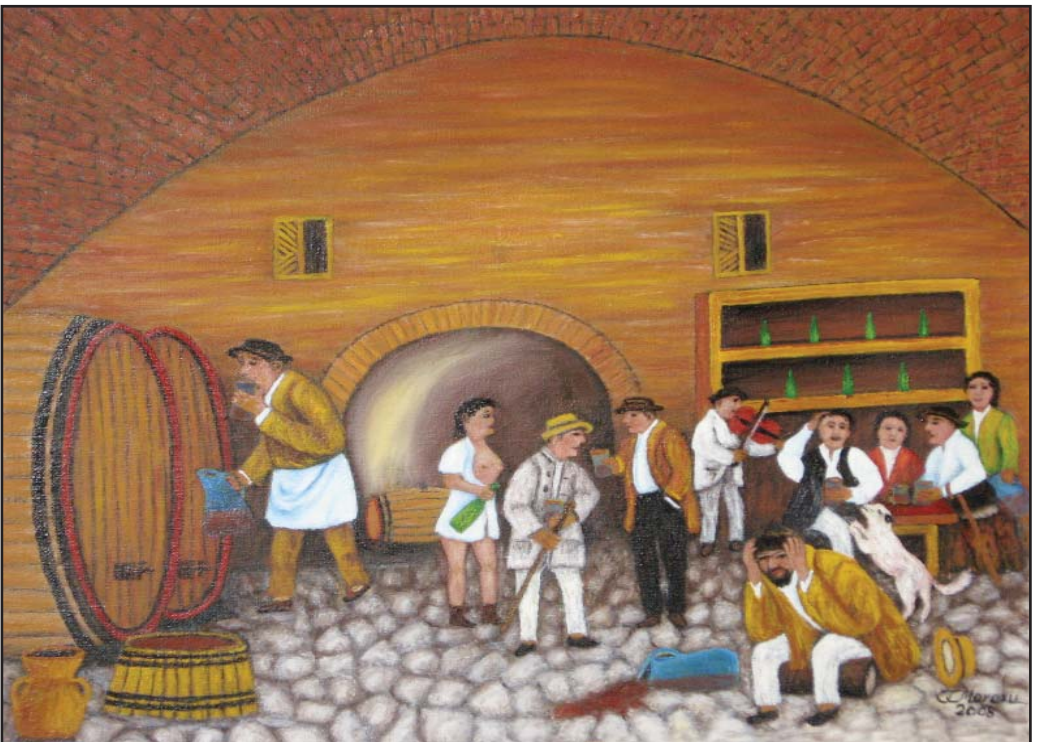

GHEORGHE OPRÎȘ

Autorul lucrărilor Gheorghe Opriș s-a născut în comuna Sângeorgiu de Mureș, județul Mureș, la data de 17 februarie 1912. Locuiește în comuna natală. A absolvit Școala de arte și meserii din Târgu Mureș (1929). A fost funcționar la Primăria orașului Târgu Mureș (1930-1940) și (1945-1948).

Membru fondator al Căminului cultural din Sângeorgiu de Mureș (18 decembrie 1938). Director al Activului Județean Cultural Mureș (1948-1949),

Viceprimar al orașului Târgu Mureș (1949-1950)

Director al Căminului cultural din Sângeorgiu de Mureș (1949-1951)

Șeful Secției Culturale a Raionului Târgu-Mureș (1950-1955)

Președinte al Cooperative Agricole Sângeorgiu de Mureș (1955-1964) și (1968-1975) Primar al comunei Sângeorgiu de Mureș (1964-1968)

Membru al Asociației Artiștilor Plastici din județul Mureș din anul 1977
A ilustrat copertele cărților poetului Eugeniu Nistor - Scrisori din Transilvania (1991) și Nostalgia golfului (1993). S-au publicat reproduceri ale picturilor în cărțile: „După deal răsare luna” autor Vasile Coțiu (1993), „Cronică ilustrată” autor Emilia Opriș (1995). „Sângeorgiu de Mureș -150 de ani de la Revoluția din 1848-1849” (1999) și „Sângeorgiu de Mureș - Biserica ortodoxă”, autor Ilarie Gh. Opriș (2001), „Dicționarul artei naive din România”, autor Mihai Vintilă (2001), „Die naive Kunst Rumaniens und einige Reiseerlebnisse” (Arta naivă din România și întâmplări din călătorie), Herbert Wiesner, Austria 2002, Editura ANSID, Tg. Mureș.

S-au scris despre activitatea cultural-artistică a artistului Gheorghe Opriș numeroase articole în presa vremii în: Îndrumătorul cultural, Frontul plugarilor, Muvelodes utmutato, Romanian Magyar Szo, Steaua roșie, Voros Zaszlo, Scânteia, Cântarea României, Scânteia tineretului, Contemporanul, Agricultura Socialistă, Flacăra, Dolgozo No, Cuvântul Liber, 24 Ore Mureșene, Népújság, Recurs, Târnava, Vatra.

A fost prezent pe posturile de radio și televiziune locale și din București.

Albumul Asociația artiștilor plastici Mureș 1977-2004 autori Ilarie Gh.Opriș, Vasile Mureșan.

EXPOZIȚII PERSONALE

- ★ 1977 - Căminul cultural Sângeorgiu de Mureș
- ★ 1979 - Căminul cultural Sângeorgiu de Mureș
- ★ 1981 - Stațiunea de cercetări zootehnice Sângeorgiu de Mureș
- ★ 1984 - Biblioteca comunală Sângeorgiu de Mureș

- ★ 1985 - Școala comunală Sângeorgiu de Mureș
- ★ 1987 - Galeriile revistei „Vatra” Tg.Mureș
- ★ 1996 - Sala de expoziții „Unirea” Tg.Mureș
- ★ 1996 - Brigada de Jandarmi Tg.Mureș
- ★ 1996 - Biblioteca comunală Sângeorgiu de Mureș
- ★ 1998 - Galeriile „Cuvântul liber” Tg.Mureș
- ★ 1998 - Liceul „Constantin Romanu Vivu”, Teaca, județul Bistrița-Năsăud
- ★ 2002 - Sala de expoziții Unirea Tg.Mureș.

EXPOZIȚII COLECTIVE

- ★ 1977-1997 - Expoziții județene de artă plastică, Tg.Mureș
- ★ 1881 - Expoziția națională de artă plastică, București (premiul II)
- ★ 1982 - Expoziția națională de artă naivă, Botoșani (premiul III)
- ★ 1982 - Salonul național de artă naivă, Pitești
- ★ 1982 - Expoziția națională de artă naivă, Satu Mare
- ★ 1983 - Expoziția națională de artă plastică, București (premiul I)
- ★ 1983 - Salonul național de artă naivă, Pitești
- ★ 1985 - Expoziția națională de artă plastică, Cluj-Napoca (premiul I)
- ★ 1987 - Expoziția națională de artă plastică, București (premiul I)
- ★ 1987 - Expoziția națională de artă plastică, Tg.Mureș (premiul I)
- ★ 1989 - Expoziția națională de artă plastică, Tg.Mureș (premiul I)
- ★ 1991-1995 - Expoziția județeană de artă naivă, ediția I-V, Tg.Mureș
- ★ 1993 - Salonul național de artă naivă, ediția a II-a București, (premiul I)
- ★ 1995 - Salonul național de artă naivă, ediția a III-a București
- ★ 1997 - Expoziția „Sângeorgiu de Mureș în pictură”, Biblioteca comunală Sângeorgiu de Mureș
- ★ 2000 - Expoziția „Băile Sărate și Sângeorgiu de Mureș în pictură”, Biblioteca comunală Sângeorgiu de Mureș
- ★ 2003 - Salonul internațional de artă naivă, ediția a VII-a București, (premiul III)
- ★ 2004 - Expoziția „Zilele Târgumureșene” ediția a VIII-a
- ★ 2004 - Salonul național de artă naivă, Cluj Napoca (premiul I)
- ★ 2007 - Salonul național de artă naivă București
- ★ A participat în perioada 1977 până în prezent la toate expozițiile organizate de A.A.P. în Sala de expoziții „Unirea” și Cetatea Medievală din Tg.Mures.

DIN PRESA VREMII

„Lecția de istorie. Iată un posibil titlu pentru însemnările pe marginea vizitei în expoziția pictorului amator Gheorghe Opriș, 15 tablouri, mai vechi ori mai noi, cu tematică declarată realizate în tehnicile picturii naive țărănești, înfățișând momente și fizionomii care, unele, fac deja parte din patrimoniul de suflet al contemporanilor”.

(Mariana Florea, *Lecția de istorie, Steaua roșie, 25 octombrie 1987*)

„Gheorghe Opriș confirmă încă o dată ceea ce a dat drept de cetate picturii naive, dar îi și contrazice unele canoane - fără să i le cunoască, poate - fiindcă și artei naive, încet, încet i s-au găsit canoane, sinceritatea trebuind să accepte și ea chingi. Se confirmă că naivii sunt fericiți, că există artă în afara transfigurării, pictorul inventând ”ce se vede” cu mijloacele specifice artei naive, dar depășind realitatea imediată, abordând subiectele mari ale istoriei, realizând un fel de „cronică pictată” la Sângeorgiu, a modului în care evenimentele istoriei s-au răsfrânt peste această comună din imediata vecinătate a Tg. Mureșului... Gheorghe Opriș... nu pretinde „primitivismului” drept de cetate, ci bunului simț dovedind încă o dată că naivul nu-i pictor amator, nici artist popular, fiindcă el are stil și-i este irepresibilă comunicarea, neconfundând pictura cu „croșetarea” industrială de imagini”.

(Radu Ceonța, *Credibilitatea necondiționată a naivității, Vatra nr. 4, aprilie 1988, Târgu-Mureș*)

„Pictura naivă a lui Gheorghe Opriș, degajă și nostalgie și înțelepciune, întregul ansamblu pictural constituind, în fapt, cronică pictată de la Sângeorgiu de Mureș”.

(Eugeniu Nistor, *Scrisori din Transilvania, Casa de Editură Mureș, 1991, p.17*)

„Domnul Gheorghe Opriș este un talent nativ, un rapsod, concluziona dl. Vasile Mureșan. Exprimarea simplă, nepretențioasă, nu este poluată de învățături mai mult sau mai puțin savante. Așa cum țăranul cântă o doină de jale atunci când îi este sufletul greu, tot astfel, domnia sa ne încântă cu doine, cântate la penel și șapte culori”.

Pictura domnului Gheorghe Opriș nu este strict naivă, dictată de instinct. Modul în care își structurează planurile de perspectivă, aranjarea ordonată a elementelor spațiale, îl diferențiază de pictorii naivi care cultivă o animită stângăcie. Lucrările sale sunt executate cu o pastă fină, aplicată în tente mari, unitatea tonală este dată de culoarea verde gălbui, aflată în zona mediană a spectrului solar, considerată de către majoritatea plasticienilor culoarea care este cel mai greu de mânuit.

Modul în care pictorul tratează temele istorice, evenimentele sociale, reprezentarea personajelor-surprinse în mișcare- modul în care armonizează culorile, toate acestea definesc un artist cu un stil și o concepție plastică ajunsă la maturitate.”

(*Genoveva Popa, Doine, cântate la penel și șapte culori, Cuvântul liber, 8 noiembrie, 1996,*)

„Expoziția consacrată sărbătoririi Marii Uniri din 1918, cuprinde tablouri ce surprind scene din istorie, uneori dramatică a românilor transilvăneni, figuri de conducători și de martiri, luptători pentru împlinirea idealurilor Revoluției de la 1848-1849... Meritul pictorului, s-a mai spus, este că nu permite să fie uitate evenimentele importante din istoria mureșenilor, tablourile sale putând fi considerate, oricând, dovezi istorice.”

(*Lazăr Lădariu, Pagini de istorie în plastica mureșeană, Cuvântul liber, 21 noiembrie 1999*)

„Creația lui Gheorghe Opreș, inspirată din evenimentele istorice transmise pe cale orală, scrise sau trăite în lunga sa experiență de viață, pot părea la prima vedere rezultatul influenței mentalităților colective inspirate din luptele neînclinate purtate de românii transilvăneni pentru afirmarea lor națională și socială. Dar, în plus, această operă este un act de conștiință a demnității individuale și colective la care aspirăm cu toții în lumea care va să vină.

Timpul va reține din opera sa atât cât reprezintă modalitatea de exprimare de o sinceritate indubitabilă, aportul pentru cunoașterea de noi înșine, date ce se leagă firesc de valorile noastre specifice.”

(*Mihai Vintilă, Dicționarul artei naive din România, Editura Timpul, Reșița, 2001, Vasile Savonea, Referințe critice, pag.103*)

„Călătorind din Tg.Mureș în direcția Reghinului aproximativ după 5 km treci prin localitatea Sângeorgiu de Mureș, o stațiune balneară de perspectivă. Acolo locuiește pictorul naiv Gheorghe Opreș.

Prin intermediul fiului său Ilarie Opreș am avut posibilitatea de a-1 vizita la domiciliu.

Gheorghe Opreș pictează de prin anul 1970. întreaga sa operă cuprinde numai 30 de tablouri. Cu aceste 30 de tablouri a organizat între anii 1977-1996, 9 expoziții personale. De asemenea a participat la 13 expoziții colective în orașele Pitești, București, Botoșani, Cluj, Satu-Mare și Tg.Mureș.

Cum este posibil așa ceva, cu un număr atât de mic de tablouri ? Da, Gheorghe Opreș nu își vinde tablourile. El le prezintă doar și astfel în multe orașe ale țării sunt cunoscute și apreciate. El nu poate sa se despartă de ele. Astfel, sunt primul căruia, după multă gândire îmi acordă în final 2 lucrări. Chiar dacă tabloul

dorit de mine „Alungarea țăranilor tofaleni” - o scenă din istoria României din anul 1869- nu se află printre ele, sunt mulțumit de ambele tablouri care sunt reprezentative pentru arta lui Gheorghe Opriș. Unul este o vedere interioară a unei cârciumi și celălalt reprezintă primul zbor a românului Aurel Vlaicu deasupra Tg.Mureșului în anul 1912.

Textul de mai sus l-am scris înainte cu patru luni și deja este depășit. În decursul ultimei mele călătorii în România din toamna anului 2001, am reușit să obțin tabloul dorit de mine de la Gheorghe Opriș. Astfel, reușesc să mai fac o schimbare înaintea tipăririi albumului despre arta naivă din România și să prezint tabloul „Alungarea țăranilor tofaleni din anul 1869”. O scenă impresionantă care exprimă drama țăranilor alungați de autoritățile timpului de pe pământul lor și din casa părintească, părăsindu-și pe vecie vatra strămoșească.

Mai pictează Gheorghe Opriș și azi? Am uitat să-l întreb acest lucru. Dacă da, m-aș bucura pentru nonagenarul de azi și aș dori să îi văd noile picturi la o vizită viitoare. Dacă vârsta lui înaintată nu-l mai ajută în arta picturii, el a contribuit substanțial eu cele 30 de lucrări ale sale la afirmarea artei naive contemporane din România...”

(„Die naive Kunst Rumaniens und einige Reiseerlebnisse”

Arta naivă din România și întâmplări din călătorie,
Herbert Wiesner, Austria, 2002, Editura ANSID, Târgu-Mureș)

„Pictorul Gheorghe Opriș scrie în imagini istoria satului său Sângeorgiu de Mureș, realizând o cronică pictată cu evenimente importante din viața satului. Impregnat până în ultima fibră de trăirile sale și ale neamului său, domnul Gheorghe Opriș se constituie într-un veritabil cronicar al istoriei satului său natal; și pentru că acest sat stă sub pavăza Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, al cărui nume îl poartă domnul Gheorghe Opriș, sunt convins că se identifică cu viața și istoria satului său și se simte dator să lupte după puterile sale. Această cronică pictată» realizată în peste 30 de tablouri, cuprinde aproximativ 150 de ani din viața sângeorzenilor. Evenimentele se derulează începând cu revoluția de la 1848 și până în zilele noastre. Autorul impresionat de evenimente, simte nevoia să se exprime și o face simplu, direct, cu candoarea omului simplu, neșcolit în domeniul artelor, dar școlit de viață.

Pentru sufletul autorului, Constantin Romanu Vivu, este un erou de legendă, o icoană a unui sfânt provenit dintre ai săi. Momentul jurământului este unul sacru și măreț ca o icoană pe sticlă a unui sfânt martir neclintit în credință și vrere hotărât la sacrificiul suprem.

Momentul întâlnirii Craiului munților Avram Iancu cu sângeorzenii este de-a dreptul monumental. Respectul și dragostea pentru Craișor se citesc în ochii țăranilor. Din ușă îi veghează popa Mureșan preotul satului cel care își va trimite fiul pe Nicolae Mureșan alături de Iancu în oastea moșilor unde v-a ajunge vicetribun. Această lucrare este o foarte reușită compoziție realizată în rafinate

ritmuri și game cromatice, personajele sunt desenate cu multă expresivitate și tandrețe. Din lucrare reiese dragostea autorului pentru Avram Iancu mândru fecior de moț, Craiul românilor oropsiți și sfrițenia cu care îl ascultă sângeorzanii cei născuți sub flamura sfântului luptător Gheorghe pe Crăișorul lor și dragostea și căldura cu care îl primesc în casele și sufletele lor cu inimile, ușile și obloanele deschise, cu pereții vopsiți de sărbătoare și cu flori în ferești.

Suferințele consătenilor nu îl lasă rece și realizează momentul alungării din sat a tofălenilor la 2 octombrie 1868 de către baronul Apor Karoly. Satul rămas singur parcă este raiul părăsit. Viile și pomii aliniați pe deal îl mai străjuie ca niște soldați împietriți în fața sacrilegiului, iar biserica înaltă cu turla-i ascuțită este un strigăt spre cer - Dumnezeule ai milă de noi !. Autorul se simte obligat să nemurească aceste momente importante pentru a împiedica uitarea.”

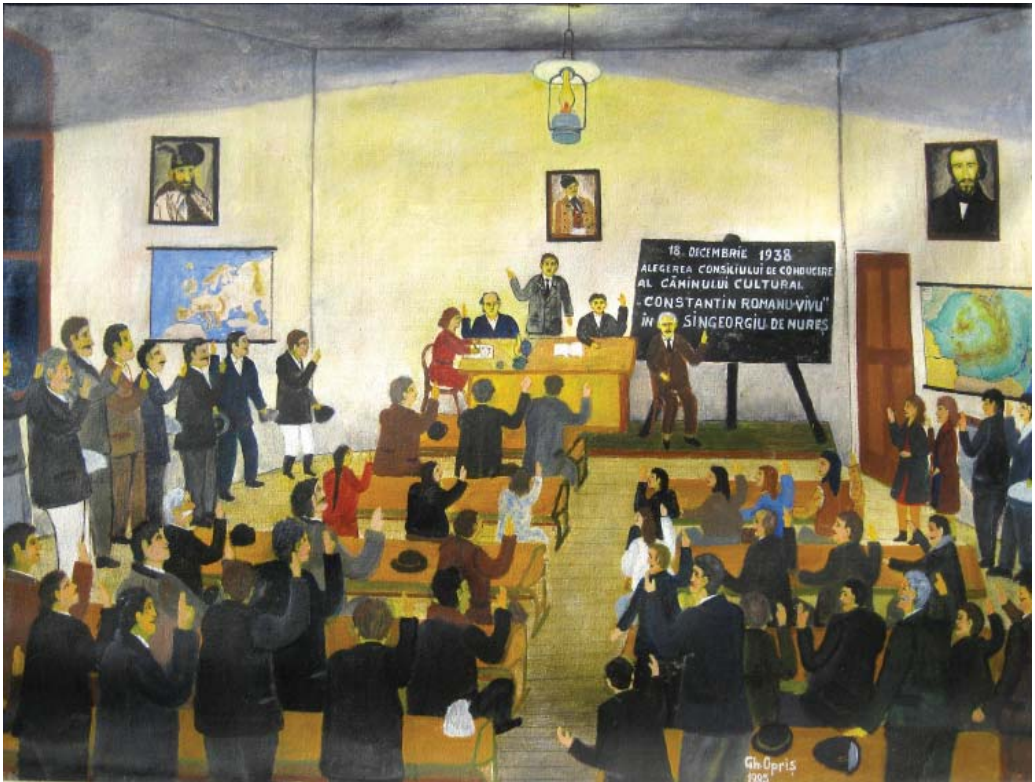
(Vasile Mureșan, muzeograf, 15.02.2002, Sala de expoziții Unirea)

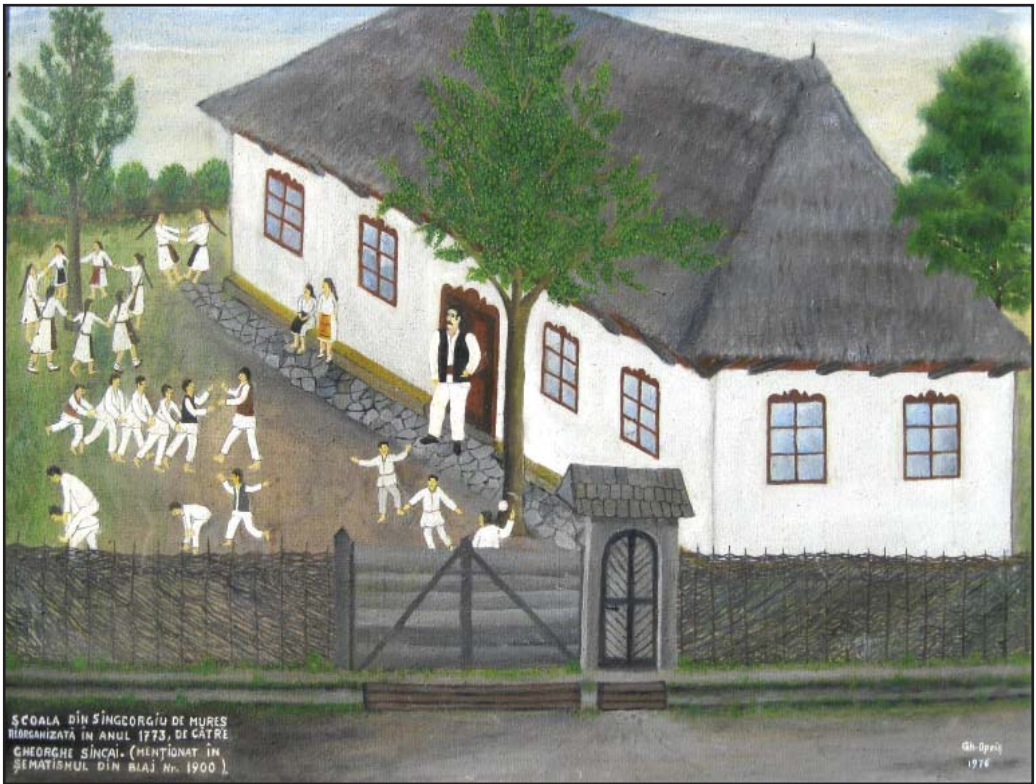

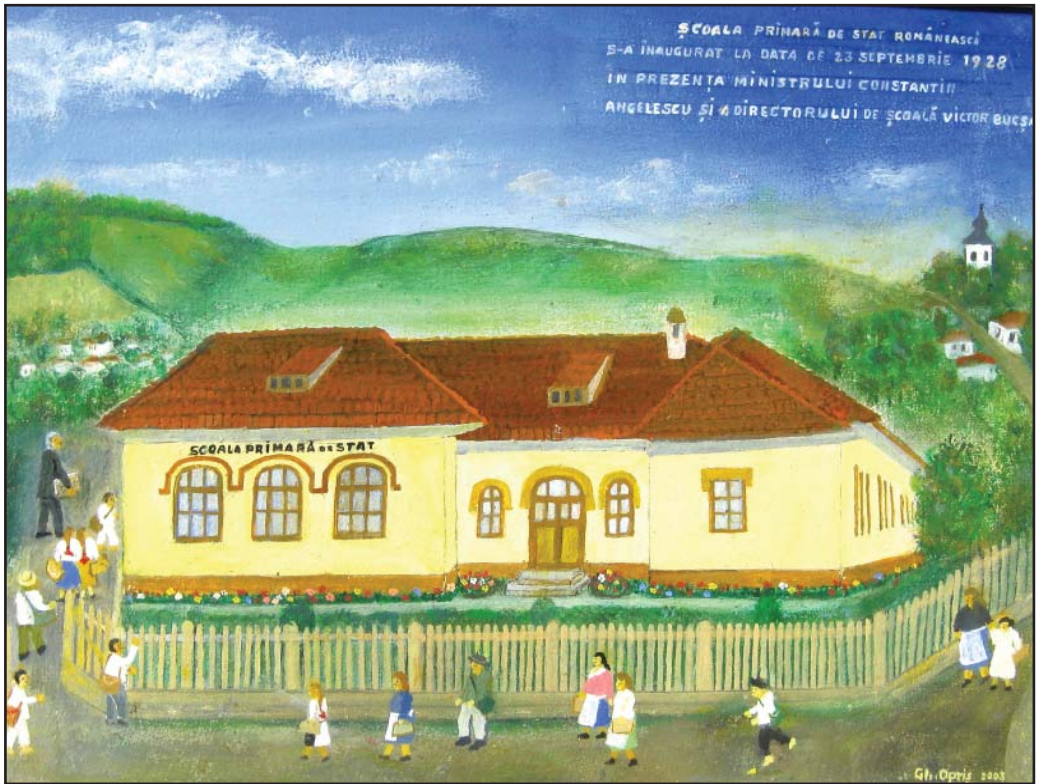

ORBAN IRÉN

S-a născut în localitatea Văleni, județul Mureș, în ziua de 7 ianuarie 1936. După 35 de ani petrecuți în satul natal se mută în orașul Târgu-Mureș. Se angajează supraveghetore la Muzeul Județean Mureș, unde se întâlnește cu prof. Bandi Dezső, de la Casa Județeană a Creației Populare Mureș care o vede brodând motive populare pe pânză. O îndeamnă să brodeze tematic, scene din viața ei de la sat. Așa a fost începutul carierei ei de artist naiv în anul 1973. De atunci până în anul 2012 a lucrat cu acul cel puțin 70 de covoare pe care și-a desenat și cusut viața ei de la Văleni, obiceiuri și scene din istorie și din balade populare maghiare. Din anul 1980 devine cunoscută pe plan județean fiind prezentă la toate expozițiile organizate de Centrul Județean al Creației Populare Mureș. Expune în diferite localități din Transilvania și în București. Obține distincții și diplome pentru creație și valoarea artistică a lucrărilor expuse. Lucrează cu multă migală, pentru fiecare lucrare coase între 3 luni și 3 ani, în funcție de mărimea lucrării și numărul de personaje.

După anul 1990 expune în Ungaria, iar în anul 1993 are expoziții personale în 14 orașe din Statele Unite, fiind foarte apreciată. Are lucrări în :SUA, Japonia, Rusia, Ungaria, România etc.

Din anul 2000 se mută în Ungaria la Kómarom, la copii, unde amenajează în casă un adevărat muzeu cu lucrările ei dar și cu obiecte de artă populară din satul natal.

În Ungaria este distinsă cu diferite diplome și premiul „Vémszer Géza”. Este membră a Asociației Artiștilor din Tokaji, și a Asociației Artiștilor Populari din Duna-Tisza.

Este prezentată în: Albumul „**Dei Aniv. Kunst Rumaniens**”, autor: Herbert Wiesner, Târgu-Mureș, 2002, „**Teremtő önévédelem**”, autor: Banner Zoltán, Budapesta, 1996, „**50 de ani de artă naivă în România. Enciclopedie**”, autor: Iftinchi Costel, Iași, 2010.

ÖTVÖS KÁROLY

Ötvös Károly s-a născut în ziua de 8 octombrie 1938, în localitatea Sovata județul Mureș. Urmează cursurile primare și elementare în localitatea natală, după care a absolvit Școala Profesională din orașul Reghin, obținând calificarea de lăcătuș mecanic. De mic copil a dovedit multă hărnicie și îndemânare ajutându-și părinții în muncile gospodărești. Desenează, modelează și sculptează lemnul cu mult talent fiind apreciat de cunoscuți, dar și de dascălii lui.

Este angajat ca mecanic la Întreprinderea de Prelucrarea Lemnului din Târgu-Mureș după care se transferă la Combinatul de Îngrășaminte Chimice din localitate, ca mecanic. Este pasionat de lucrările în fier la forjă și din tablă de cupru prelucrat prin folosirea diferitelor dălți și a ciocanului.

Din 1975 este membru fondator al Clubului Artiștilor „Azomureș” înființat de Comitetul Sindical al Combinatului Chimic. Împreună cu membrii clubului expune lucrări din tablă de cupru și fier în sălile Cluburilor „Prodcomplex”, „Apollo”, „Sindicatelor” din municipiul Târgu-Mureș.

În anul 1977 participă la Expoziția Republicană de București cu lucrări, fiind menționat în albumul expoziției.

În octombrie 1980 expune în holul Teatrului Național din Târgu-Mureș, împreună cu încă 9 artiști plastici din Combinatul Chimic. Expoziția s-a bucurat de un mare succes de public și a fost menționată în presa mureșeană dar și în revista „Új élet” care a apărut în București în octombrie 1980. De asemenea este menționat și în ziarul bucureștean „Munkásélet” din iunie 1980.

În ziua de 17 februarie 1982 devine membru al Asociației Artiștilor Plastici din județul Mureș. Participă împreună cu membrii asociației cu lucrări la expozițiile de grup și colective, organizate la Galeria de Artă „Unirea”, Cetatea Medievală din Târgu-Mureș, Casele de Cultură din Reghin, Sighișoara, Luduș și Târnăveni.

Pe lângă pasiunea pentru arta plastică a fost și un cunoscut poet, publicând poezii în limba maghiară în presa locală din Târgu-Mureș dar și în reviste din București. A frecventat cenaclul literar din cadrul Casei de Cultură a Sindicatelor din Târgu-Mureș.

A decedat la vârsta de 56 de ani în anul 1994.

PÁLL ÖSZ MARGIT

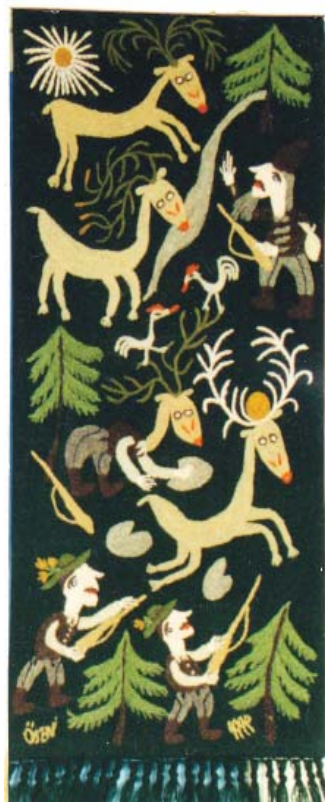
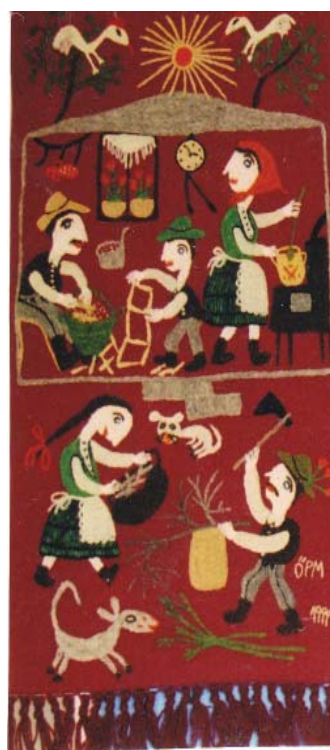
Páll Margit, căsătorită Ösz, născută la 23 august 1943, în orașul Târgu-Mureș. A absolvit Liceul Bolyai din Târgu-Mureș. A făcut Școala de Artă din Târgu-Mureș pe care a absolvit-o în anul 1969. A pictat sub îndrumarea profesorului Bandi Dezső din anul 1966 și din anul 1998 a început să lucreze pe pânză cu acul și ață colorată și să realizeze o cronică a satului natal cu obiceiurile și ocupațiile zilnice. În anul 1967 a participat la faza republicană a celei de a IV-a ediții a Expoziției Bienala de Artă Populară din București. A avut expoziții la Sfântu Gheorghe, Târgu-Mureș, Covasna și în Budapesta. Are peste 30 de lucrări realizate în ultimii ani.

GHEORGHE PĂDUREANU

S-a născut în orașul Timișoara la data de 28 septembrie 1949. Se mută în comuna Sângeorgiu de Mureș unde a absolvit clasa a VII-a, după care a urmat cursurile Școlii Profesionale de mecanici auto obținând diploma în anul 1976 la Sibiu. A lucrat în diferite întreprinderi 45 de ani, după care s-a pensionat în anul 2012.

A început să picteze în armată văzând cum lucrează un coleg de armată. A pictat cu întrerupere până în ziua de azi. Tema preferată a fost peisajul, în special cel de noapte, dar a pictat și teme din povești și din viața de la sat. A avut lucrări expuse la Căminul Cultural din Sângeorgiu de Mureș și la Galeria de Artă „Unirea” din Târgu-Mureș. Este bucuros că în familie se continuă această frumoasă ocupație; fiica Klara este o pictoriță cunoscută în județul Mureș și în țară de asemenea și nepoata Krisztina, care este elevă la Liceul de Artă din Târgu-Mureș la clasa de vioară, pictează și participă la expoziții în comună și în municipiul Târgu-Mureș.

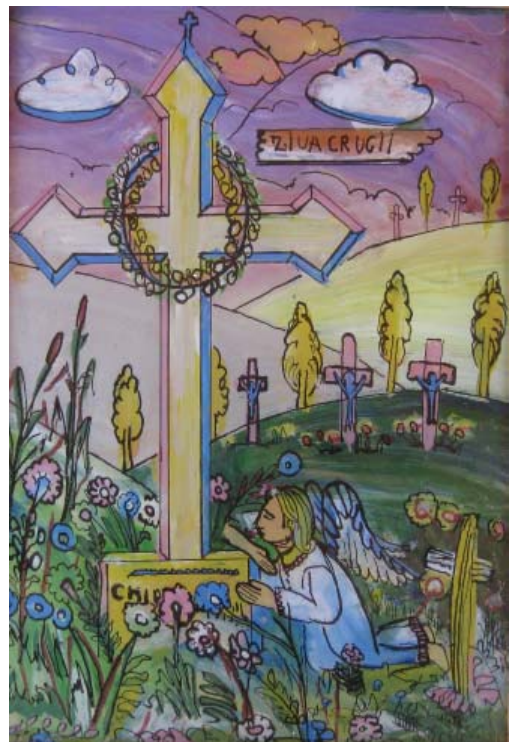

AUGUSTIN PIPER

S-a născut în ziua de 27 mai 1938, în comuna Valea Largă, județul Mureș, într-o familie cu 8 copii. A absolvit Școala Generală în satul natal, apoi și-a continuat studiile la Turda unde a absolvit Liceul și Școala de Arte, secția pictură.

Din anul 1958 este învățător și profesor suplinitor de desen și muzică. A fost directorul căminului cultural din sat între anii 1962 și 1987. A condus cercul de pictură naivă pe sticlă și lemn din Valea Largă. A avut expoziții personale în localitatea Valea Largă și în orașul Târgu-Mureș. A participat cu lucrări la expozițiile colective organizate la nivel județean și republican în: București, Pitești, Iași, Târgu-Mureș, Cluj-Napoca, Alba Iulia etc. A desenat și pictat de tânăr până în anul 1994.

A pictat pe sticlă, lemn, carton, placaj și pânză, folosind toate tehnicile. A îndrumat elevii din școală, tinerii și adulții din sat să picteze icoane și să se inspire din obiceiurile din sat.

POLGÁR FRANCISC

Data și locul nașterii: 2 februarie 1947, România.

Studii: Școala de Arte și Meserii.

Artist - terapeut la Spitalul Municipal „Gh. Marinescu” Târnăveni, Mureș. Artistul debutează cu lucrări de inspirație clasică, căutând obținerea unor armonii între volume și mediul înconjurător. Trăirile, tensiunile lăuntrice, proprii fiecărui artist, lasă urme adânci asupra întregii sale opere.

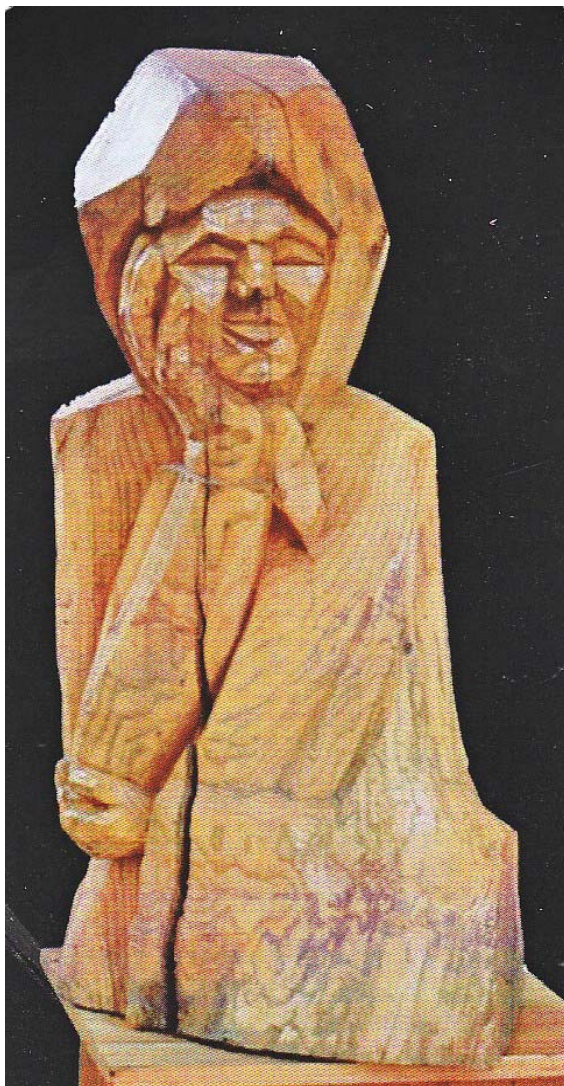
Lucrările sale ne aduc aminte de latura narativă a actului cultural, dialogând între realitatea crudă, cu dimensiunile ei, și flexibilitatea ființei umane. Încearcă obținerea de raporturi muzicale între volume, realizând armonii neașteptate. Figurativul se îmbină cu latura parodică a mitului.

Sculptorul este un adevărat autor de compoziții monumentale. Creează conexiuni între elementele statice și dinamice dintre gol și plin,

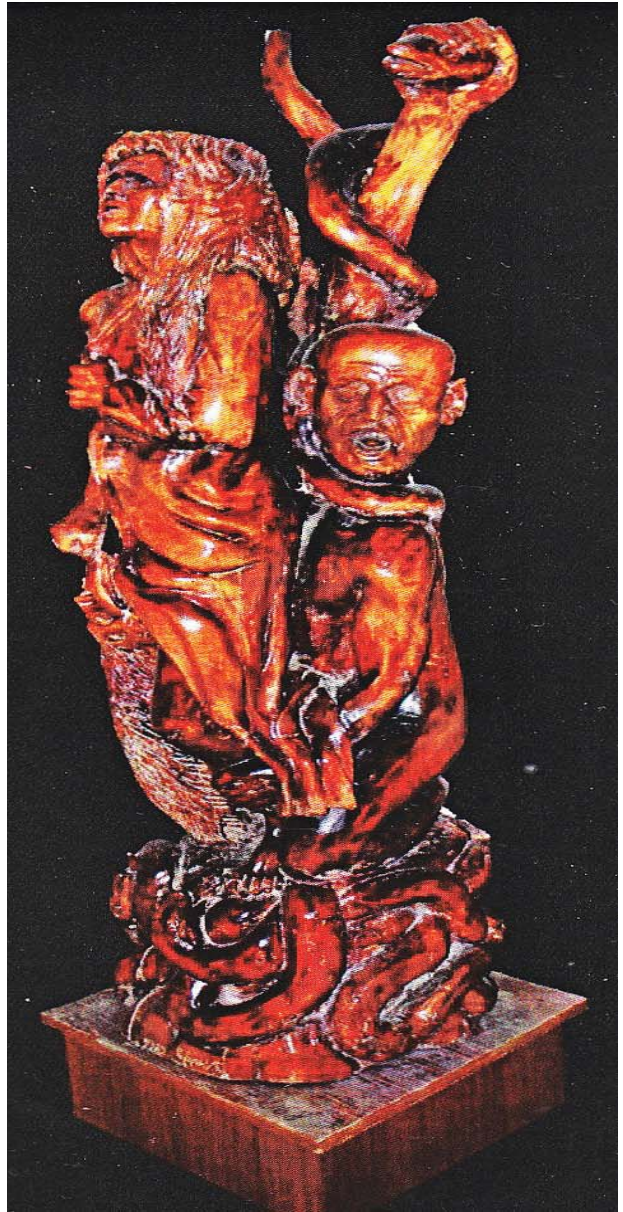
Reprezentările sale au o deosebită încărcătură simbolică, apropiindu-se de monumentalitatea unor volume masive, ce dezvoltă uneori elemente geometrice, transcriind unele forme imaginare.

Ceea ce nu a putut defini prin cuvinte, a materializat în spațiul tridimensional. Realitatea concretă, palpabilă, este canalizată spre latura mai puțin convențională.

Personajele sale dezvoltă un plus de încărcătură metaforică, având un pronunțat amestec de tragism; fiind încredințate unui nivel superior de comunicare.

EUGEN POPTĂMAȘ

S-a născut în satul Moișa, județul Mureș la data de 5 aprilie 1947, fiu de preot greco-catolic într-o familie numerosă cu 10 copii. Școala primară a făcut-o în Moișa, gimnaziul în orașul Târgu-Mureș, Liceul la „Avram Iancu” tot din Târgu-Mureș. A absolvit Institutul Pedagogic din Târgu-Mureș în anul 1970. A fost profesor de istorie-geografie la școlile din localitățile Băla, Milășel, Nima Râciului, iar din anul 1978 la Crăiești până la pensionare în anul 2009.

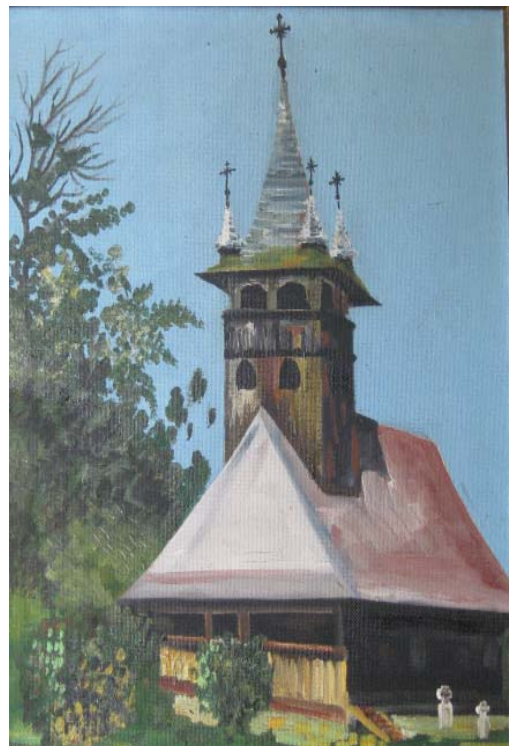
Pictează din clasa a III-a când fost remarcat de către învățătorul Mihai Cazan . Din anul 1961 a urmat cursurile Școlii de Artă din Târgu-Mureș. A început să picteze în ulei și acuarele pe carton și pânză, teme preferate: tablouri religioase și istorice. A fost îndrumat de prof. Vaida P. Valeriu, care îi expune lucrările în expozițiile colective din orașul Târgu-Mureș. Expune lucrări de pictură la Școala Generală și la Căminul Cultural din Crăiești. Donează un număr mare de tablouri colegilor și prietenilor.

Din ziua de 17 octombrie 1977 este membru al Asociației Artiștilor Plastici din județul Mureș.

După pensionare își amenajează o casă țărănească în satul Sânmărtinu de Câmpie lângă mănăstire unde își expune lucrările de pictură și sculptură.

TEODOR POPA

S-a născut în localitatea Podeni, județul Alba în ziua de 24 mai 1929. A absolvit cursurile Școlii Profesionale obținând calificarea de sudor. Se angajează ca sudor la Combinatul Chimic din Târnăveni unde lucrează până la pensionare. După pensionare se stabilește în satul Deaj, comuna Mica. A decedat în anul 2003.

De tânăr începe să prelucreze metalul prin sudură, confecționând diferite figuri umane. Este încurajat și sprijinit de conducerea secției unde lucrează. În anul 1970 expune primele lucrări de sculptură, la Casa de Cultură din Târnăveni, evidențiindu-se prin originalitatea lucrărilor ca tematică și execuție.

Din data de 30 ianuarie 1977 devine membru fondator al Asociației Artiștilor Plastici Mureș din Târgu-Mureș.

În iunie 1977, participă la Expoziția republicană de artă plastică din București unde obține premiul III la sculptură cu lucrările „Purtata”, „Dansatori” și „Cântăreți”. Între anii 1979 și 1989, participă cu regularitate la expozițiile județene și republicane obținând numeroase premii I, II și III, la Târgu-Mureș, Alba Iulia, Cluj-Napoca și București.

Are lucrări în România, Austria, Germania, Belgia, Franța etc.

Este prezent în: catalogul „**Expoziția republicană de artă plastică**”, București, 1977, albumele: „**Arta Naivă în România**”, autor: Vasile Savonea, București, 1980, „**Arta Naivă**”, autor: Victor Ernest Mașek, București, 1989, „**Asociația Artiștilor Plastici Mureș. 1977-2004**”, autori: Ilarie Gh. Opreș, Vasile Mureșan, Târgu-Mureș, 2004, „**Die Naiv Kunst Rumeniens**”, autor: Herbert Wiesner, Târgu-Mureș, 2002, „**Arta plastică târnăveană**”, autor: Iuliu Moldovan, Târgu-Mureș, 2010, „**50 de ani de artă naivă în România. Enciclopedie**”, autor: Iftinchi Costel, Iași, 2010.

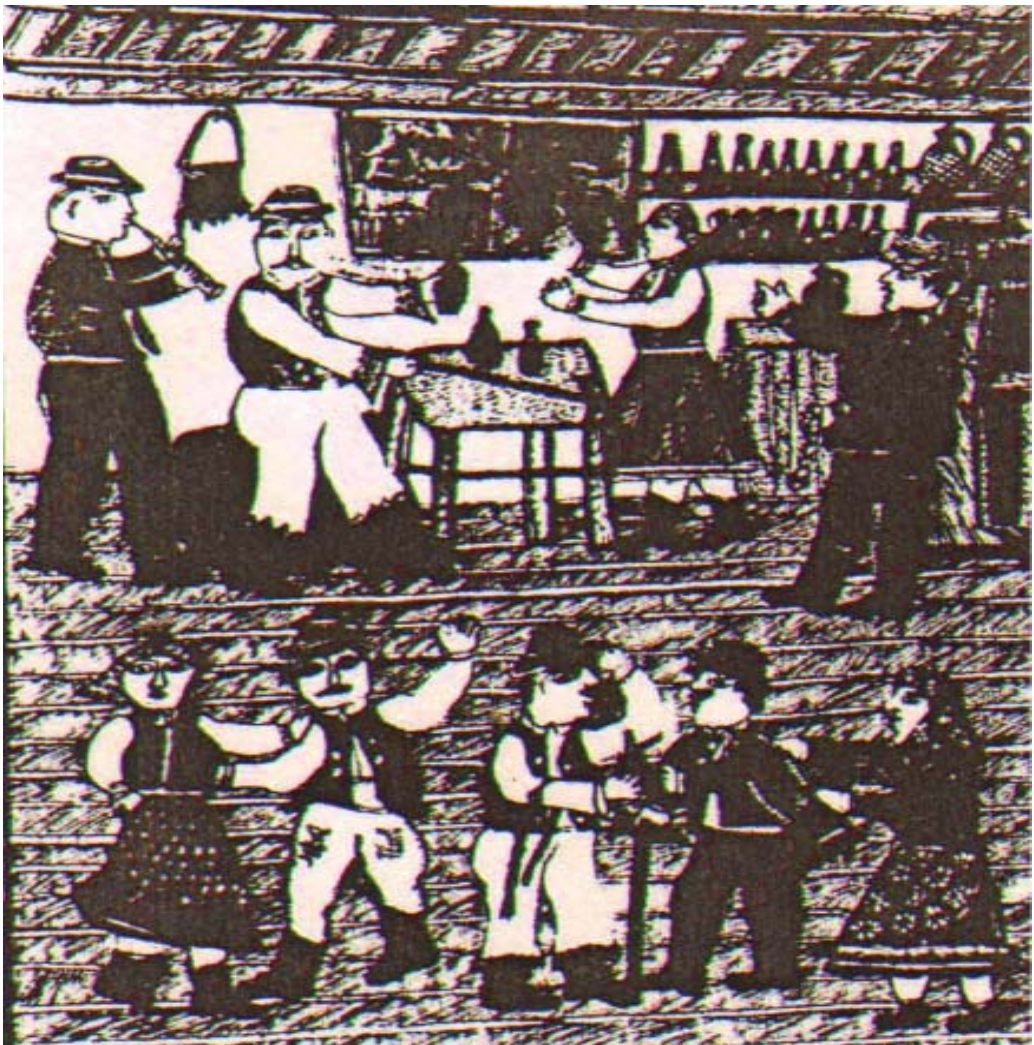

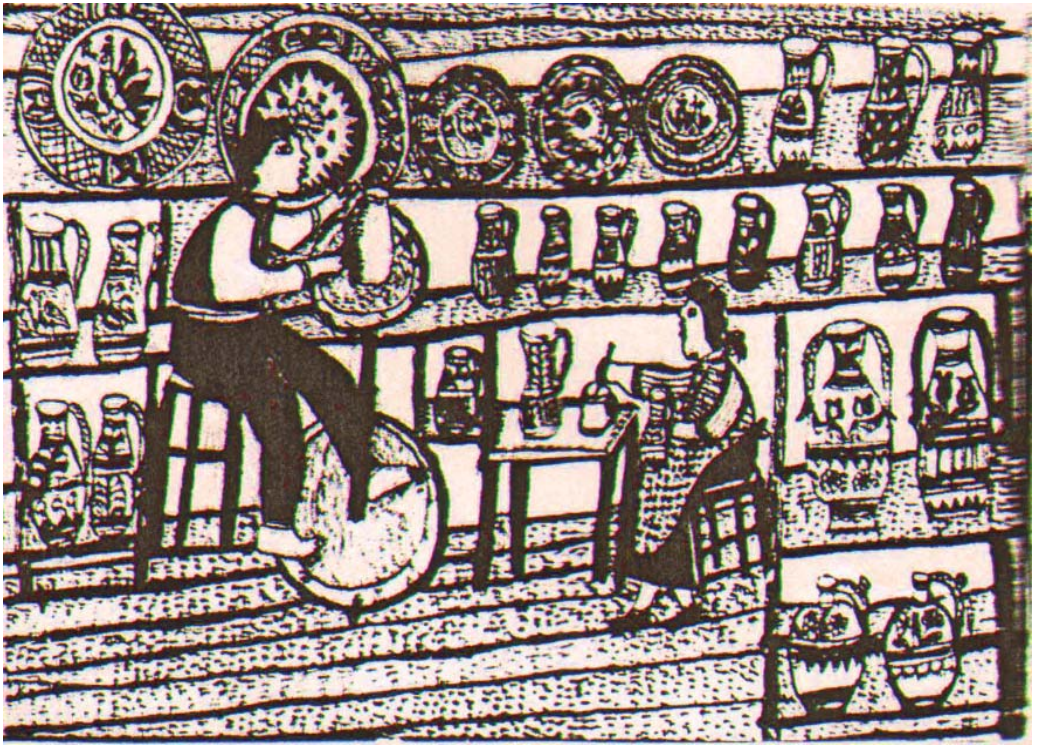

SIMO REGINA

SIMONFFY JOLÁN

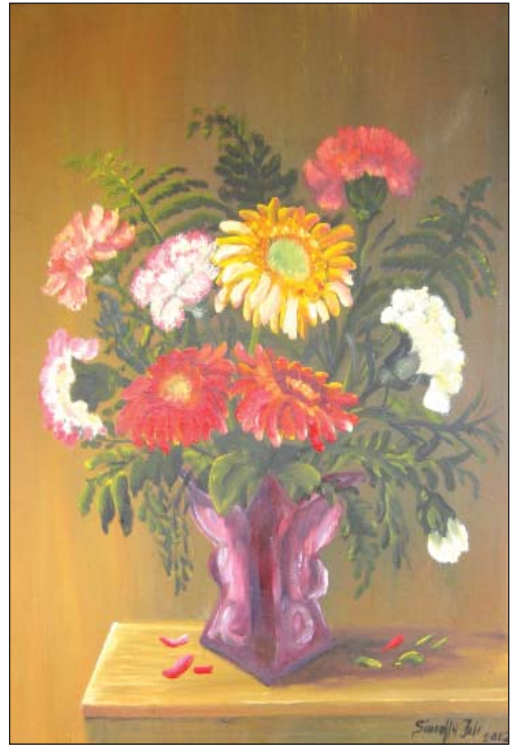
S-a născut în ziua de 21 februarie 1935 în localitatea Zetea. A absolvit Școala Generală din localitatea natală. Se căsătorește de tânără cu cantorul romano-catolic Simonffy Pal și din anul 1957 se mută în Sovata. Rămâne văduvă la vârsta de 25 de ani cu 2 copii: Csaba și Enikő. Își crește copiii ocupându-se de arta populară și de pictură. Țese covoare cu motive populare, coase și pictează zilnic. În anul 1959 face prima expoziție de pictură la Căminul Cultural din comuna Zetea. În anul 1961 expune tablourile în Căminul Cultural din Sovata, după care anual face expoziții de pictură, în diferite spații ale stațiunii balneare din localitate. Expune în orașele Odorhei, Cristurul Secuiesc, Târgu-Mureș și București.

Participă la taberele de pictură din Ungaria în localitățile: Vármegeye în anul 1991 și Gömörzölösön în anul 1992. În anul 1993 la Budapesta în Galeria „Vármegeye” avînd tematica: Toamna în Ardeal.

Este prezentată în albumul „**Asociația Artiștilor Plastici Mureș. 1977-2004**”, autori: Ilarie Gh. Opreș, Vasile Mureșan, 2004, Târgu-Mureș.

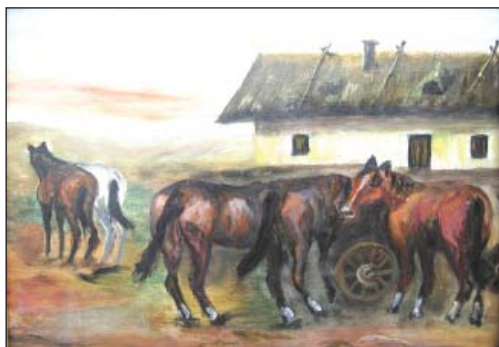

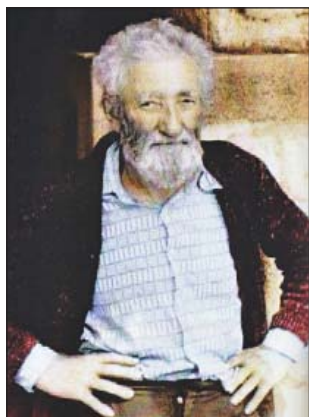

GHEORGHE STRETE

S-a născut în localitatea Șincai, în ziua de 22 octombrie 1935. A absolvit Liceul și Școala Tehnică de Maiștri în orașul Târgu-Mureș. A lucrat ca muncitor la Trustul de construcții apoi la Combinatul Chimic între anii 1964 și 1990 când se pensionează din funcția de maestru tehnolog. În prezent este domiciliat în orașul Luduș. Din anul 1975 practică metaloplastia fiind influențat de Berecz Ferenc, Ilarie Opriș, Ötvös Károly și Tamás Páll, colegi de serviciu. În anul 1975 devine membru al Clubului Artiștilor Plastici „Azomureș”. Participă la expoziții de grup la cluburile „Prodcomplex”, „Apollo”, Casa de Cultură a Sindicatelor, iar în anul 1980 în Holul Teatrului Național din Târgu-Mureș. De asemenea, participă la expoziții colective la etapele județene și republicane de la Cluj-Napoca, Alba Iulia și București între anii 1979 și 1989. La data de 11 aprilie 1978 devine membru al Asociației Artiștilor Plastici Mureș din Târgu-Mureș. Din mai 1982 este ales membru al Consiliului de Conducere al Asociației Artiștilor Plastici, iar din februarie 1984 este reales ca membru în Consiliul de Conducere al A.A.P. Mureș. Este prezent în albumul „Asociația Artiștilor Plastici Mureș. 1977-2004”.

SEVER SUCIU, un artist nepereche

Ne cinstim înaintașii, dar nu e de ajuns să-i pomenim doar la momente importante, ci să construim spații în care amintirea trecerii lor prin viață să devină puncte de referință. Poate doar așa vom salva de la uitare pe mulți din cei fără de care noi, viețuitorii, am fi fost mult mai săraci.

Sculptorul Sever Suci a fost și va rămâne un nume de referință în arta secolului XX. Este născut la Gâmbuș, un sat de lângă orașul Luduș, și întreaga viață a trăit cu nostalgia locurilor natale. Obârșia, talentul nativ și determinarea l-a inspirat în realizarea de opere memorabile, care pot face cinste celor mai prestigioase muzee din lume.

Aceste simple considerente au îndemnat pe mulți din mânuitorii condeiului să scrie cuvinte memorabile despre marele artist. Cu apariția cărții sub inspiratul titlu „**POMUL VIETII**”, despre viața și activitatea artistică a marelui sculptor ardelean, volum aparținând distinșilor scriitori Nicolae Băciuș și Răzvan Ducan, credeam că se încheie cercul unui necesar „exercițiu de prețuire și admirație”, că și semantarii acestor rânduri se vor alinia celor care își fac un obicei din a scoate la lumină anumite fapte și chipuri, doar atunci când un interes se suprapune peste o zi calendaristică, cu mai mare sau mai mică relevanță.

Contrar propriilor dorințe și așteptări ne-am legat sufletește de personalitatea sculptorului Sever Suci, despre care N. Băciuș spunea atât de plastic: „*Sever Suci era un sculptor aparte. El lucra împreună cu natura, de la care lua materia primă deja într-o formă încărcată de expresivitate, trunchiuri de copaci care ele însele, în „sălbăticiunea” lor spuneau ceva, artistului revenindu-i să nuanțeze, să particularizeze metafora plastică. Povestea! Pentru că cele mai multe sculpturi ale lui Sever Suci sunt „povești”, istorii ale ființei în căutarea devenirii și definirii sale*”.

Pe 17 februarie 2012 ar fi împlinit 88 de ani. Se cuvine o pioasă aducere aminte pentru ceea ce a fost ca om și ca artist, pentru că de la înățișea talentului său nemărginit a depășit granița satului natal, **Gâmbușul** minunat, care nu întâmplător a purtat mult timp numele de „**Valea carpenului**”. De acolo de sus, din steaua lui norocoasă, veghea-va ceea ce noi cei care-i slăvim opera și viața și va fi mândru că i se face dreptate, că truda lui nu a fost în zadar, că moștenirea culturală, lăsată posterității, este bine pusă în valoare. Primul pas, făcut de Răzvan Ducan, a fost ocrotirea statuilor prin mutarea lor în spațiile Casei de Cultură din Târnăveni. Al doilea pas poate fi crearea unui **Centru Cultural „Sever Suci**”, într-un spațiu disponibil de la o societate dezafectată, pe modelul est-german, de înființare a unor asemenea puncte de referință culturală, în hale de producție

neutilizare. Cu ajutorul municipalității, acest demers va prinde consistență, chiar plecând de la premisa că orașul de pe Târnava Mică duce lipsă de așa ceva, iar memoria marelui artist o impune.

Nu doar pentru cei interesați amintesc câteva din operele artistului: „**Arborele vieții**”, realizat în 1979, „**Împăratul Carpaților**”, și „**Apostolul sărac**”, 1981, „**Iov**”, 1983, „**Alegorie dacică**”, 1984, „**Iubirea de unire**”, „**Familia psihologului**”, „**Echilibru antic**”, „**Suferința**”, „**Nașterea filozofilor**”, și lista ar putea continua cu lucrările lui în lemn și piatră.

Fără îndoială că legăturile afective, conexiunile de ordin estetic au jucat și vor juca un rol major în raportarea noastră la valoarea umană transmisă, intrinsec, prin educație și tradiție. Rolul esteticului ar trebui evidențiat mai mult, plecând de la premisa că „viața e frumoasă doar în măsura în care noi reușim să o înfrumusețăm”, după cum spunea Dimitrie Gusti, referindu-se la rolul transmițerii, din generație în generație, a obiceiurilor creative, artistice.

Rămânând în această zonă, a moștenirii culturale și artistice, e nevoie de făcut precizarea că abordăm această temă din dorința de a ne justifica și lega, și a ne întrepătrunde în fenomenul cultural. Un om care este indiferent la artă, la frumos nu poate să trăiască decât în afara lui. Din această categorie se vor recruta, într-o perioadă de timp nedefinită, apologeții.

Luând ca model de referință propria atitudine, atitudinea lui estetică, poate declanșa și cultiva gustul, plăcerea de a admira o operă de artă, filtrând prin propria sensibilitate valori estetice. Poate mai mult decât aceasta, este descoperirea unor talente și punerea lor în valoare, care din nefericire se întâmplă destul de târziu sau deloc. Cazul aproape singular al artistului Sever Suciuc este o excepție care întărește regula.

În timpul vieții a avut parte de sprijinul și admirația unor distinși oameni de cultură și artă între care îi pomenim doar pe D.R. Popescu, Ion Alexandru, Lazăr Lădăriu sau Valeriu P. Vaida.

Cuvintele lui Sever Suciuc, referindu-se la mutarea sculpturilor la Cluj-Napoca, sunt memorabile: „**Dacă sunt bune pentru Cluj înseamnă că sunt bune și valoroase și pentru Târnăveni...Așa că pot rămâne aici!**”

Se impune imperios prezervarea lucrărilor de artă și amenajarea unei case memoriale. Cu sprijinul primarului Viorel Ludușan și al Fundației ASTURIAN, s-au demarat deja lucrările de reabilitare și pregătire pentru dechiderea, în anul 2012, a **Casei memoriale „Sever Suciuc**”, în localitatea Gâmbuț, județul Mureș. În această incintă vor fi expuse opere și schițe ale artistului și va fi recreat atelierul sculptorului, aflat momentan la Târnăveni.

Casa memorială va fi și un loc de referință pentru tinerii artiști, și nu numai, aspiranți la glorie, care vor avea posibilitatea să participe la cursuri de sculptură și desen, la tabere tematice, dar și la îmbogățirea patrimoniului existent, cu lucrări proprii.

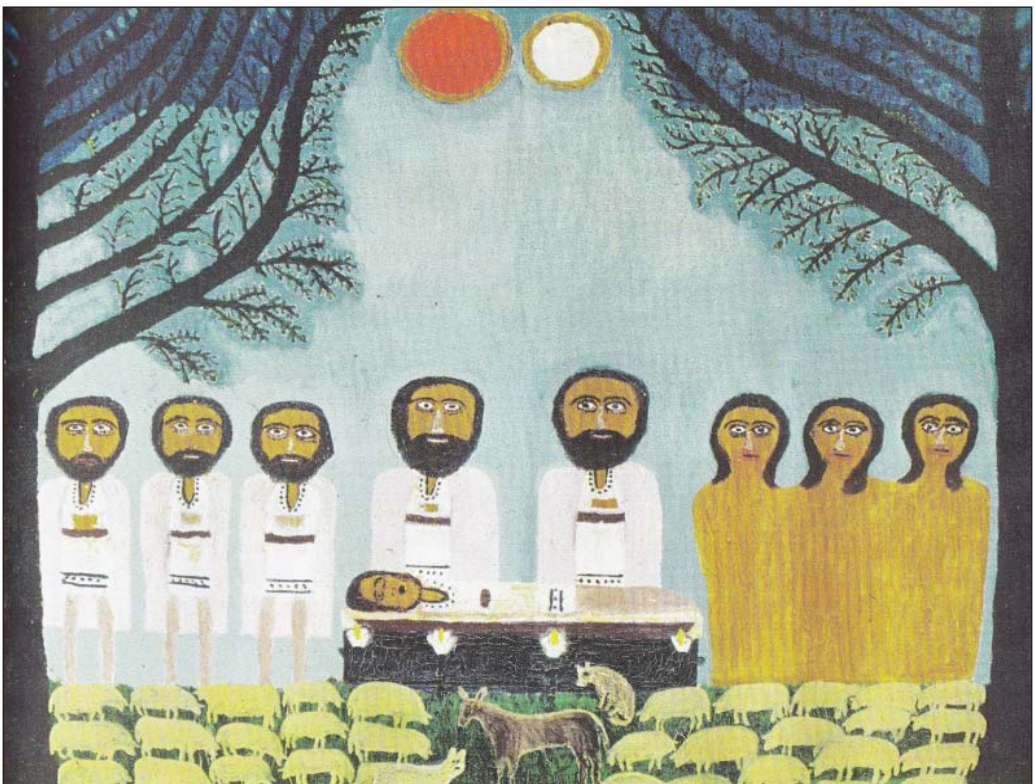
Inițiatorii proiectului prognozează ca în 3-4 ani, Gâmbuțul să fie trecut ca o destinație turistică distinctă. E drept că pentru acesta vor fi necesare eforturi conjugate ale oficialilor, dar și ale celor ce apreciază și iubesc arta lui Sever Suci.

Pe harta noastră afectivă, apariția unei „case memoriale”, trebuie să fie nu doar un mod de a bifa încă o realizare, ci un prilej de evaluare, pentru realizarea altor obiective de acest fel în județul Mureș. Înaintașii noștri merită acest lucru, pentru tot ceea ce ne-au lăsat, prin strădanie, talent și dăruire.

**Ioan Astalus
Ilarie Gh. Opriș**

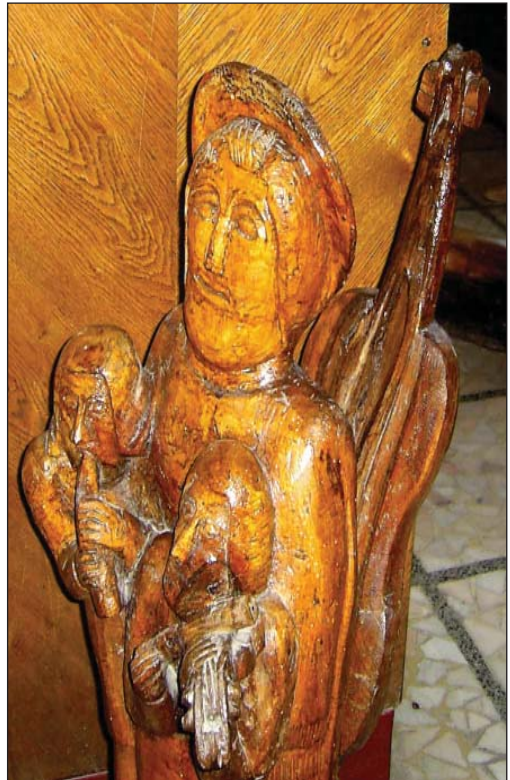
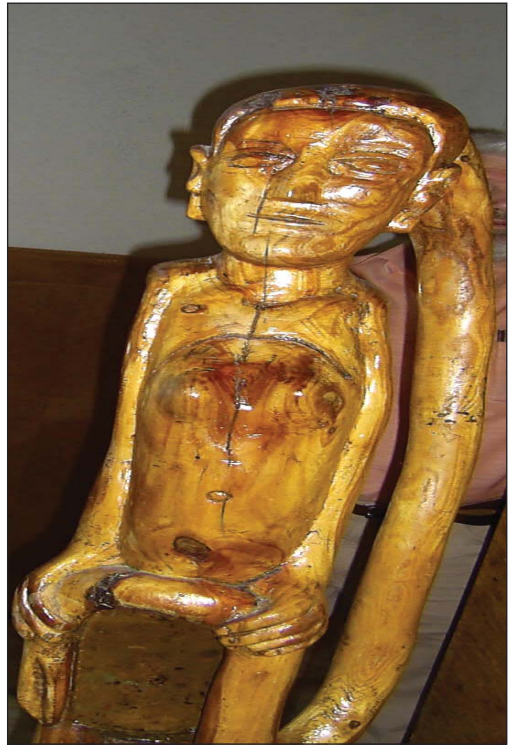

TAMÁS PÁL

„În anul 1968, a fost rugat de un prieten să-i facă două lucrări decorative. A folosit tablă de cupru, îndrumat de un cunoscut animator de artă populară și artist plastic Bandi Dezső. Lucrările lui Tamás Pál dovedesc talent, au valoare artistică excepțională. În operele sale lucrate pe tablă de cupru prind viață atât obiceiurile populare cunoscute încă din copilărie, la țară, cât și scene de muncă din fabrică. Păsări și diferite animale din basme, grâul, florile, arborii constituie decorul scenelor de nuntă, de sărbătoare a secerișului, culesul viilor, toate de o impresionantă expresivitate artistică, iradiind candoarea artei naive.”

Barabás Istvan, „Flacăra”, septembrie 1976, București

Artistul Tamás Pál, s-a născut în anul 1940 în București. Își stabilește domiciliul în orașul Târgu-Mureș. După absolvirea școlii profesionale este angajat la Combinatul Chimic Târgu-Mureș. Își continuă studiile și devine maestru. A început să lucreze grafică și metaloplastie din anul 1968, iar în anul 1970 participă la prima Expoziție a artiștilor naivi din județul Mureș organizată în Târgu-Mureș în lunile iulie-august. Din ziua de 15 septembrie 1972 este membru al Clubului

Ariștilor Naivi cu sediul la Casa de Cultură a Sindicatelor din Târgu-Mureș. În anul 1975 devine membru fondator al Clubului artiștilor „Azomureș”.

Este menționat în ziarele locale „Vörös Zászló” și „Steaua roșie” din Târgu-Mureș, în revistele „Művelődés”, „Flacăra”, „Munkásélet”, „Új élet” din București.

Este prezent în cataloage, albume și cărți apărute în România și în Ungaria începând cu anul 1970: „Expoziție de artă naivă”, Târgu-Mureș, (1970), „Arta plastică de amatori”, București, (1971), „Teremtő önvédelem”, Budapesta, 1995).

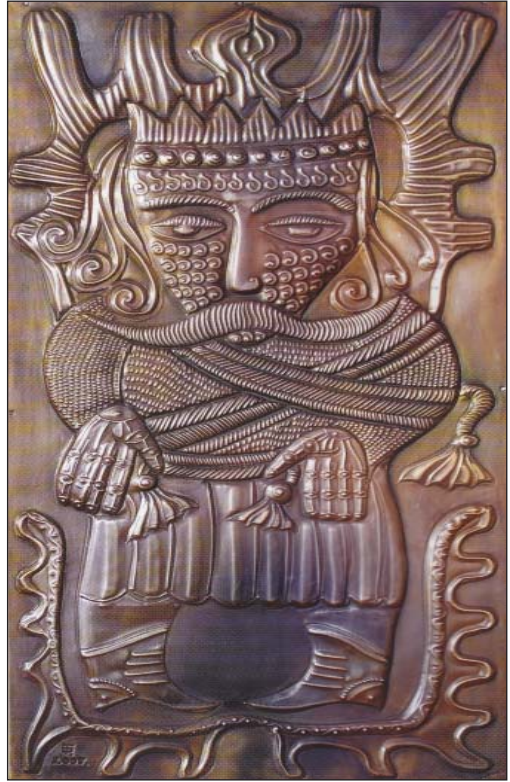
În anul 1990 se pensionează și se mută cu familia în Ungaria unde se ocupă în continuare de crearea de lucrări de artă din tablă de cupru și ceramică.

Organizează un muzeu în anul 2008 în satul Oroszhegy, județul Harghita, tot atunci tipărește un frumos album cu cele mai importante lucrări din cupru.

A decedat în Ungaria în anul 2008.

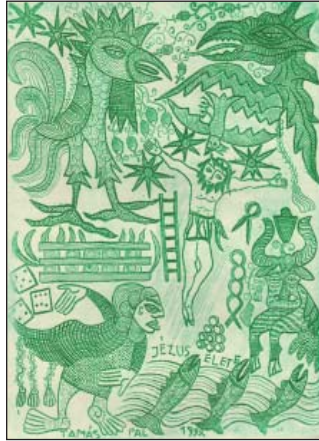

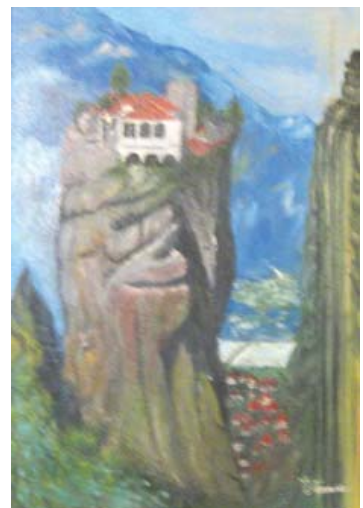
TĂNASE ELENA

În comuna Șincai-Fânațe, s-a născut în ziua de 5 mai 1934. A absolvit Liceul „Al. Papiu Ilarian” în anul 1956. În anul 1970 a absolvit Academia de Științe Economice din București. După căsătorie se mută în orașul Constanța unde lucrează până la pensionare. Se mută înb municipiul Târgu-Mureș. În ziua de 21 martie 2001, devine membră a Asociației Artiștilor Plastici Mureș, din Târgu-Mureș. A participat cu lucrări de pictură și icoane la expozițiile colective din Galeria de Artă „Unirea” și Cetatea Medievală Târgu-Mureș.

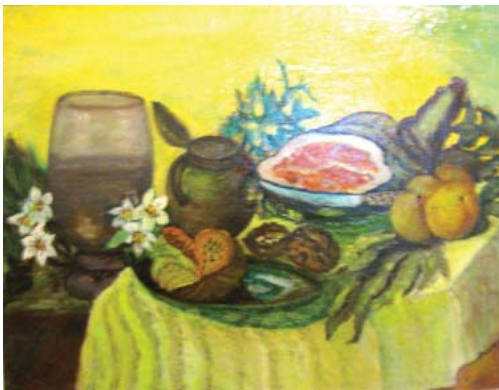

Este prezentată în albumul „Asociația Artiștilor Plastici Mureș. 1977-2004”, autori: Ilarie Gh. Opriș, Vasile Mureșan (2004), Târgu-Mureș.

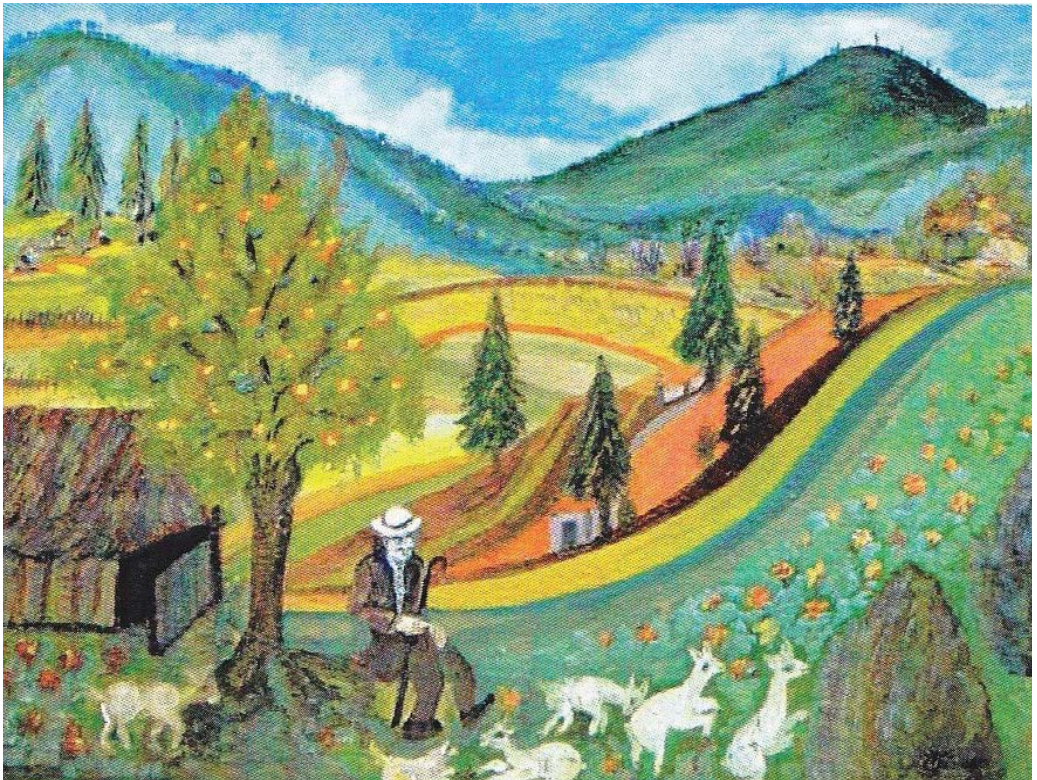
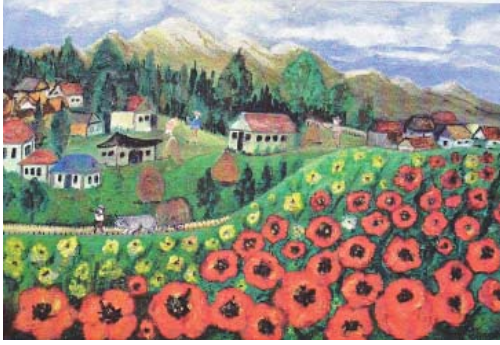

SCULPTURI ÎN LEMN

**realizate sub îndrumarea profesorilor: Bandi Deszö și Székely Lajos, în
cadrul taberelor de sculptură organizate de
Centrul de Cultură Teleki, din Sovata,
în perioada 1995 - 2006**

TABEL NOMINAL CU SCULPTORII CARE AU LUCRARI EXPUSE LA CENTRUL CULTURAL TELEKI DIN SOVATA

BALOG MIHÁLY
BANDI DEZSÖ
BENEDEK ZOLTÁN
BERECZKI ÁRPÁD
BERECZKI OTTO
BERECZKI ZOLTÁN
BIRO JENŐ
BORBÉLY ATTILA
CSEGZI ATTILA
CSISZÉR ELÖD
CSISZÉR MIHÁLY
DEMÉNY BEATA
GÁL HUNOR
GÁL LEVENTE
GÁL SZILÁRD
GYÖRFI IMRE
KACSO ANA MARIA

KACSO ZOLTÁN
KALAP ÁCS FERENCZ
KOVÁCS CSABA
LACZKO CSONGOR
MAGDÁS ISTVÁN
MÁRTON PÉTER
MÁRTON ZOLTÁN
PÁL CSABA
RÁDULY MELINDA
SALAMON CSONGOR
SIMON ÁRPÁD
STOICA ANAMARIA
STOICA ANDREI
SZABO ZSOLT
SZÁSZ ISTVÁN
TAMASI MIHÁLY
TÖKÉS JOZSEF

**Fotografii realizate de Pavel Curagău, student în anul III la
Universitatea de Artă și Desing Cluj-Napoca**

BANDI DESZŐ, SIMON ÁRPÁD, BIRO JENŐ, KALAP ÁCS FERENCZ, PÁL CSABA,
LACKO CSONGOR, SZABO ZSOLT, SZÁSZ ISTVÁAN, MÁRTON ZOLTÁN, CSEGZI
ATTILA, BENEDEK ZOLTÁN, BERCZI OTTO, BERCZI ZOLTÁN

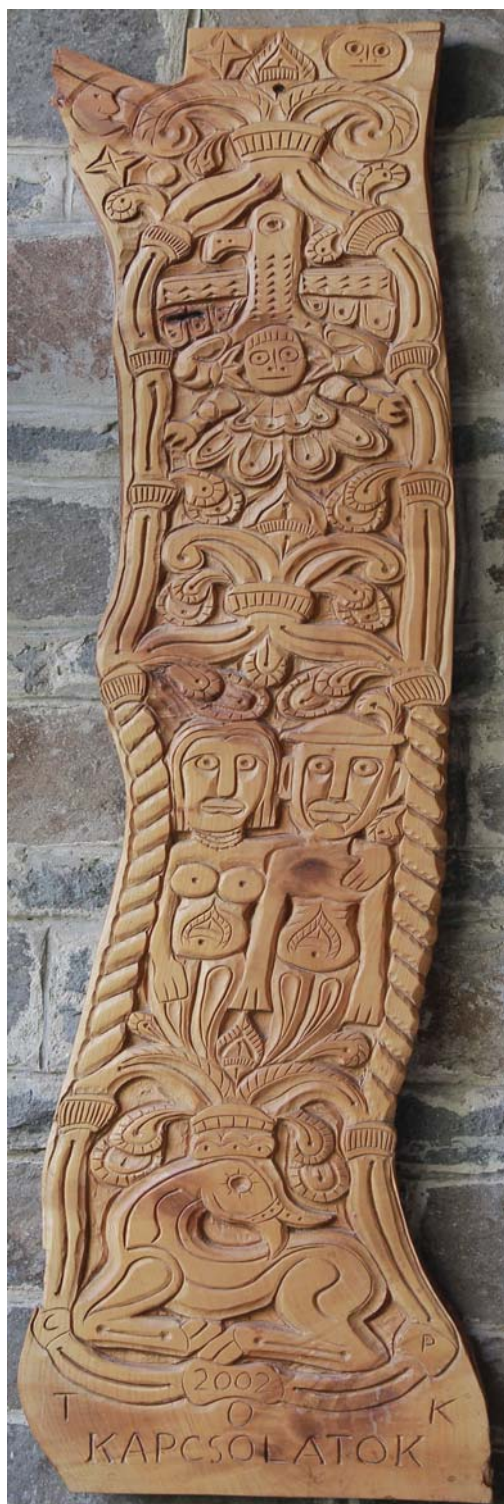
STOICA ANAMARIA

SALAMON CSONGOR

GÁL HUNOR

BARTA SÁNDOR

GÁL LEVENTE

TÁMASI MIHÁLY

MÁGDAS ISTVÁN

DEMÉNY BEÁTA

MÁRTON PÉTER

SALAMON CSONGOR

BORBÉLY ATTILA

STOICA ANAMARIA

GÁL SZILÁRD

GÁL HUNOR

TAMÁSI MIHÁLY

KOVÁCS CSABA

STOICA ANDREI

CSISZÉR MIHÁLY

CSISZÉR MIHÁLY

MAGDÁS ISTVÁN

TAMÁSI MIHÁLY

GYÖRFY IMRE

CSISZÉR ELŐD

BALOG MIHÁLY

STOICA ANAMARIA

TAMÁSI MIHÁLY

TÖKÉS JOZSEF

MAGDÁS ISTVÁN

BENEDEK ZOLTÁN

GÁL SZILÁRD

SALAMON CSONGOR

DEMENY BEATA

BERECKI ÁRPÁD, BENEDEK ZOLTÁN, KACSO ZOLTÁN

Taberele de sculptură în lemn de la Sovata

După anul 1990 talentatul, harnicul și experimentatul profesor Bandi Dezső și-a continuat munca de inițiere și perfecționare în domeniul sculpturii în lemn la Sovata, în spațiul Centrului de instruire „Teleki”. Sub îndrumarea lui artistică au lucrat și creat un număr mare de tineri și adulți. La poarta care ne întâmpină în fața clădirii, remarcăm scenele lucrate și gândite sub directa supraveghere a maestrului. Lucrările reprezintă pe Adam și Eva, copiii, vânătoarea și tânăra familie. Fiecare scenă este tratată cu multă sensibilitate. Lucrarea are patru registre bine definite și personalizate.

Se cuvine să amintim despre câteva lucrări și autorii lor, care și-au găsit locul în holurile și încăperile acestui frumos spațiu și care au fost realizate sub îndrumarea profesorului Bandi Dezső.

Artista **Stoica Anamaria** ne prezintă o lucrare în cinci registre, o căprioară într-o noapte, Maica Domnului cu doi copii, soarele și două păsări. Lucrarea decorată cu vrejuri care amintesc de artnuvo. Colegul ei, **Szalamon Csomgor** are o lucrare dramatică cu un șarpe și o pasăre și cu dragonii care scot flăcări pe gură și momentul culegerii florilor de pasărea măiastră. Lucrarea are figuri expresive, autorul reușește să vibreze suprafața întregii lucrări. Diferența de rugozitate și tratare pe suprafață care o face cu linii și forme geometrice. Autorul reușește să facă o lucrare foarte frumoasă. **Gáll Hunor**, ne arată un moment deosebit al chemătorilor și a nunții, lucrare în două registre pe verticală. Chemătorii anunță familia de nunta unde sunt așteptați. Sculptura are forme curate și simple, ușor de citit cu mai puține linii decorative. **Bartha Sándor** are o lucrare bogat decorată, care reprezintă tradiția și basmul, amintirile din viața satului care sunt esențiale în artă sa. El sintetizează formele, amintind de icoana pe sticlă și desenul de la Nicula, cu linia esențială, a cerbului, a lui Adam și Eva, într-un exotic rai cu copaci și frunze, vegheat de o pasăre măiastră de sus. **Gáll Levente** are în lucrare sa cerbul miraculos și păsările. În sculptura lui, desenul excelează, este sinuos,

curgerea liniei cu curbă și contracurbă vin să recite balada cerbului. Tema a fost abordată de mai mulți sculptori ca și momentul descălecării și urmării cerbului. **Magdás István** folosește cu multă sensibilitate vibrarea suprafeței cu linii paralele și redarea în detaliu a momentului de basm. **Tamás Mihály** are o lucrare în basorelief cu pomul vieții și cu întâmplările omului. El realizează lucrarea în patru registre. Despre lucrarea artistei **Deméni Beata** putem spune că este și ea, tema grupului în care a lucrat adică, pomul vieții. Lucrarea în cazul de față are la baza doi cerbi cu rozeta solara între coarne, Adam și Eva secui și deasupra păsările și stelele cerului. În bazorelief a reușit să scoată tema în relief folosind dălți rotunde. Aceiași temă este tratată și de **Márton Péter**, însă mai diferit, mai rigid, dar felul în care rezolvă compoziția este una în oglindă, simetrică, cele două personaje, Adam și Eva sunt pe o creangă superioară, mai sus sunt păsările cerului, florile, soarele și luna. **Borbély Attila**, are o compoziție în bazorelief clar, dar foarte decorativ, cu casete marginite de vrejuri și flori de lalea, iar în partea de jos este o familie de cântăreți, dansatori, este o nuntă sau o petrecere. Este bine rezolvată în această lucrare decorațiile care sunt aproape de grafică. Despre **Gáll Szilárd** se poate spune că folosește relieful spre mezorelief, lucrat într-o manieră naivă. Tratează bine frunzele florile, laleaua și personajele acestor compoziții. Vrejul care vine probabil de la indicația profesorului, este bine realizat. La **Kovács Csaba** este prezentată aceeași temă, dar altfel. Este prezentat cerbul de la începuturi care este foarte bine realizat. Deasupra coarnelor cerbului este soarele și un vultur. **Stoica Andrei** prezintă o lucrare cu turca. Este una mai particulară având această temă. Motivul este soarele, luna, florile și colindătorii cu tulnicul și turca. Este tratat într-un bazorelief realizat în detaliu. Este foarte sensibilă lucrarea probabil amintindu-și din copilărie lui. **Csiszér Mihály** are o compoziție interesantă, a cerbului de la începutul lumii și a sculptorului, care sub lumina soarelui își manifestă talentul. Sculptura a fost lucrată nu foarte adânc. Coarnele cerbului se transformă încet încet în flori și lumânări. Lucrarea este foarte decorativă, iar artistul este vegheat în tot ce face. În lucrare apare și motivul vrejului care este bine realizat, precum și strugurele care înseamnă sângele lui Hristos, deci și are și motivul religios adică, creștinismul. **Györfi Imre** are un relief tratat bine, în modul tradițional naiv. Are în lucrare un berbec și o frumoasă copilă, soarele și luna și spice de grâu. Totul este tratat bine cu multă sensibilitate iar desenul

este bine executat. Motivul vrejului în meandre este tratat și de **Csiszér Előd**. Lucrarea are trei registre, sus avem muzicantul cu contrabas, jos femeia care toarce, apoi colindătorii cu capra. Este simplă și frumoasă întreaga lucrare. **Balog Mihály** folosește poansonarea pentru a scoate în evidență cele două personaje și vrejul care trece de la un registru la altul. Jos țăranul stoarce strugurii iar sus sub clar de lun omul își bea vinul în tihnă. O lucrare foarte frumoasă este realizată de **Tökes Jozsef**. Este cu mult detaliu, bine realizată și cu multă știință. Are cetății, animale fantastice, luptători și multe flori și vegetație. **Benedek Zoltán** ne prezintă un basorelief, frumos și sensibil în care apare și sculptorul împreună cu copiii, soarele și luna. Totul este proporționat bine, expresiv iar vrejul este discret reprezentat, mai mult sugerat, sensibil și sugestiv. Vânătorul călare este bine gândit și cerbul de asemenea. La **Gáll Szilárd** vrejurile sunt realizate în curbă și contracurbă, acesta asigurând dinamismul lucrării. Ea este echilibrată, bine lucrată, și se vede că sculptorul nu este la prima lucrare.

În spațiile Centrului de instruire „Teleki” din orașul Sovata sunt încă multe lucrări de sculptură realizate în cadrul cercului de sculptură condus de profesorul **Bandi Dezső** și apoi de profesorul **Székely János**. Din păcate unele nu sunt semnate de autori. Noi am ales pe cele pe care le considerăm reprezentative pentru genul de artă tratat în cartea de față. Încă odată aducem un omagiu profesorului **Bandi Dezső**, tuturor celor care sunt prezentați în această carte, dar care nu mai pot să o răsfoiască și să ne împărtășescă părerile și observațiile lor. Credem că facem un gest de recunoștință pentru toți acești creatori de frumos, care uneori, nu s-au bucurat de aprecierile meritate, din partea specialiștilor, dar și a celor care ne-au condus și hotărât la un momendat soarta culturii.

Prof. Vasile Mureșan,
artist plastic, muzeograf expert

COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURĂ
ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ — MUREȘ

Centrul județean de îndrumare
a creației populare și a mișcării artistice
de masă

KISS MÁRTON

EXPOZIȚIE
DE
SCULPTURĂ

în cadrul celei de a II-a ediții a

FESTIVALULUI NAȚIONAL
„CÎNTAREA ROMÂNIEI“

1979

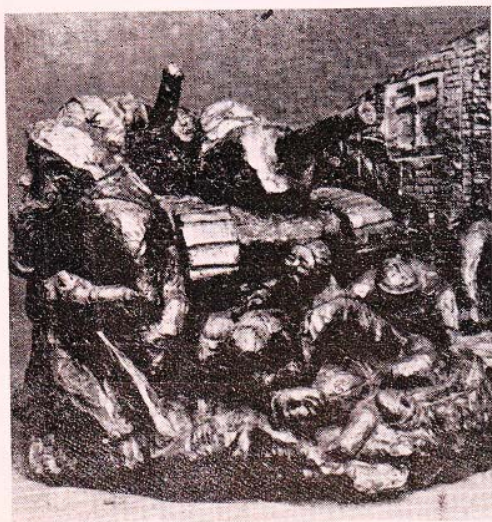

Este universul sculpturii în lemn un loc, un cerc magic în care omul privilegiat, artistul, fie el chiar amator, își poate redimensiona ființa într-un mod tulburător, fermecat. Kiss Márton știe acest lucru, și, pentru că aproape cinci decenii n-a făcut altceva decît să cioplească lemnul, dar la modul civilizată, geometric, ca meșter țimlar, acum se deschide, furtunos, spre eliberarea acestei materii nobile din corsetul purei utilități. De fapt, „procesul eliberator“ durează din 1968, cînd, pensionîndu-se, meșterul nu mai știe ce să facă, asemenea unui adolescent, cu mîinile. Șansa, marea șansă, e că simte o muzică ascunsă în lemn, care-l îndemnă să extragă din el formă, viață, poveste, mit. Mîinile, nerăbdătoare, înlătură cu ajutorul dălții așchiile de tăcere și scot la lumină un joc de volume, de sclipiri, de umbre, antropomorfe, explodînd de viață, de dinamism. „Retorismul“ cu care formele uma-

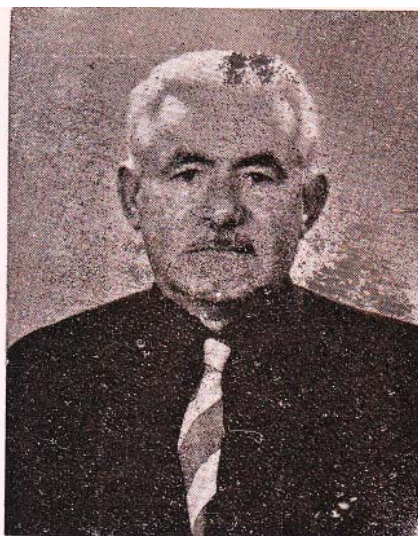
ne, zvîrcolindu-se, se desprind din masa lemnoasă a rădăcinii de paltin, de pildă, nu este dat de o eventuală nevoie de grandilocvență, ci tocmai de excesul de vitalitate pe care l-am subliniat, și pe care sculptorul l-a învățat, la „stilat“ în dialogul său amator, naiv (citiți aici: sincer) cu un titan al sculpturii pe care, conform mărturisirii sale, îl agreează anorm: Michelangelo. Dar nu este vorba nicidecum, chiar păstrînd proporțiile, de imitație a unor corifei ai dălții, pentru că sensibilitatea acestui creator cu privire olimpiacă e debordantă și se manifestă atît în domeniul mai „meșteșugăresc“ al ilustrațiilor de figuri mitologice, de basme, de evenimente istorice (cioplite, migălos, sub formă de friză în lemnul roșietic de dud, în cel maroniu de nuc sau în cel ca mierea al teiului), cît și în domeniul viziunilor personale cu aplecare spre grotesc, ludism și ironie. În fine, măsura patosului cu care se consacră cioplitului artistic în lemn este dată și de insistența, îndelungată, cu care șlefuieste suprafețele, de grija expusă pentru a nu degrada culoarea naturală a lemnului, de obsesia de-a nu permite lemnului nici o fisură (căci aici n-are ce căuta fisura, neantul, totul fiind un „ceva“ sănătos, întreg) și, nu mai puțin, de dăruirea totală, rituală, zilnică, acestei lumi „sfînte“ de forme în care artistul prăfuit de atomi ai lemnului șlefuit, e, totuși, demiurg.

IOAN NICOLAE POP

Kiss Márton alkotásainak a kapcsán megannyi kérdést tehetnénk föl nemcsak neki, a szerzőnek, hanem önmagunknak is. Többek között például megkérdezhetnénk: miként lesz az asztalosból szobrász? És egyáltalán; miért kell szobrásszá nemesülnie egy asztalosmesternek? S ha már így történt, mi ebben a folyamatban a véletlen és mi a törvényszerűség? Engedtessek megkockáztatnom a választ: Kiss Márton szobrásznak született és a történelmi véletlenek törvényszerűsége révén lett asztalos, s ugyanez érvényes minden kissmárton sorsának az alakulására. S valahol ez a meghatározó, a tiszteletre kötelező „pályafutásában“ is: öreg korára jutott ideje megvalósítani ifjúkori álmait... Paradoxon? Az. Ezért viszont nem őt, hanem a húszadik század visszasságokkal terhelt évtizedeit illeti a felelősség... Az örömdetes az, hogy — ha későn is, de nem megkésve! — Kiss Márton megalkotta a maga belterjes világát: a háza a saját műve, amelyben az ő és a felesége, valamint a fia munkáin kívül más tárgy, műalkotás nem létezik. Felesége népi varrotásai, fia rézdomborításai, fémplasztikái mintegy kiegészítik Kiss Márton világát. És milyen is ez a világ? Miben és miként konkretizálódik? Szobrokban és féldomborművekben. Az ősködök mítológiájától napjainkig, igyekszik „emléket állítani“ minden jelentősebb történelmi mozzanathoz: a rómaiak rettenetes térhódításaitól az 1907-es parasztlázadásig, a Három Gráciától a küllőmenti szürettek földidézéséig, miközben szoborcsoportokban emlékeztet a háború kérdő- és fölkiáltójeleire, az árvizek okozta félelem parttalanságára, ugyanakkor arról sem feledkezik meg, hogy a kapa és a kalapács mellett tanulunk meg a betüvetést s térdig gázolva a keserűségben szegezte tekintetét Ady Endre megmásíthatatlan fényű csillagaira, amelyek azóta benépesítették nemcsak az

égbolt harmadába kiadott tereit, de a föld emberi hajlékká szépült kunyhóinak alacsony mennyezetét is. Ennek a tudatában alkot Kiss Márton, és belterjes világában ezért nem eszményien szépek a nők, ezért nem sziklarepesztő erejű óriások a férfiak — egyszerűen „csak“ emberek: olyanok, mint amilyenek valamenyien vagyunk: jót akarók, akik olykor csillagokkal szeretnénk kicserélni házuk előtt a macskaköveket s titokban arra számítunk, hogy egyszer talán kivirágoznak a műútkat szegélyező betonoszlopok és törvényeinkhez szelidülnek a mesék rettegett szörnyetegei, akik az ókor hiedelmes képzeletétől egész a mai ember kibernetikus észjárásáig megőrizték naivitásukat, akárcsak a jövő számára a rejtelmes számítógépeink is őrizgetik a maguk sajátos mítoszukat. S csak ennyiben és ezért naivak Kiss Márton szobrai, féldomborművei, amelyek mindenekelőtt magukon viselik a hajdani vágyak gyermekei frissességét és a hetvenéves asztalos mester vésőjének a tapasztalatát egyaránt. Végetül szeretném hangsúlyozni: Kiss Márton világa azért belterjes (a szó esztétikai-lélektani értelmezésében!), mert valamenyien ott-hon érezzük magunkat benne.

BARTIS FERENC

PLIANTE

În cadrul celei de a III-a ediții a
FESTIVALULUI NAȚIONAL
„CÎNTAREA ROMÂNIEI”
EXPOZIȚIE DE SCULPTURĂ

KISS MÁRTON

SZOBRÁSZ KIÁLLITÁSA A
MEGÉNEKLUNK, ROMÁNIA
országos fesztivál III. szakasza keretében

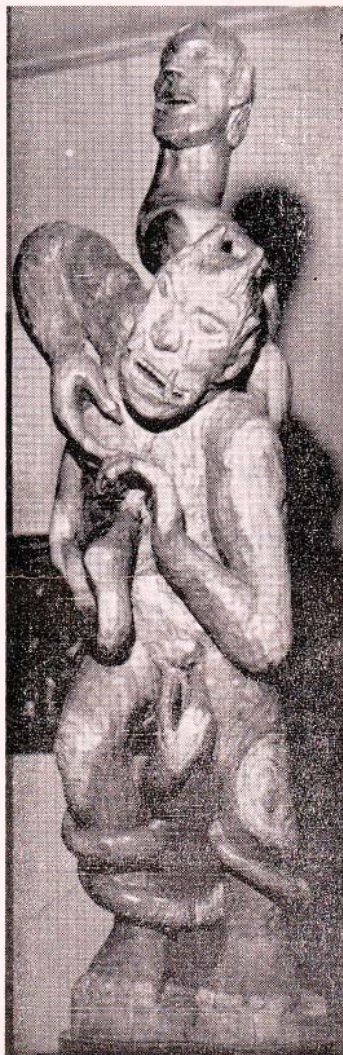
MIERCUREA-CIUC - 1980 - CSIKSZEREDA

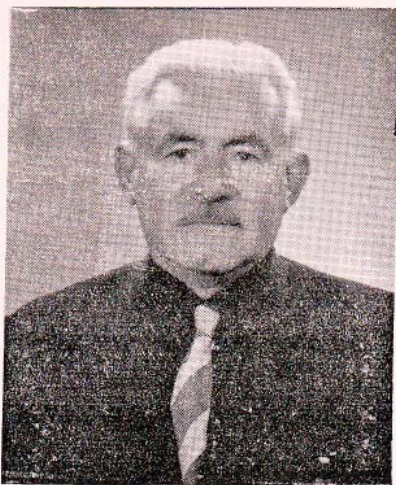

Oamenii meleagurilor de pe Olt, Mureș și Tîrnave au avut dintotdeauna o adevărată vocație a cioplitului în lemn. Dovadă irecuzabilă stau adevăratele cantate ale vieții sculptate pe mobilele tradiționale, pe renumitele porți secuiești. Meșteșugul este și astăzi viu și fertil. Este drept că dialogul omului cu lemnul se face într-o „spunere” geometrică, într-o dimensiune pur funcțională, că arta este împiicită și nu căutată în cașoane elaborate de estefii de profesie. La nivelul cioplitului, arta este considerată tîmplărie. Situată la o cotă superioară, totuși, tîmplărie.

O viață întregă Kiss Márton a fost tîmplar. A învățat din practică tot ceea ce se poate învăța despre lemn : sunetul iăuntric, căldura liniilor, culoarea fibrelor ce se întretaie ca strunile unui complicat instrument. Odată pensionat — în 1968 — „bătrînul” Kiss Márton a început să caute în lemn un răspuns care îl chema de mult timp, poate chiar din copilărie : ce poate da lemnul în domeniul figurativului, ce valori sufletești profunde poate el exprima ? Și astfel, Kiss Márton s-a transformat din tîmplar în sculptor. Gîndurile sale au început să capete contur material, definindu-se în spațiu. Figurinele, basoreliefurile, grupurile statuare, colonnele care izvorăsc de sub daltă, abordează subiecte din basm și baladă, din mitologia clasică, amintiri din copilărie, istoria îndepărtată și cea trăită personal. Și în toate, privitorul simte o atitudine personală față de viață, un stil specific de valorizare a universului uman.

A face sculptură fără accente proprii în „discursul” pe care îl reprezintă această pasiune este, desigur, un nonsens, o cale ce duce la copie fără sînge și nerv a vieții. Kiss Márton are însă nota subiectivă necesară : o debordantă vitalitate.

Az Olt, Maros, Küküllő mente emberének minden időben hivatása volt a fafaragás, a hagyományos bútorokra, székykapukra faragott igazi életkántákat mind-mind megcáfolhatatlan bizonyágai ennek. A fafaragás mestersege ma is élő és termékeny valóság. Az is igaz viszont, hogy az embernek a fával folytatott dialógusa egyfajta mértani, funkcionális méretek határolta „párbeszéd” és, hogy a minőség itt a szép együttesének törvényéből, nem pedig az esztéták felállította szabályokból születik. A fafaragó számára a művészet asztalos mestersege; magasabbrendű ugyan, de csak asztalosmestersege.

Kiss Márton egész életében asztalos volt. Munka közben tanult meg minden titkot a fáról: annak belső hangját, vonalainak melegét, rostjainak színét, melyek mint hangszerben a húrok, úgy feszülnek egymás mellett. Az „öreg” Kiss Márton nyugdíjas korában kezdett válaszolni a fának, talán gyerekkora óta egyre hallott hívogató szavára: milyen formákat lehet kibontani a fából, milyen lelki értékeket rejteget magában? És így lett Kiss Márton asztalosból, szobrász. Gondolatai kezdtek testet öltetni. Kisszobrai, féldomborművei, csoportos szobrainak témái mesében, balladában, klasszikus mitológiában, gyermekkori élmé-

nyekben, a távoli és maga megélte történelem emlékeiben fogantattak. A néző valamennyiből kiérzi az alkotó személyes életfelfogását, magatartását.

Különben is, személytelenül, az egyéniség hozzáadása nélkül szobrászkodni teljesen értelmetlen cselekedet, szolgai másolása az életnek. Kiss Márton alkotásaiból viszont kisugárzik az élet-erő.

Kiss Márton művészetében van még valami sajátos, az egyébként kedvező krónikákban is kevésbé észrevételezett jelenség. A kor gyümölcse a bölcsesség. Eposzt, freskót, hőskölteményt csak nagy tapasztalatú ember alkothat, aki meg mer birkózni a jelenetek és szereplők sokaságával. Kiss Márton erre is vállalkozott. A nézőnek is szembeűnő, hogy alkotásainak vaia-mennyi felületét a hősök sokasága, a sorsok összecsapása mintegy leitmotívumként tölti ki.

Naiv alkotó, de nem szimplista, amatőr, de ismerője a profizionista kifinomult tudománynak, autodidaktaként 70 évesen tanulmányozta Michelangelót. Kiss Márton példája egy megkészt, de el nem mulasztott hivatás beteljesülése, egy mű, mely a marandóság jegyében született.

Mai există la Kiss Márton un „ce” particularizant, mai puțin observat de mulți cronicari ce i-au dedicat pagini măgulitoare. Vîrsta dă omului sfătoșenia. Bătrîinii ancorează mai mult ușor în epic decît în zona poeticului. Epopeea, fresca de dimensiuni, poemul eroic nu pot fi concepute și exprimate decît de un narator cu largă experiență de viață. De aceea: comportă întotdeauna scene cu multe personaje, fiecare cu gest propriu. La Kiss Márton, multitudinea personajelor, încărcarea spațiului de lucru sub semnul

unui adevărat contrapunct al destinelor este un leitmotiv, care frapează privitorul.

Naiv, dar nu simplist, amator, dar nu fără o subtilă știință a profesionistului, autodidact studiindu-l pe Michelangelo la cei șaptezeci de ani ai săi, Kiss Márton, dînd glas unei tîrzii chemări a vocației de a transpune în realitate gînduri, reușește să creeze lume întreagă ce-l exprimă sub zodia perenității.

CENTRUL JUDEȚEAN AL CREAȚIEI POPULARE - MUREȘ
ASOCIAȚIA ARTIȘTILOR PLASTICI - JUDEȚUL MUREȘ

CATALOG

EXPOZIȚIA JUDEȚEANĂ DE ARTĂ NAIVĂ

Sala de expoziții "UNIREA"

TÂRGU-MUREȘ

Octombrie 1993

AUTORII LUCRĂRILOR:

BARABÁS IRMA	Câmpenița, pictură, ulei ✓
BIRO SÁNDOR	Târgu-Mureș, sculptură, lemn ✓
CRĂCIUN TEODOR	Târgu-Mureș, pictură pe sticlă ✓
CZIRIÁK LUJZÁ	Sângeorgiu de Mureș, pictură, ulei ✓
KELEMEN ZOLTÁN	Târgu-Mureș, sculptură, ceramică
KESERÛ ALEXANDRU	Târgu-Mureș, sculptură, lemn ✓
KONCZ JÁNOS	Chendu, sculptură, lemn ✓
KÖTELES IRÉN	Câmpenița, pictură, ulei
KURTA MÁRIA	Câmpenița, pictură, ulei
ISPAS ELENA	Târgu-Mureș, pictură, ulei
ISZLAI ROZÁLIA	Câmpenița, pictură, ulei
ITU IOAN	Sângeorgiu de Mureș, sculptură, metal
JINGA CORNELIA	Sângeorgiu de Mureș, pictură, ulei
MOLDOVAN GHEORGHE	Frunzeni, pictură, ulei
MIHALACHE ȘTEFAN	Sighișoara, pictură pe sticlă
MAGYAROS KÁLMÁN	Chendu, sculptură, lemn ✓
MORARU TEODOR	Sângeorgiu de Mureș, pictură, ulei
OPRIȘ GHEORGHE	Sângeorgiu de Mureș, pictură, ulei
ÖTVÖS CAROL	Târgu-Mureș, sculptură, metal
PÁLL ANDRÁS	Târgu-Mureș, sculptură, lemn
PIPER AUGUSTIN	Valea-Largă, pictură pe sticlă
POPA TEODOR	Târnăveni, sculptură, metal
ROBU MILICA	Târgu-Mureș, pictură, ulei
ROȘTAȘ ECATERINA	Valea-Largă, pictură pe sticlă
ROȘTAȘ OVIDIU	Valea-Largă, pictură pe sticlă
SUCIU SEVER	Târnăveni, sculptură, lemn
ȘAMȘUDEAN IOAN	Târgu-Mureș, pictură, ulei
ZIBILEANU IOAN	Sângeorgiu de Mureș, sculptură, metal

Teodor Popa

Gheorghe Opreș

Kelemen Zoltán

Suciu Sever

Teodor Moraru

Ötvös Carol

Koncz János

**PROGRAMUL
EXPOZIȚIILOR COLECTIVE ORGANIZATE ÎN ANUL 1994 DE:**

- Centrul Județean al Creației Populare - Mureș
- Asociația Artiștilor Plastici - județul Mureș
- Școala de Arte - Târgu-Mureș

MAI

- Salonul de primăvară „FLORI, FLORI, FLORI“

IUNIE

- Expoziția elevilor și absolvenților Școlii de Arte din Târgu-Mureș (pictură - grafică)

OCTOMBRIE

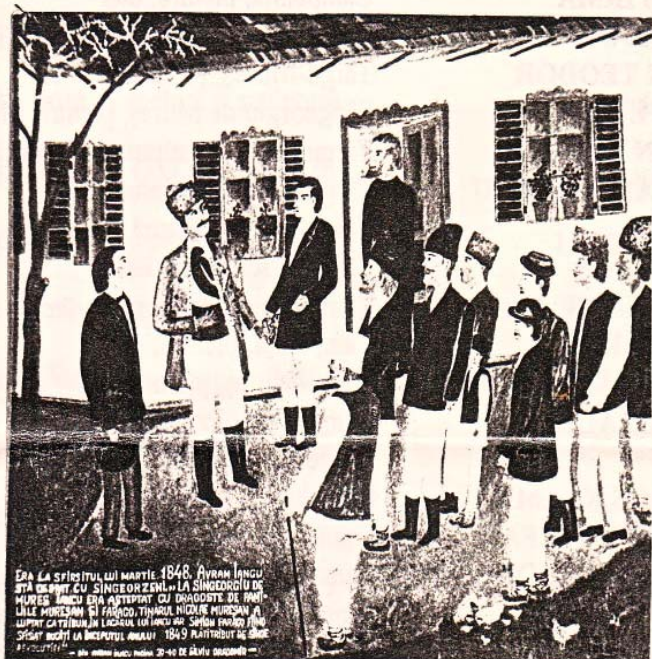
- Expoziția județeană de artă naivă

DECEMBRIE

- Expoziția județeană anuală de artă plastică a membrilor Asociației Artiștilor Plastici.

**CENTRUL JUDEȚEAN AL CREAȚIEI POPULARE
MUREȘ**

ASOCIAȚIA ARTIȘTILOR PLASTICI - JUDEȚUL MUREȘ

EXPOZIȚIA JUDEȚEANĂ DE ARTĂ NAIVĂ

EDIȚIA A IV-A

Sala de expoziții “ UNIREA “

TÂRGU-MUREȘ

Octombrie 1994

Artiști plastici

care au participat în anul 1994 la expoziții personale, de grup și colective de

artă naivă:

BARABÁS IRMA	Câmpenița, pictură, ulei
BIRO SÁNDOR	Târgu-Mureș, sculptură, lemn
CRĂCIUN TEODOR	Târgu-Mureș, pictură pe sticlă
CZIRIÁK LUJZÁ	Sângeorgiu de Mureș, pictură, ulei
KELEMEN ZOLTÁN	Târgu-Mureș, sculptură, ceramică
KESERÜ ALEXANDRU	Târgu-Mureș, sculptură, lemn
KISS ANNA	Târgu-Mureș, pictură, ulei
KONCZ JÁNOS	Chendu, sculptură, lemn
KÖTELES IRÉN	Câmpenița, pictură, ulei
KURTA MÁRIA	Câmpenița, pictură, ulei
ISPAS ELENA	Târgu-Mureș, pictură, ulei
ISZLAI ROZÁLIA	Câmpenița, pictură, ulei
ITU IOAN	Sângeorgiu de Mureș, sculptură, metal
MAGYAROS KÁLMÁN	Chendu, sculptură, lemn
MIHALACHE ȘTEFAN	Sighișoara, pictură pe sticlă
MOLDOVAN GHEORGHE	Frunzeni, pictură, ulei
MORARU TEODOR	Sângeorgiu de Mureș, pictură, ulei
MÜLLER SANDOR	Breaza, pictură, ulei
OPRIȘ GHEORGHE	Sângeorgiu de Mureș, pictură, ulei
ÖTVÖS CAROL	Târgu-Mureș, sculptură, metal
PÁLL ANDRÁS	Târgu-Mureș, sculptură, lemn
PIPER AUGUSTIN	Valea-Largă, pictură pe sticlă
POPA TEODOR	Târnăveni, sculptură, metal
ROBU MILICA	Târgu-Mureș, pictură, ulei
ROȘTAȘ ECATERINA	Valea-Largă, pictură pe sticlă
ROȘTAȘ OVIDIU	Valea-Largă, pictură pe sticlă
SIMONFFI JOLAN	Sovata, pictură, ulei
SUCIU SEVER	Târnăveni, sculptură, lemn
ȘAMȘUDEAN IOAN	Târgu-Mureș, pictură, ulei
ZIBILEANU IOAN	Sângeorgiu de Mureș, sculptură, metal
ZÖLD LUDOVIC	Sârmașu, pictură, ulei

CENTRUL JUDEȚEAN AL CREAȚIEI POPULARE
MUREȘ
ASOCIAȚIA ARTIȘTILOR PLASTICI DIN JUDEȚUL MUREȘ

CATALOG

EXPOZIȚIA JUDEȚEANĂ DE ARTĂ NAIVĂ - SCULPTURĂ

EDIȚIA A V - A

SALA DE EXPOZIȚII "UNIREA"
Târgu Mureș

15 octombrie - 15 noiembrie 1995

AUTORII LUCRĂRILOR:

IOAN ITU - Sângeorgiu de Mureș, sculptură în metal
GHEORGHE OPRIȘ - Sângeorgiu de Mureș, sculptură în lemn
KONCZ JÁNOS - Chendu, sculptură în lemn
MAGYAROSI KÁLMÁN - Chendu, sculptură în lemn
SEVER SUCIU - Târnăveni, sculptură în lemn
TEODOR POPA - Târnăveni, sculptură în metal
KESERŰ ALEXANDRU - Târgu Mureș, sculptură în lemn
KELEMEN ZOLTÁN - Târgu Mureș, sculptură în lemn
PÁLL ANDRÁS - Acățari, sculptură în lemn

Koncz János

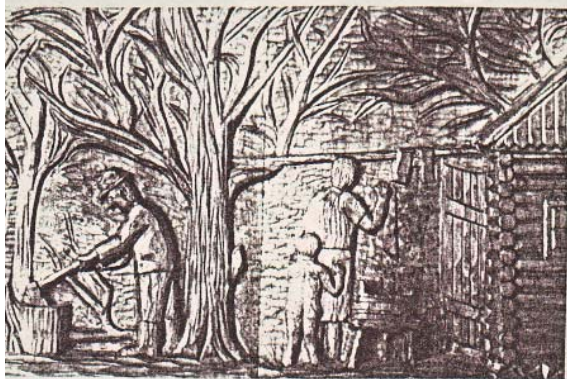

Kelemen Zóltán

Opriș Gheorghe

Páll András

Popa Teodor

Suciu Sever

Magyarosi Kálmán

Keserű Alexandru

Foto: Stan Lazăr

CENTRUL JUDEȚEAN AL CREAȚIEI POPULARE MUREȘ
ASOCIAȚIA ARTIȘTILOR PLASTICI MUREȘ

Vă invită să vizionați

**EXPOZIȚIA PERSONALĂ
DE PICTURĂ
„VIAȚA LA ȚARĂ”
TEODOR MORARU**

*Expoziția este deschisă la sala „UNIREA” a Asociației Artiștilor Plastici Mureș,
strada Republicii nr.9, în perioada*

16 – 31 August 2001

VERNISAJUL EXPOZIȚIEI VA AVEA LOC ÎN DATA DE

18 August 2001, la orele 11.00

Centrul Județean de Conservare și Valorificare
a Tradiției și Creației Populare Mureș
Asociația Artiștilor Plastici din Județul Mureș
Asociația Culturală „Sfântu Gheorghe” Sângeorgiu de Mureș
organizează

EXPOZIȚIA PERSONALĂ DE PICTURĂ
GHEORGHE OPRIS

cu ocazia împlinirii a 90 de ani de viață (n.17.02.1912)
și 25 de ani de activitate expozițională ca membru A.A.P. - Mureș

ERA LA SFIRȘITUL LUI MARTIE 1848, AVRAM IANCU
STA DEBÎT CU SINGEORZENII LA SINGEORGIU DE
MUREȘ. IANCU ERA AȘTEPTAT CU DRĂGOSTE DE FAMI-
LIELE MUREȘAN ȘI FĂRĂCȘI, TINARUL NICOLAE MUREȘAN A
LUPĂT CA TRĂIBUN ÎN LĂCĂȘUL LUI IANCU ȘI, SIMON FĂRĂCȘI FUND
SINGEȘI ÎNCĂ LA ÎNCĂPUTUL ANULUI 1849 PLĂTITRELE DE ȘOȘI
REVOLUȚIEI. — DIN AVRAM IANCU PAGINA 29-40 DE ȘEVILE ORĂȘANILOR —

Sala de expoziții „Unirea” Târgu-Mureș
15-28 februarie 2002

Vernisajul expoziției, în ziua de 16 februarie 2002, ora 11

Cuvânt de deschidere: Nicolae Tunaru - președintele A.A.P. Mureș

Alocuțiuni:

- Vasile Mureșan - Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Național
Constantin Cotârlan - Centrul Județean al Creației - Mureș
- Dimitrie Poptâmaș - Biblioteca Județeană Mureș
- Liviu Ștef - Vicepreședinte A.A.P. Mureș
- Eugeniu Nistor - Director, Editura „Ardealul”

CONSILIUL JUDEȚEAN MUREȘ
MUZEUL JUDEȚEAN MUREȘ
MUZEUL DE ETNOGRAFIE ȘI ARTĂ POPULARĂ MUREȘ
ASOCIAȚIA ARTIȘTILOR PLASTICI MUREȘ

ORGANIZEAZĂ
EXPOZIȚIA DE PICTURĂ NAIVĂ
“CRONICĂ PICTATĂ”

AUTOR

GHEORGHE OPRÎȘ

cu ocazia împlinirii a 95 de ani de viață (n.17.02.1912) și 30 de ani de activitate
expozițională ca membru a A.A.P. Mureș.

SALA DE EXPOZIȚII TEMPORARE A MUZEULUI DE ETNOGRAFIE
MUREȘ

PERIOADA 15 FEBRUARIE – 5 APRILIE 2007

VERNISAJUL VA AVEA LOC ÎN ZIUA DE 15 FEBRUARIE 2007 ORA

12

CUVÂNT DE DESCHIDERE: SOOS ZOLTAN DIRECTORUL
MUZEULUI JUDEȚEAN

PREZENTAREA AUTORULUI : AURELIA DIACONESCU

DIRECTORUL MUZEULUI DE ETNOGRAFIE

PREZENTAREA EXPOZIȚIEI : VASILE MUREȘAN MUZEOGRAF

MUZEUL JUDEȚEAN MUREȘ
SECȚIA DE ETNOGRAFIE ȘI ARTĂ POPULARĂ
ASOCIAȚIA ARTIȘTILOR PLASTICI MUREȘ

*Vă invită
la Vernisajul expoziției*

**VIAȚA SATULUI
ÎN ARTA NAIVĂ**
PICTURĂ - GRAFICĂ - OUA PICTATE

LACZKÓ ARANKA

Vernisajul : 20 iunie, ora 12,

*la Muzeul de etnografie și artă populară
Târgu-Mureș, Piața Trandafirilor nr.11*

Expoziție de autor
VIAȚA SATULUI ÎN ARTA NAIVĂ
Pictură - Grafică - Ouă pictate
LACZKO ARANKA

Născută la Sângeorgiu de Pădure, la 22 decembrie 1952
Absolventă a Școlii profesionale - textile din Târgu - Mureș
A lucrat la Atelierul de lăcătușerie IMATEX
1994 - 2000 A lucrat ca pictor de mobilă la Cristești
Pictează din copilărie
Expune din 1994
Membră a Asociației Artiștilor Plastici Mureș din anul 2000

Expoziții personale în străinătate:

1998 - Budapesta, Palatul Artelor
1998 - Kecskemet, Muzeul de artă naivă
2000, 2003 - Stokholm, Casa maghiară

Expoziții de grup în străinătate:

1998 - Kecskemet
1998 - 1999 - Budapesta, Budavari Palota

Expoziții personale în țară:

2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006 - Târgu Mureș, Galeria Unirea AAP
Târnăveni, Casa de Cultură,
Târgu Mureș, Galeria Șurtec

Expoziții de grup în țară:

2003- Baia Mare, Salonul internațional de artă naivă
2003 - Oradea, Muzeul Țării Crișurilor
2003, 2005 - București, Salonul internațional de artă naivă
2005 - Pitești, Muzeul Județean Argeș, Expoziția națională de artă
2002, 2003, 2004, 2005 - Târgu-Mureș, Sărbătoarea vinului
1998 - 2005 - Târgu Mureș, Cetatea Medievală,
Expoziția județeană de Artă și Meșteșuguri tradiționale
1998 - 2005 - Târgu Mureș, Zilele Târgumureșene

Participări la Târguri tradiționale de Artă Populară:

Budapesta, Oradea, Târgu Mureș - Cetatea Medievală, Bistrița - Izvorul,

Lucrări în colecții particulare din : România, Ungaria, Suedia,
Italia, Germania, Austria, Franța, Olanda, SUA

Apare în albumul Artă Naivă din România - Întâmplări de călătorie,
tipărit în Austria, 2002 de către criticul și colecționarul Herbert Wiesner

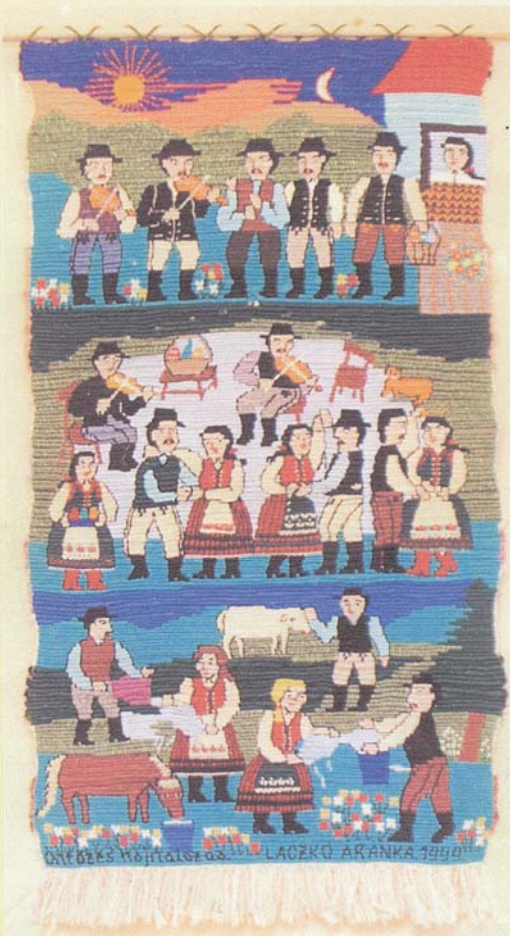
"SIMPLITATEA TEMELOR ÎNLĂNTUITE CU CLARITATEA DESENULUI DIN PENITĂ LASĂ SĂ FIE RECUNOSCUT CU USURINTĂ CĂ AICI ESTE VORBA DE UN TALENT.

CUM SE POATE CĂ MÂNA CARE ÎN TIMPUL ZILEI PRELUCREAZĂ OTELUL, LUCREAZĂ CU CIOCANUL DE LĂCĂTUS, SEARA ȘI LA SFÂRSIT DE SĂPTĂMÂNĂ SĂ IA PANA ȘI SĂ TRAGĂ ASEMENEA LINII DELICATE VA FI PENTRU TOTDEAUNA UN MISTER."

Herbert Wiesner -
"Arta naivă din România"
 Austria , 2002

O lume de personaje,
culori și forme,
o poveste
plină de haz și culoare,
raiuri pline de lumină și
optimism
redate în culori
curate și tonice,
cu nori și
pomi încărcăți de rod,
ce ne amintesc că
veșnicia
s-a născut la sat
și raiul deasemeni.

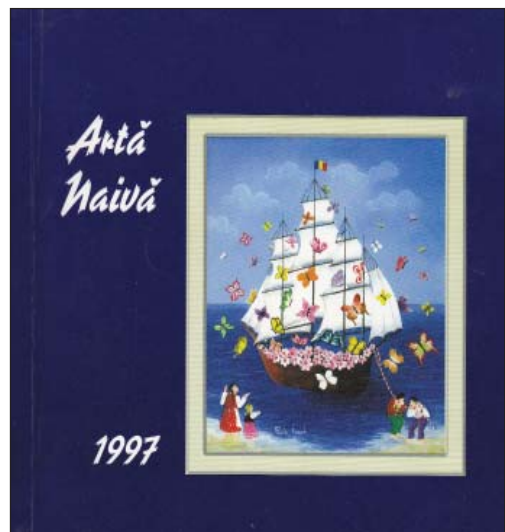
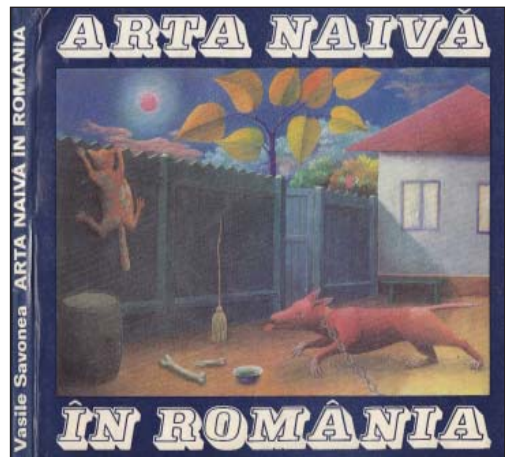
Expoziția va fi deschisă în perioada :
20 iunie - 31 august 2006

Luni-Vineri: 09 - 16
Sâmbătă: 09 - 14
Duminică: 09 - 13
Luni: închis

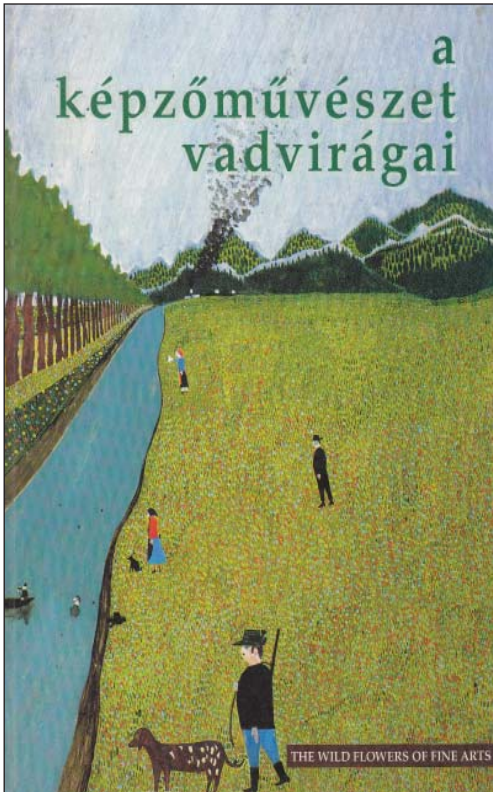
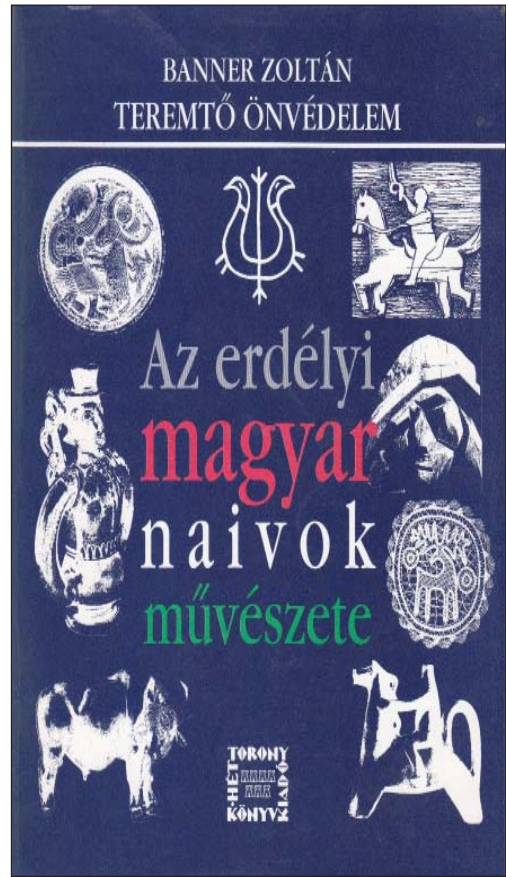
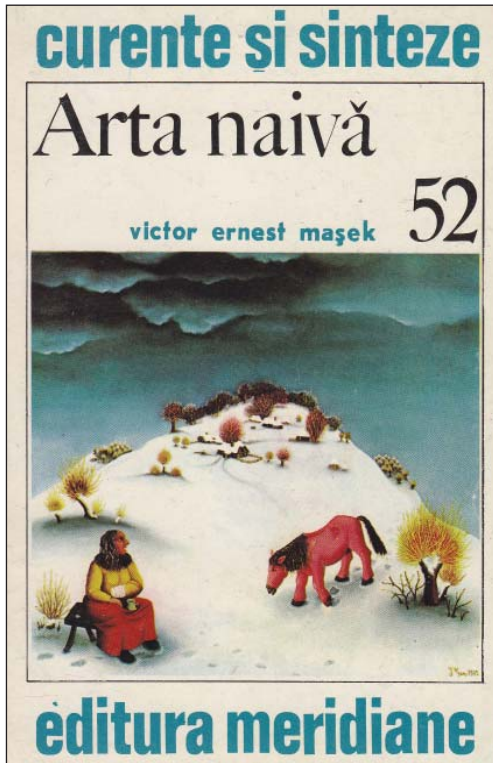

Laczko Aranka - tel: 227808

CĂRȚI

Herbert Wiesner
Die Naive Kunst Rumäniens

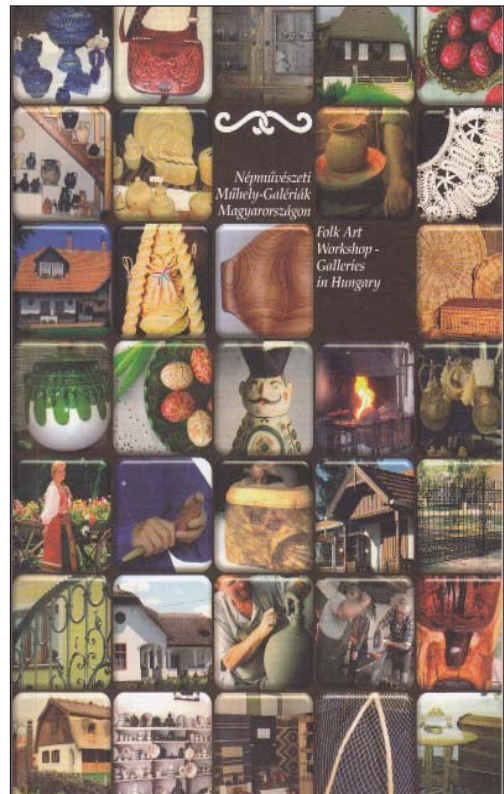
und einige Reiserlebnisse

Consiliul Județean Cluj
 Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Cluj
 Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj
 Muzeul de Artă Cluj

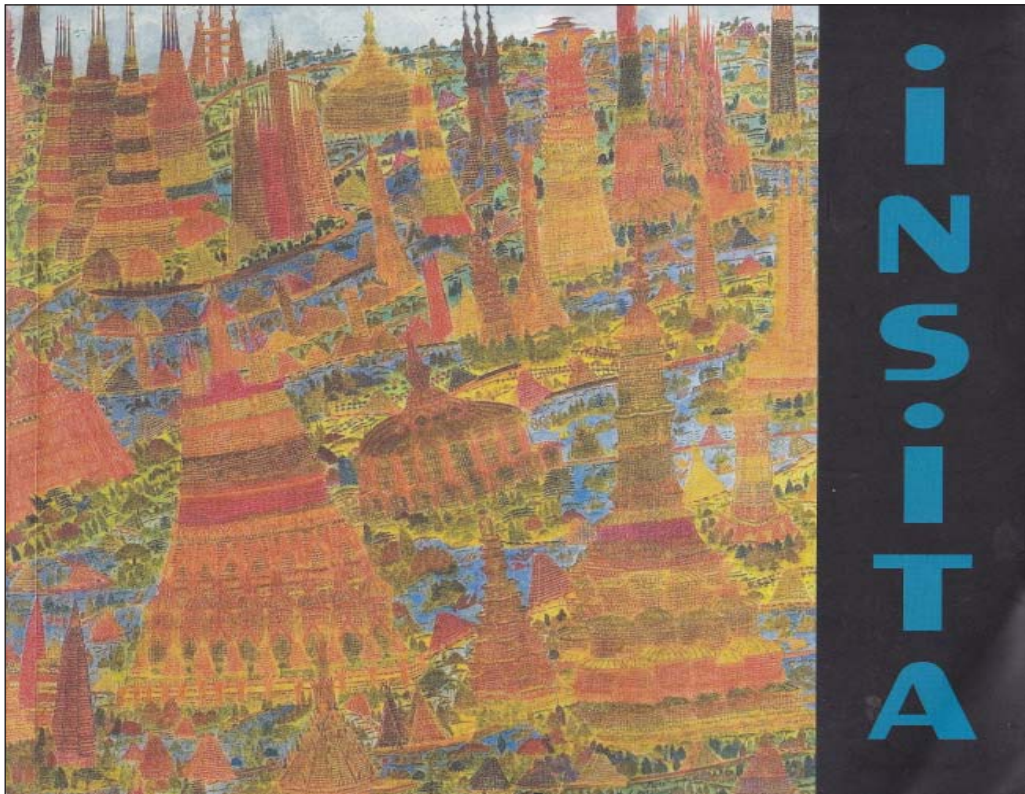
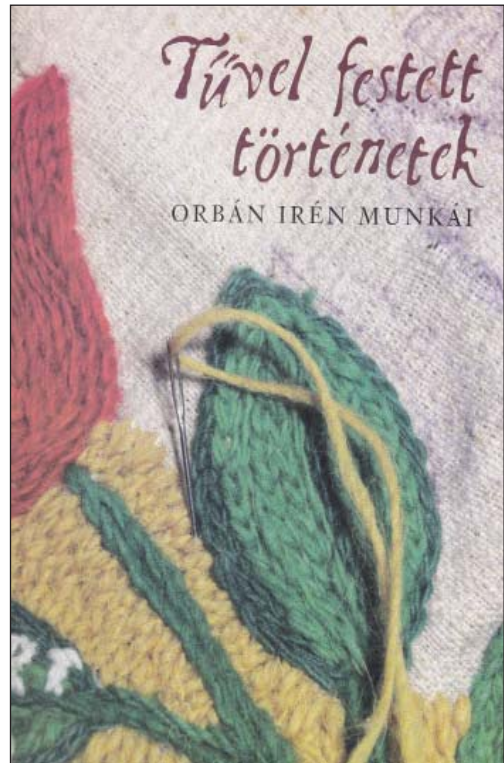
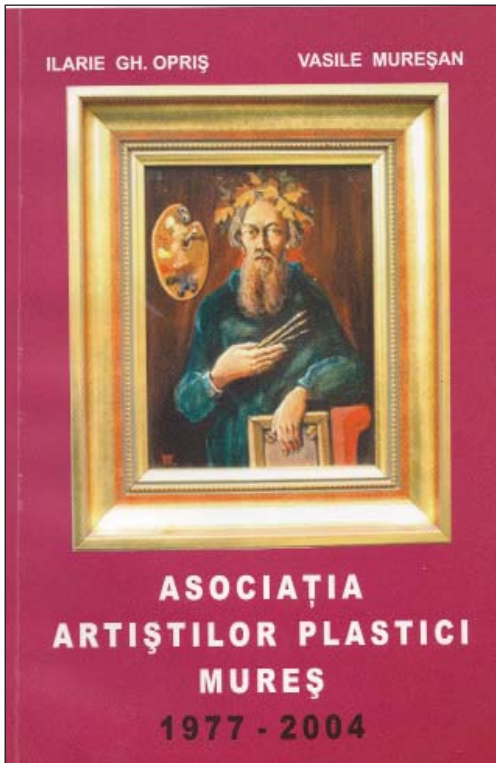

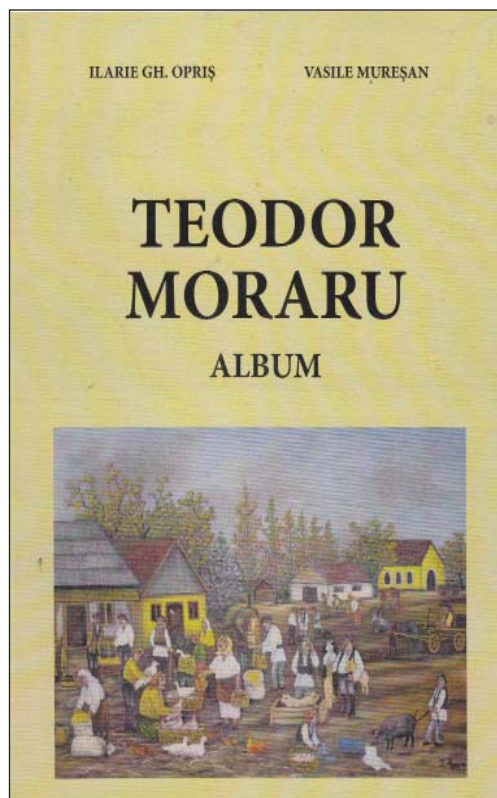
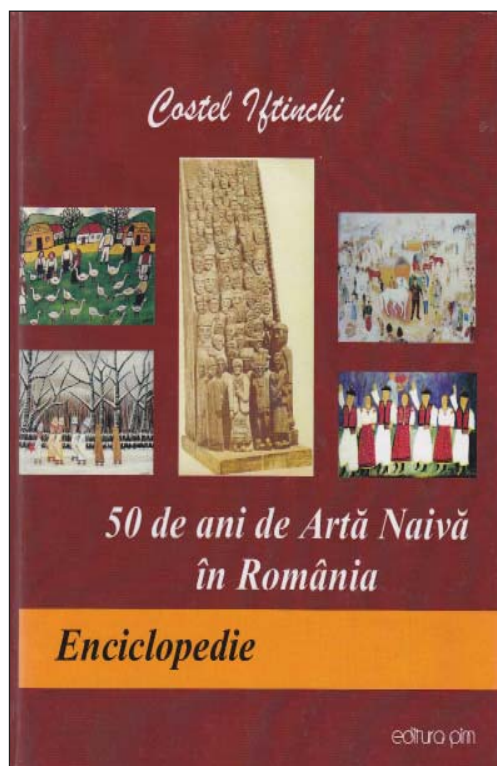
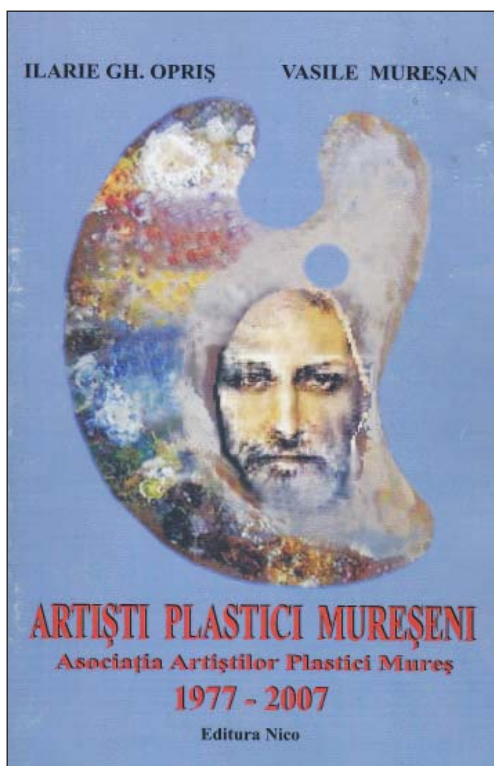
**NATIONAL
 SALONUL
 DE ARTA
 NAIVA**

Ediția I-a
 7-19 decembrie 2004
 Muzeul de Artă din Cluj

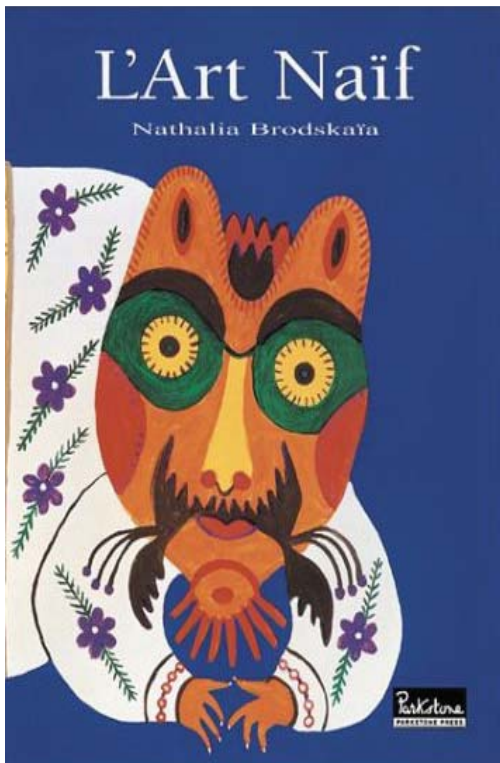
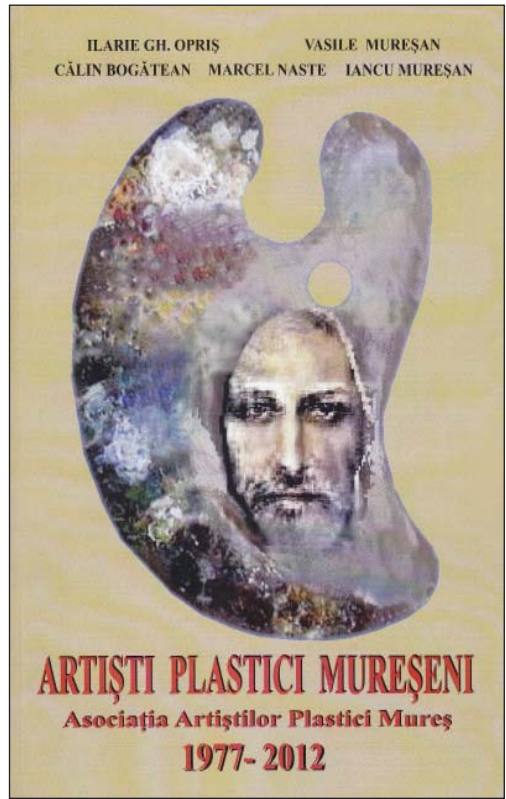
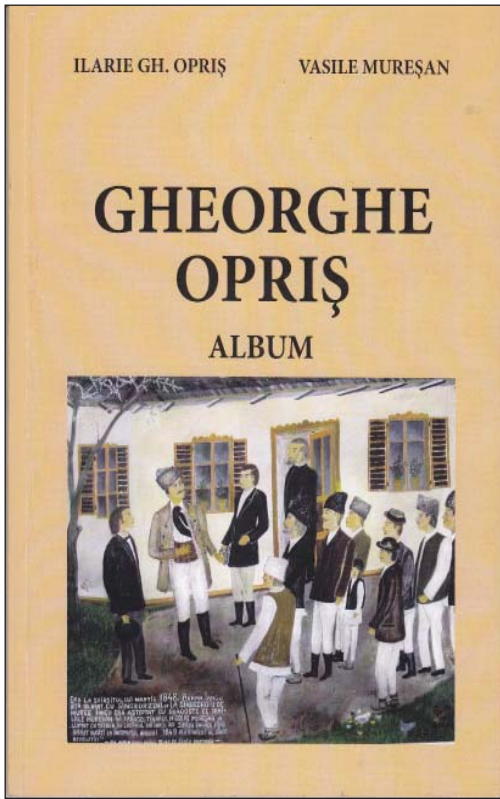

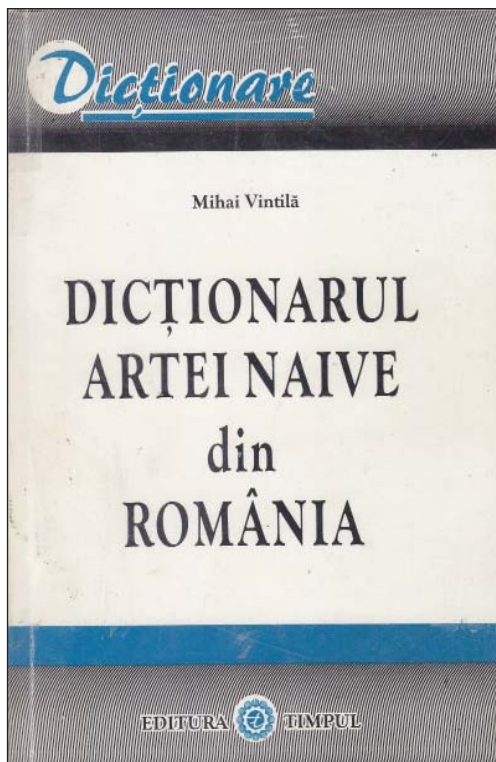
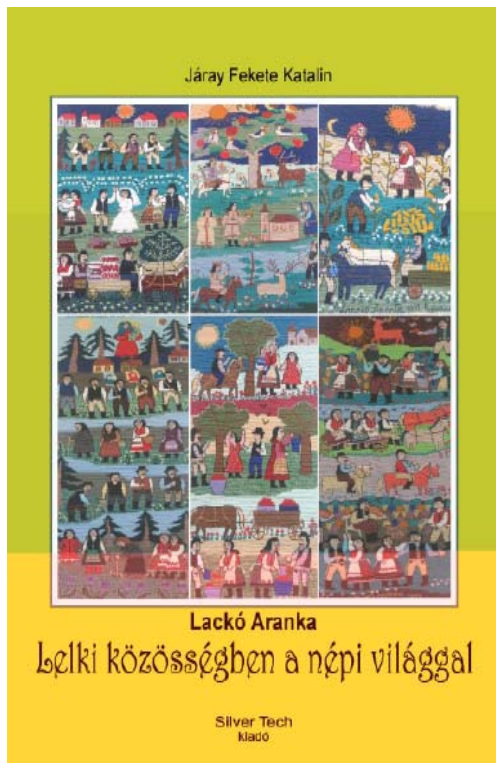

NAIVĂ

EXPOZIȚIE DE ARTĂ

MŪVESZETI KIÁLLÍTÁS

NAIV

CASA JUDEȚEANĂ A CREAȚIEI POPULARE
— NĒPI ALKŌTÁSOK MEGYEI HÁZA —
Tirgu-Mureș — Marosvásárhely

— 1970. —

Tradițiile noastre, favorabile înfloririi artelor, le-au situat pe acestea printre necesitățile spirituale ale întregului popor. În practica de producători și consumatori de artă a muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, în decursul vremurilor această necesitate s-a conformat schimbărilor modului de producție și ale culturii.

În marea restructurare a artei plastice, observabilă în epoca noastră, arta naivă capătă un rol social din ce în ce mai accentuat. Valorile acesteia sînt realizate de dorința de comunicare, eliberată de inhibițiile cunoștințelor școlare pe jumătate însușite și de manierism, de instinctul de modelare și fantezia bogată, prin aptitudini și dexterități formate în cadrul practicii de toate zilele.

Această aptitudine creatoare și acest simț artistic, ce au devenit un reflex pînă în adîncul instinctului, au fost formate de o practică socială îndelungată a artei populare și a artei plastice. Chiar de aceea simțim că această artă este o continuare directă a culturii noastre populare, o sinteză a ei cu arta plastică.

Marea majoritate a maselor populare, indiferent de studii, ocupație și situație socială, dispun de condițiile practicării ei. Trebuie să sprijinim desfășurarea acestei practici în condițiile artei de amatori.

BANDI DEZSŐ

A mîvezetek virágzásának kedvező hagyományaink a mîvezetet egész népünk szellemi szükségletévé avatták. A munkások, földmûvesek és értelmiségiek mîvezetteremtő- és fogyasztó gyakorlatában az idők során ez a szükséglet a termelési mód és mûveltség változásaihoz igazodott.

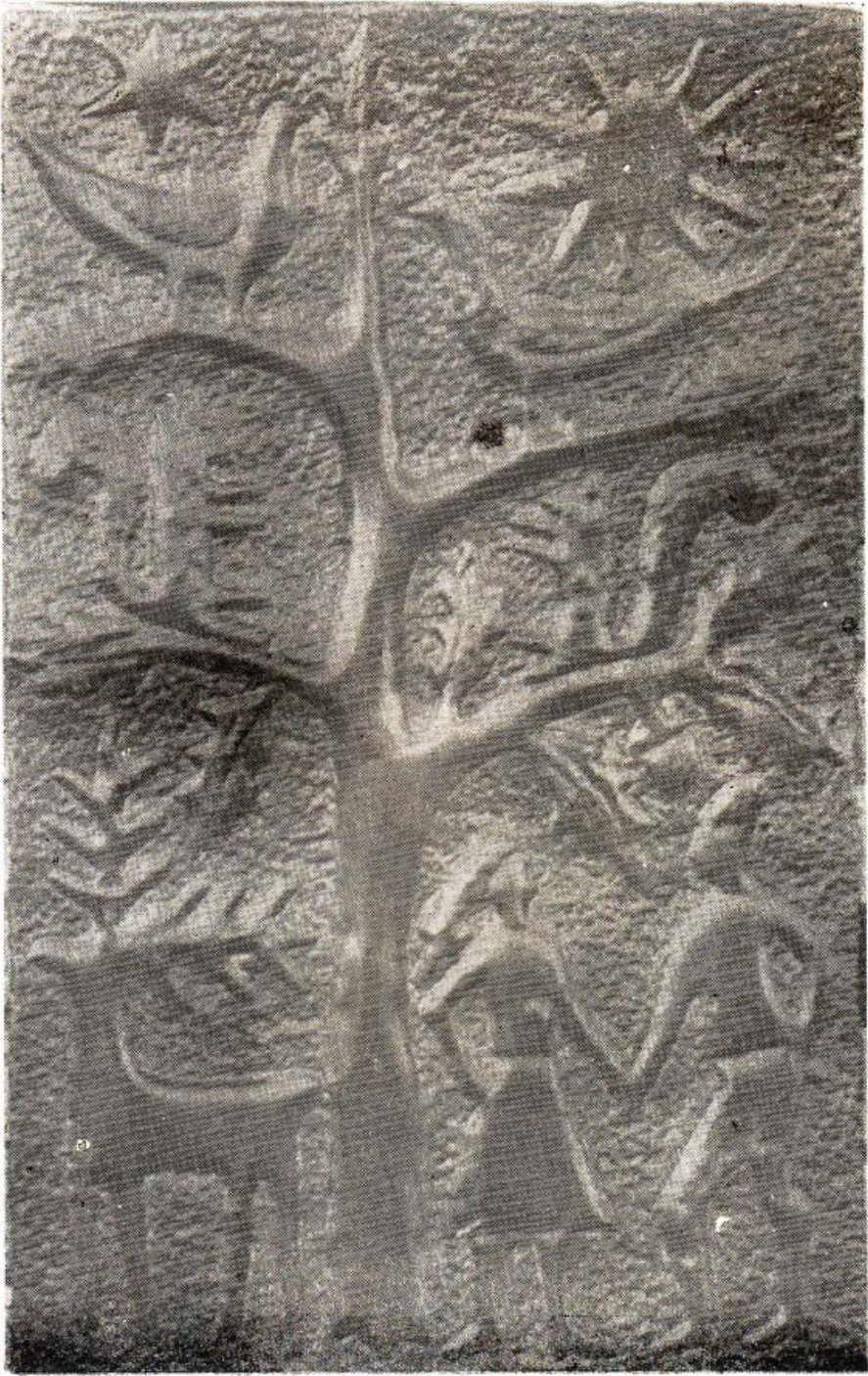
A képzőmûvészet korunkban észrelhető nagy átrétegződésében egyre hangsúlyozottabb társadalmi szerephez jut a naiv mûvészet. Ennek értékeit a félig elsajátított iskolás ismeretek gátlásai alól és a modorosságtól felszabadult közlési vágy, formáló ösztön és gazdag képzelet, a mindennapi gyakorlat közben kialakult készségek és kezûgyesség segítségével hozza létre.

Népünkben ezt az ösztönösség mélységéig beidegzett alkotói és mûvelvezői készséget és érzékenységet a népmûvészet és a képzőmûvészet hosszú idôn át ható társadalmi gyakorlata alakította ki. Éppen ezért népi mûveltségünk egyenes folytatásának, a képzőmûvészetel alkotott szintézisének érezzük ezt a mûvészetet.

Gyakorlatának feltételeivel, iskolázottságától, foglalkozásától, társadalmi helyzetétől függetlenül — az egykori népmûvészethez hasonlóan — a nép nagy többsége rendelkezik. Elő kell segítenünk ennek a gyakorlatnak a mûködvelő mûvészet feltételei között való kibontakozását.

BANDI DEZSŐ

Idilă. — Idill. (fier — vas)

BANDI BÉLA

Familia. — A család.
(lemn — fa)

FĂRCAȘ GHEORGHE

Dansatoare. (lemn)
Táncoló leány. (fa)
KONCZ JÁNOS

KONCZ JÁNOS

Pe malul riului. — A folyóparton.

KISS MÁRTON

Coptul pîinii. — Kenyérsütés.

KISS ANNA

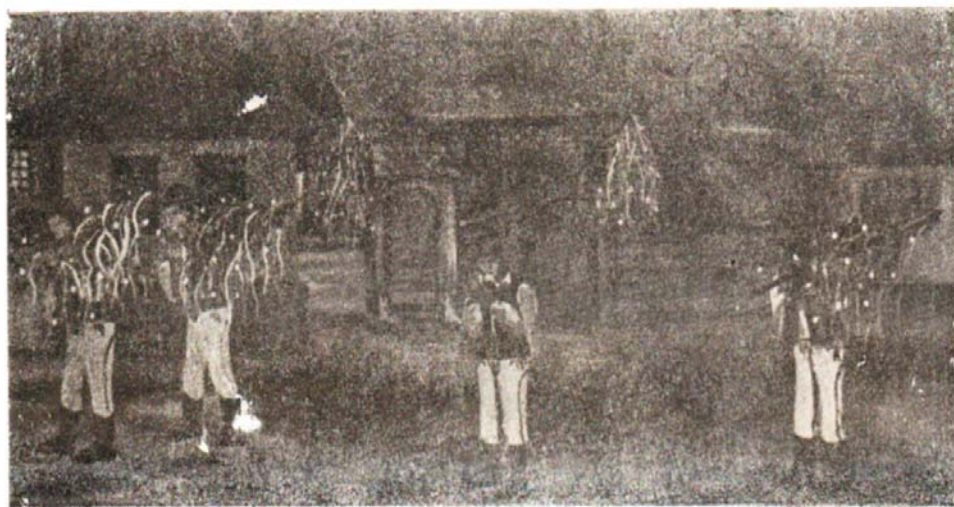
Cu cireada. — A gulyával.

KISS ANNA

Carnavalul din Bedeni. --- Bedei farsang.

BORDI GIZELLA

Sărbători de primăvară. — Tavasz ünnepek.

BORDI GIZELLA

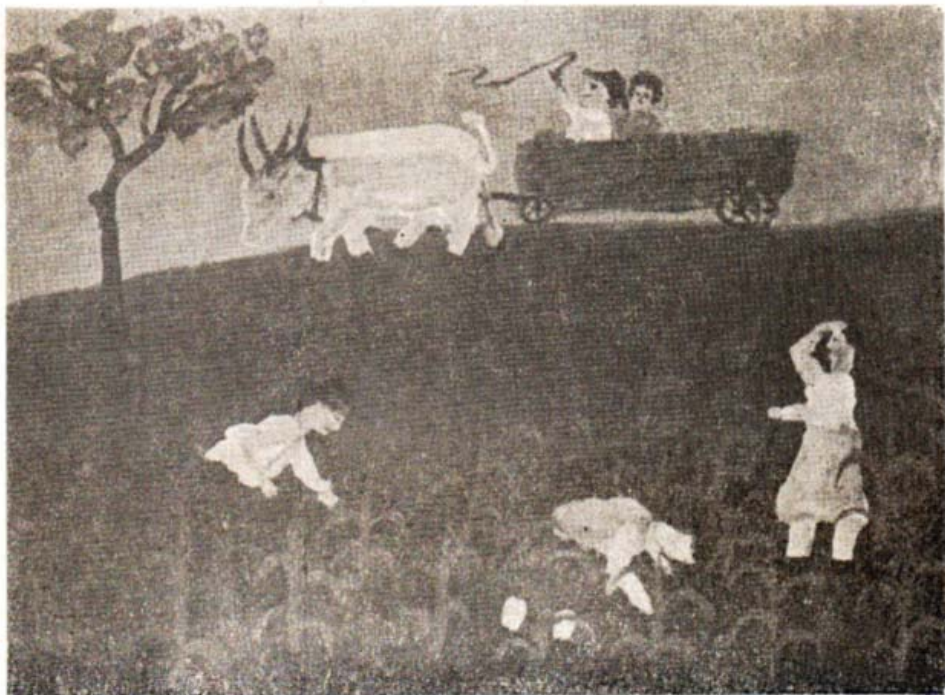
Carnavalul din Chibed, — Kibédi farsang.

MÁTYUS ERZSÉBET

*La pășune.
A legelön.*

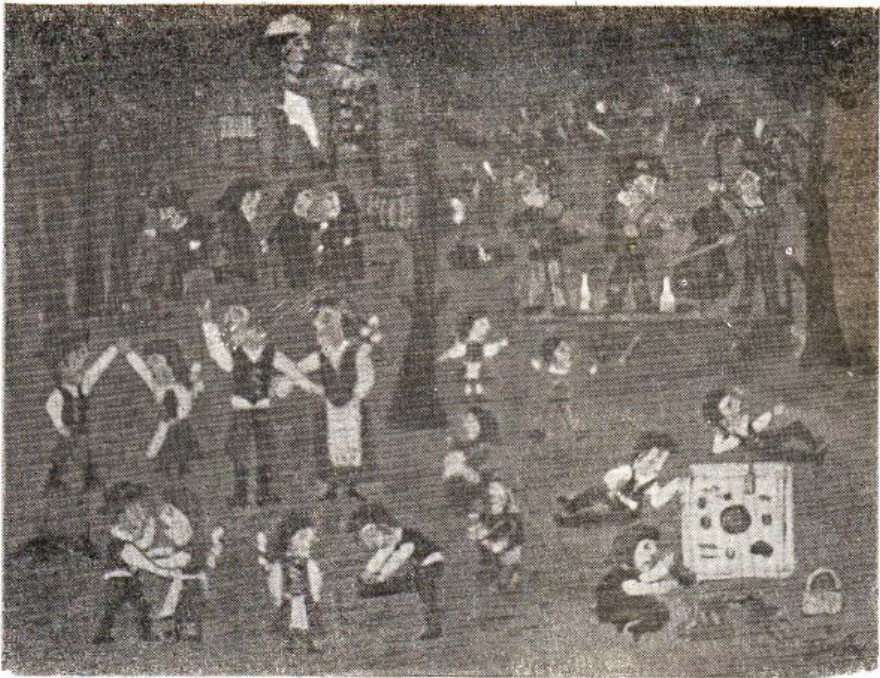
KÁDÁR BÉLA

La prășit. — Kapálás.

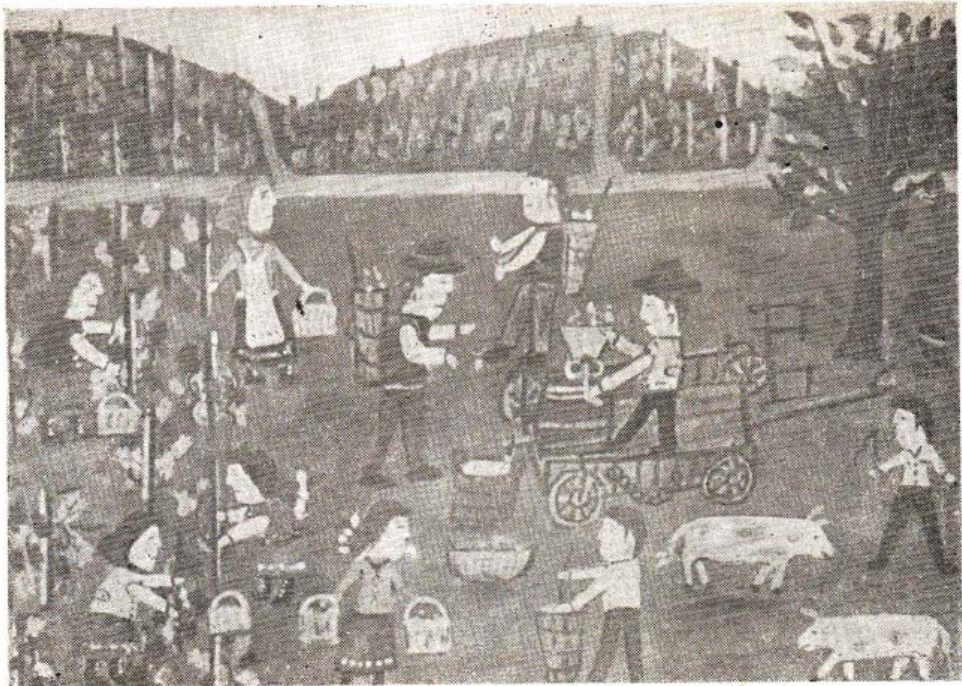
KÁDÁR BÉLA

Chermeză. — Majális.

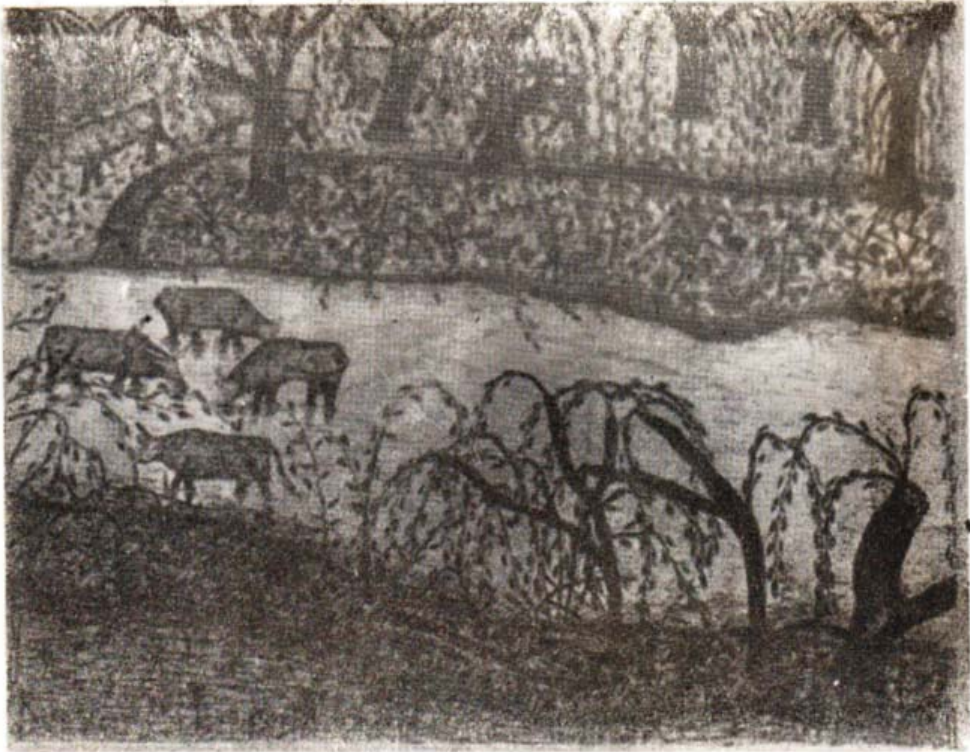
BANDI ANDRÁS

Culesul viilor. — Szüret.

BANDI ANDRÁS

La adăpat. — Itálás. (desen în tuș — tus rajz)

DURUGY PÁL

Vinători. — Vadászok. (aramă — réz)

DURUGY PÁL

Mirii. — Jegyesek. (aramă — réz)

TAMÁS PÁL

Participantii la prima expoziție județeană de artă naivă:

Az első megyei naiv művészeti kiállítás résztvevői:

1. *Abrán G. Róza* (1948) agricultoare — földműves, Cîmpenița — Mezőfele
2. *Abrán I. Róza* (1953) agricultoare — földműves, Cîmpenița — Mezőfele
3. *Abrán Erzsébet* (1936) agricultoare — földműves, Cîmpenița — Mezőfele
4. *Bandi András* (1952) instalator de gaze — gázszerelő, Deleni — Sáros
5. *Bandi Béla* (1951) tractorist — traktorista, Deleni — Sáros
6. *Bordi Gizella* (1943) agricultoare — földműves, Bedeni — Bede
7. *Czirják Lujza* (1923) casnică — háziasszony, Tg.-Mureș — Marosvásárhely
8. *Csortán Imre* (1930) tímplár — asztalos, Sovata — Szováta
9. *Durugy Pál* (1921) cofetar — cukrász, Tîrnăveni — Dicsőszentmárton
10. *Fărcaș Gheorghe* (1931) strungar — vasesztergályos, Tg.-Mureș — Marosvásárhely
11. *Gyarmathy János* (1921) învățător — tanító, Sînvasii — Nyárádszentlászló
12. *Iszlai Róza* (1943) agricultoare — földműves, Cîmpenița — Mezőfele
13. *Kajcsa Jakab* (1890) agricultor — földműves, Mătrici — Nyárádköszvényes
14. *Kádár Béla* (1941) maistru ceramist — mester, Tîrnăveni — Dicsőszentmárton
15. *Kiss Anna* (1915) îngrijitoare pensionară — nyugdíjas takarítónő, Tîrgu-Mureș — Marosvásárhely
16. *Kiss Béla* (1937) muncitor — munkás, Tg.-Mureș — Marosvásárhely
17. *Kiss Erzsébet* (1940) agricultoare — földműves, Cîmpenița — Mezőfele
18. *Kiss Marton* (1909) tímplár pensionar — nyugdíjas asztalos, Tîrgu-Mureș — Marosvásárhely
19. *Koncz János* (1939) agricultor — földműves, Chendu — Kend
20. *Mátyus Erzsébet* (1951) casnică — háztartásbeli, Chibed — Kibéd
21. *Nagy László* (1902) agricultor — földműves, Mătrici — Nyárádköszvényes
22. *Páll Lenke* (1945) agricultoare — földműves, Cîmpenița — Mezőfele
23. *Pál Margit* (1943) croitoreasă — varronő, Cîmpenița — Mezőfele
24. *Tamás Pál* (1940) instalator de apă — vízszelő, Tîrgu-Mureș — Marosvásárhely
25. *Tódor Dénes* (1912) miner pensionar — nyugdíjas bányász, Sînvasii — Nyárádszentlászló

Tîrgu-Mureș, 19 iulie—16 august 1970.

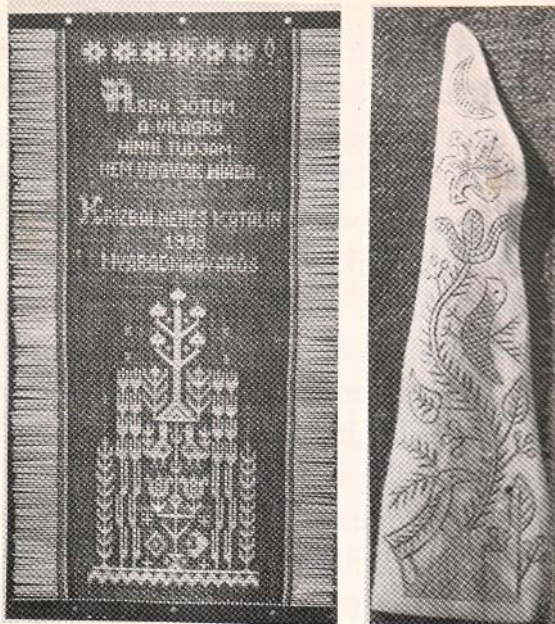
Marosvásárhely, 1970. július 19—augusztus 16.

Redactat de:
Szerkesztette:

BANDI DEZSŐ

CATALOG 1998

Krizbai Nemes Katalin

Tamás Levente

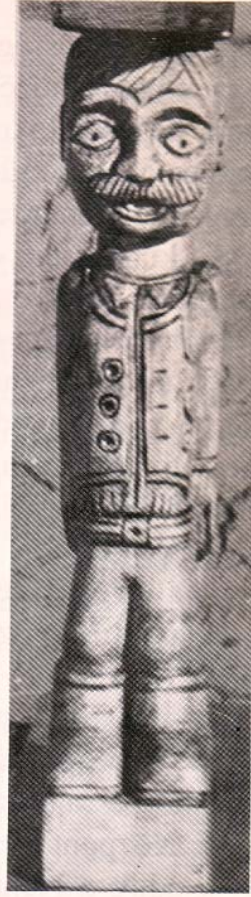
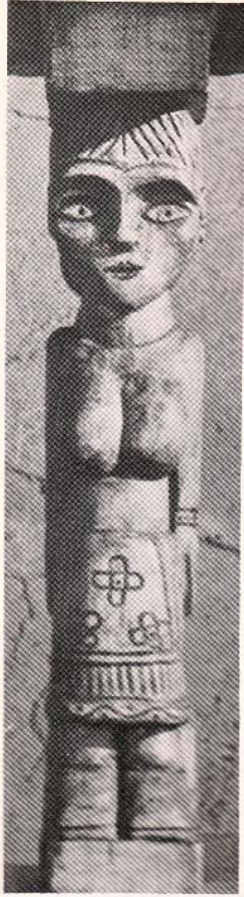
A Bolyai Farkas Elméleti Líceum
„Barta Sándor” Népismereti – Faragó
Önképzőköre Népi Díszítő –
Iparművészeti és Naiv Szobrászati
Évzáró, valamint a
Népművészeti Klub Naiv Festészeti,
Grafikai, Varrott és Szövött Szőnyeg

KIÁLLÍTÁSA

a Bernády György Művelődési
Központban

Rendezte: Bandi Dezső

Megtekinthető 1998. június 20 – július 3
között, munkanapokon 9 – 14 óráig.

Kávézó asztalka, szék – Szász István Attila

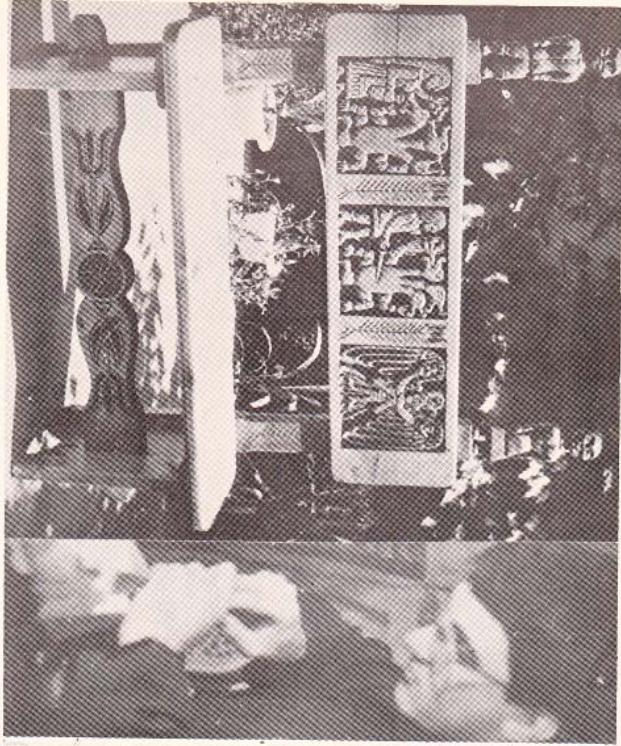
Fülöp Zita

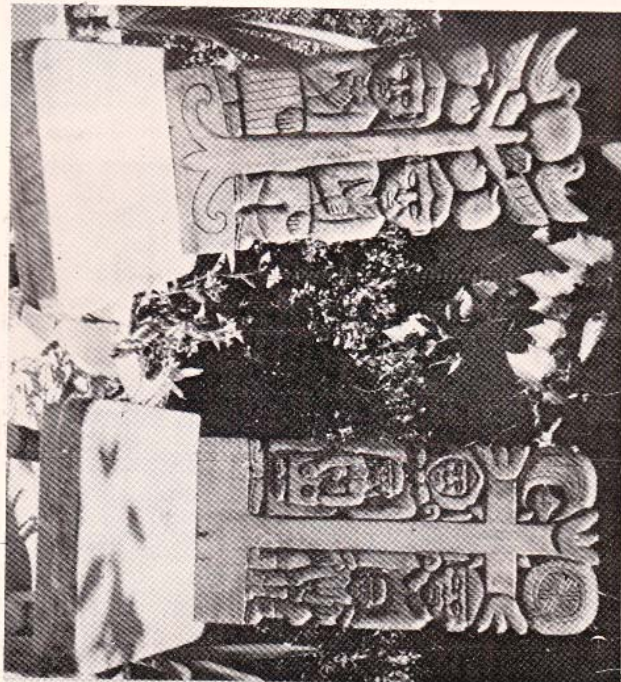
Dénesi Ildikó

Triptichon: A Paradicsomban

Mese – György Lőrinc

A család – Orbán Zsolt

Esküvő – Kacsó Zoltán

Csizsér Mihály

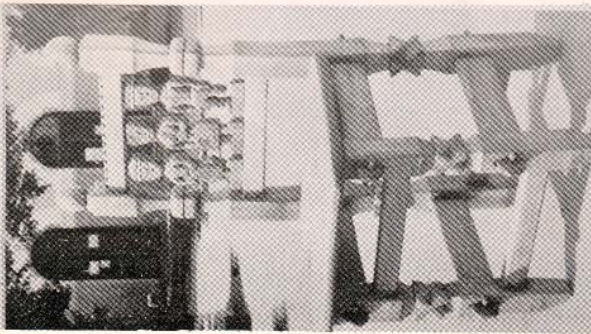

Fürösztés – Laczkó Nagy Aranka

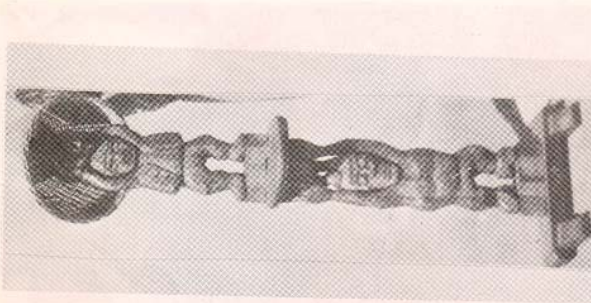

Laczkó Csongor

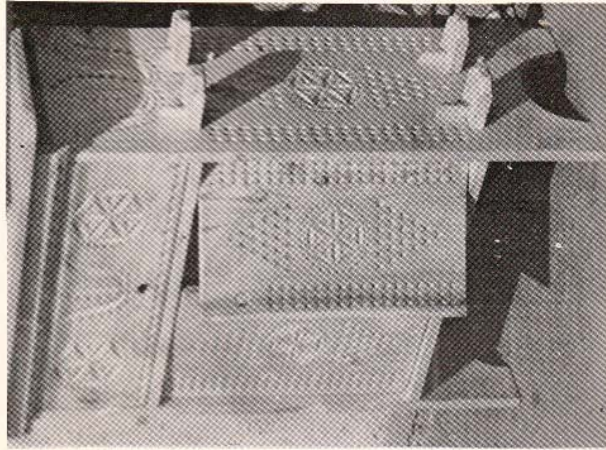

Benedek Zoltán

Lámpa

Zeneszekrény

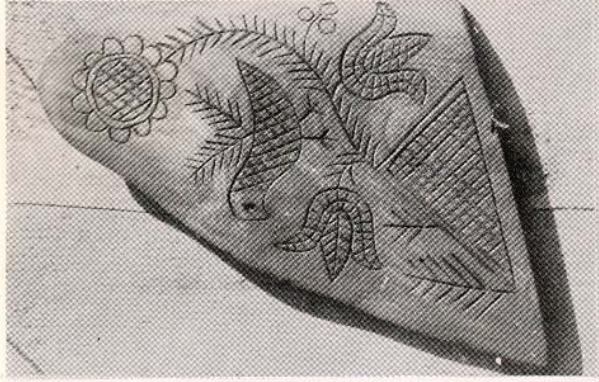

Téka

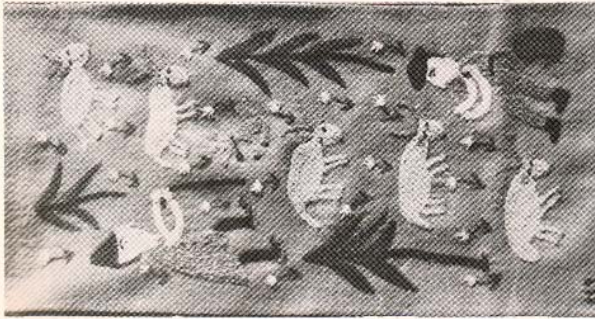
Зрѣлок – Сзѣпѣ Зрѣлокѣ

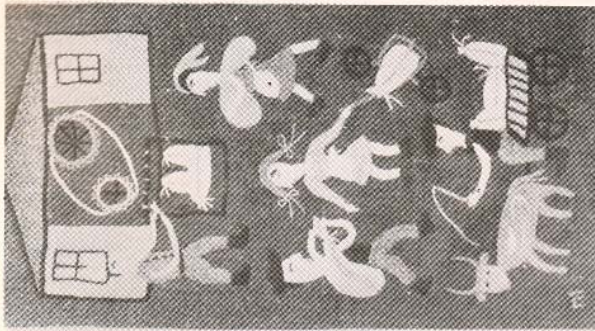
Нѣромѣзѣкѣ вѣрѣбок – Дѣкѣ вѣрѣкѣ

Дѣрѣзѣкѣ – Ӗзѣ Рѣллѣ Мѣрѣллѣ

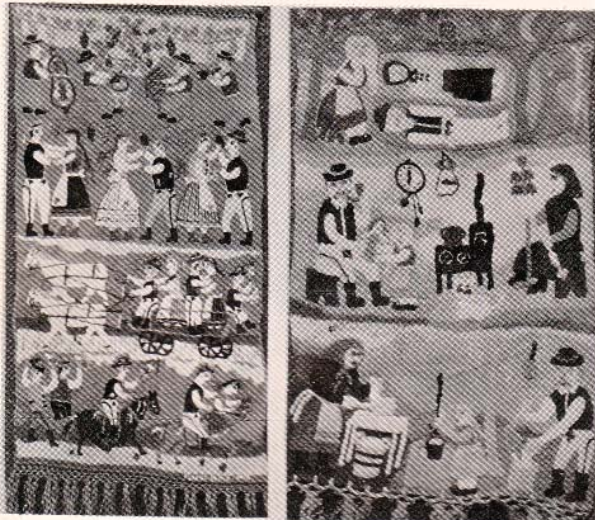
А вѣрѣкѣ вѣрѣкѣ – Ӗзѣ Рѣллѣ Мѣрѣллѣ

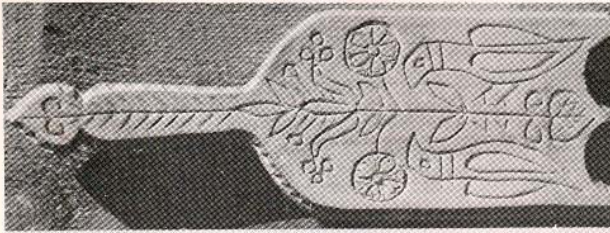

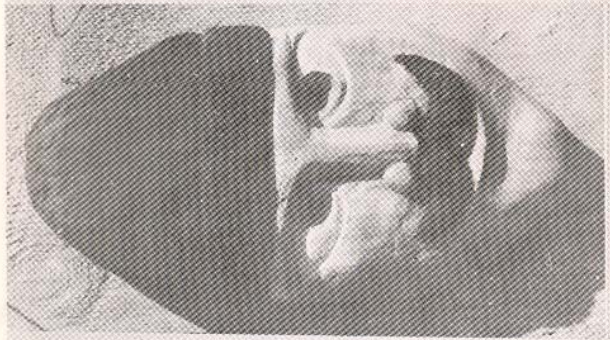
Szüreti bál (Falitéka) – Makkai Mihály

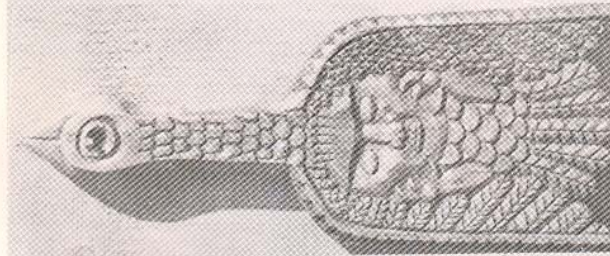
Lakodalom – Puskás Klára Szülei emléke – Gazda Anna

Билгич Норберт

Борсёв, Гурия

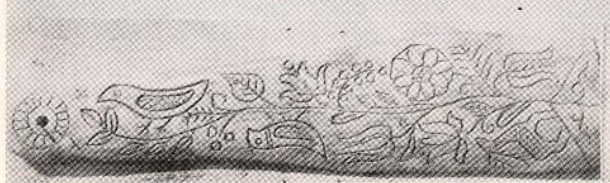
Зиляби Зофир

Керез Гюранд Айтила

Каджа Петер

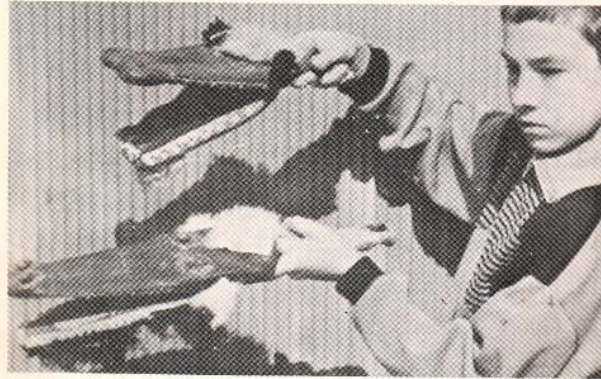

Дудуза Илдиш

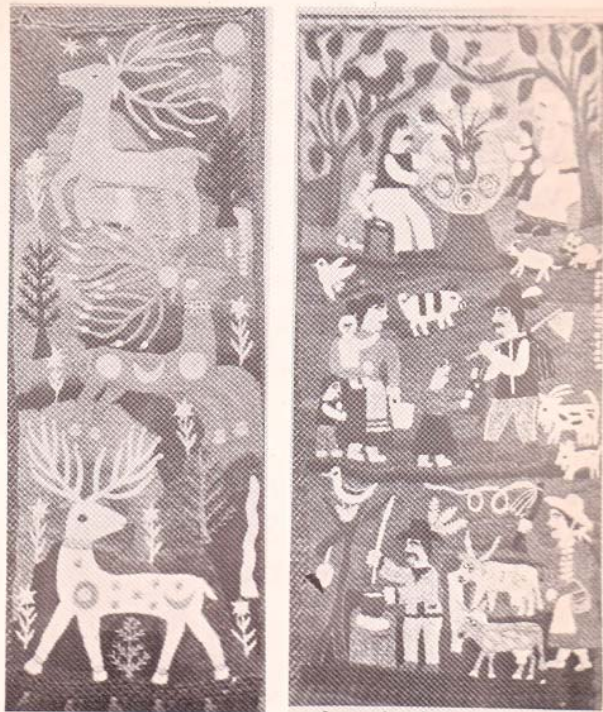
Bereczki Zoltán, Bereczki Ottó, Bereczki Árpád

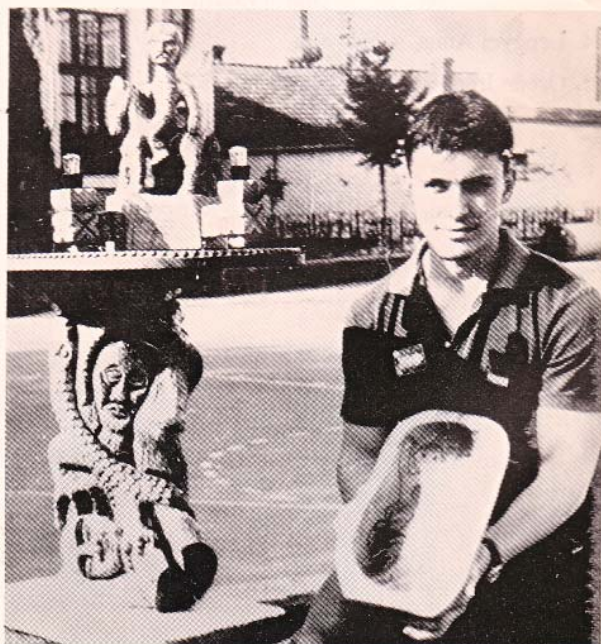
Sárkányfejek – Bereczki Ottó

Téli este (tusrajz) – Laczkó Nagy Aranka

A csodaszarvas, Családi kör – *Orbán Irén*

Teázóasztal, Fali lámpa – *Salamon Csongor*

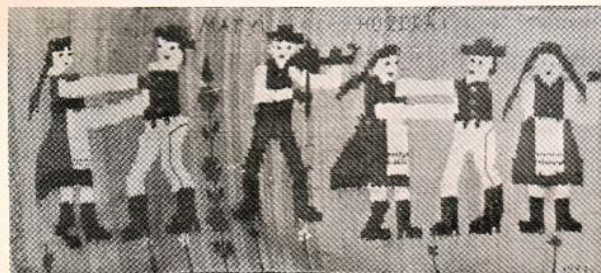
A „Barta Sándor” Népismereti – Faragó
Önképzőkörének
hetedik évváró kiállítása:

1. Benedek Zoltán, sz. 1980.XI.5. – Marosvásárhely
2. Bereczki Árpád, sz. 1980.XI.5. – Marosvásárhely
3. Bereczki László, sz. 1982.VII.12. – Marosvásárhely
4. Bereczki Ottó, sz. 1985.VIII.23. – Marosvásárhely
5. Biblia Norbert, sz. 1983.IV.24. – Marosvásárhely
6. Bodó Örs, sz. 1981.X.25. – Mezőpanit
7. Borbély Zsolt, sz. 1982.VIII.9. – Mezőpanit
8. Borbély Gyula, – Nyárádszereda
9. Cenan Ioan, sz. 1982.VI.26. – Marosvásárhely
10. Csibi Szabolcs, sz. 1975.IX.27. – Mezősámsond
11. Csiszér Mihály, sz. 1978.XII.20. – Marosvásárhely
12. Dénesi Ildikó, sz. 1979.VII.1. – Marosvásárhely
13. Dudás Ildikó, sz. 1976.I.30. – Marosszentgyörgy
14. Duka Andrea, sz. 1979.V.28. – Marosszentgyörgy
15. Fülöp Zita, sz. 1979.VIII.19. – Marosvásárhely
16. György Lóránt, sz. 1978.X.8. – Marosvásárhely
17. Jánosi Árpád, sz. 1982.V.16. – Marosvásárhely
18. Kacsó Zoltán, sz. 1981.I.8. – Marosvásárhely
19. Labancz Attila, sz. 1979. – Marosvásárhely
20. Laczkó Attila, sz. 1975.VIII.11. – Marosvásárhely
21. Laczkó Csongor, sz. 1981.I.11. – Marosvásárhely
22. Makkai Mihály, sz. 1975.I.15. – Backamadaras
23. Molnár Ildikó, sz. 1979.I.28. – Marosvásárhely
24. Nagy Sándor, sz. 1970.VIII.27. – Mezőpanit
25. Orbán Zsolt, sz. 1980.VI.19. – Marosvásárhely
26. Salamon Csongor, sz. 1979.III.16. –
Marosvásárhely
27. Szász István Attila, sz. 1980.VI.26. –
Marosvásárhely

28. Szántó Csaba, sz. 1978.III.15. – Marosvásárhely
29. Tamás Levente, sz. 1981.V.8. – Marosvásárhely
30. Tordai Zoltán – Marosvásárhely
31. Vajda Péter, sz. 1982.II.23. – Marossárpatak
32. Veress Lóránd Attila, sz. 1981.VI.26. –
Marosvásárhely
33. Zilahi Zoltán, sz. 1981.XI.1. – Marosvásárhely
34. Zsigmond Attila, – Marosvásárhely

A Népművészeti Klub Naiv Festészeti, Grafikai, Varrott és Szövött Szőnyeg kiállítása:

1. Gazda Anna, sz. 1941.II.8. – Marosvásárhely
2. Krizbai Nemes Katalin, – Nyárádmagyaros
3. Laczkó Nagy Aranka, sz. 1952.XII.22. –
Marosvásárhely
4. Lengyel Anna, – Szováta
5. Orbán Irén, EMKE díjas, sz. 1933.I.7. –
Marosvásárhely
6. Ősz Páll Margit, sz. 1943 – Sepsiszentgyörgy
7. Puskás Klára, sz. 1934.VII.19 – Marosvásárhely
8. Szekeres Margit, – Erdőszentgyörgy

Rongyszőnyeg – Szekeres Margit

ZIARE ȘI REVISTE (1970 - 1980)

Kiss Anna (Măreșvásárhely): Stăntă

Demeter Domokos (Enikő): A juhász

A hazai és nemzetközi képzőművészeti életben, kiállításokban és a sajtóban egyre gyakrabban találkozik a népi műveltséggel foglalkozókkal. Mivel úgy tűnik, hogy ez a művészet talán alkalmas lenne arra, hogy a modern idők „népművelésével” összekapcsolódjon, megismerjük sajátos értékeit és feltevéseinek minél szélesebb körű ismeretét, népszerűsítését.

A néprajzi és népművészeti vázlatokban a társadalom nagy többségét képező parasztság művészi igényei csökkenő mértékben és elcsúszott kozmopolit idegnyak útján elégtelenségek, társadalmi, kulturális feltételek alakulása ennek a szükségletnek a kielégítését jobban a műkedvelés, illetve a szórakozási tevékenység területére utalja. A falunak a városi kultúrával való szűk kapcsolatát, az életforma változását, a lakosság változó és műveltségre szemlélteti az elvont, gyakran méltatlanul díszített jelkép műveltségének, szerzés, javadalmazás helyére jutva is létezően az életről: bűvész jellegű képzőművészeti tevékenység. Ezt az igényt többnyire rossz társult arckifejezésekkel, felületi, nyomtatott, előnyomított, faldízzel, képzőművészeti alkotásokkal, gipsz, szobrászati és faragásos szobrokkal, tárgyakkal elégítik ki. Tapasztalható azonban, hogy ezek vagy más ideáltól festmények,

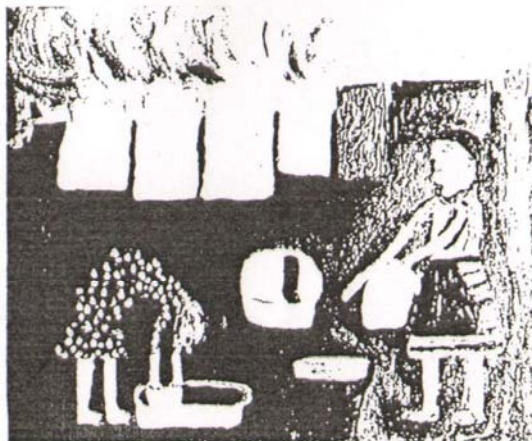
Stăntă

szobrok egyesekben — társadalmi igénytől és foglalkozásuktól függetlenül — átváltoznak a „hasznos” alkotás, a festőművészet, a kifejezés és költés vágyát. E vágyak a jelentéssel és alakulást a társult, megkedvelt „művek”, a hajlam és tehetség mellett döntően befolyásolja az eredeti művészi kifejezésnek igénye, a műveltség, érdeklődés, a közélettel és költéssel.

Az első lépéseket tartó, vagy kevésbé határozott egyéniségű „művek” megfigyelésnek a tanulást, látható, hiszen a képzőművészeti művek, stílusok és utóélettel, vagy egyszerűbb utóélettel. Ezek olyan művek, amelyek alkalmasak arra, amelyek általánosan kaptak és akadályozták őket saját témáinak eredeti,

János Lajos (Korond): Dinkoró

Ábrán G. Rése (Măreșvásárhely): Mozás

„Új Élet”, august 1970

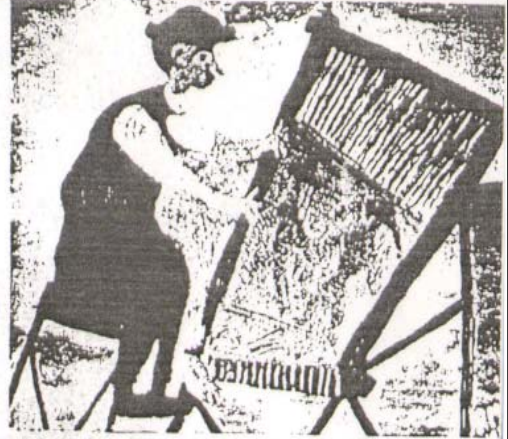

teremtészetén egyszerű, közvetlen, szinte, spontán kifejezésében. Ide sorolható a műkedvelők nagy többsége.

Az alkotó tevékenység művészek a természetből, az emberből s a rájuk ható műalkotásokból saját formanyelvükön, saját véleményükkel tolmácsolják. Ez a formanyelv, legyen az alapos, művészeti iskolai tanulás, vagy szerdészerű gyakorlati tevékenység és lelkipaustalal eredménye, egyaránt érzékes művekkel közeledik, amelyek minden képzettség, műterheltség, tudatlanság nélkül, spontán áradó erővel jutathatják kifejezésre az ember természetesen művészi és érzelmvilágát, képzelőerejét, látni és gondolkodásamódját. Ezek a művek olyan lelki-érzelmi utakra alapoznak, amely társadalmi helyzetű és iskolázottságától függetlenül minden embernek egyformán tulajdona.

Idősebb. Többnyire önmagukra utaló „női” művészetnek kiindulásként nézik a tudatosabb feltevéseket. Az alkotás lelki egyenlőség fenntartásához tevékeny művészetnek sem nélkülözhetők munkájukat kapcsolatosan a bizonyos értelem, amelyet a társadalmi szellemiség, szerzetek, vagy legalábbis alismert személyiségek, szokásrendjelek nyújtottak számukra.

Az utóbbi években egy népművészetünk folytonosságáról beszéltek, maguk közül a női, népi képművészet elterjedésének tömeges jelenségét tapasztalhattuk Mátisfalván, Décsfalván, Siskelymagyaroson, Nagysalamfalván, Siménfalván, Farkasfalván, Enklakán, Koradon, Várdagon, Estelakán, Lővén, Gyergyófalván, Csíkzentdomokoson, Szentlőrincen, Dávfalván, Kuzmán, s Hargita és Maros megye más falvaiban is. Könnyen megérthetjük, hogy kiemelkedő társadalmi tulajdonság, megértés, bátorítás hiányában, vagy éppen rosszindulatú gúnyoskodás,

Pál Margit (Mészöly): A gyékényasó

művészet

Igaz, van a köztudatnak egy elég széles rétege, amely eléri a művészetet is az iskolás kompozíció, az arányok, a harmónia, a szimmetria-perspektíva stb. felmondással követele, s ha nem ezt kapja, az ilyen alkotásokat művészetlenségnek, érzéketlenségnek nyilvánítja. A művészet, művészet-fogyszóró köztudat nevelése során köztudatunk feladata lenne tudatosítani a sokféle tagolt műveltség és művészet érzékét. Ezeknek a köztudatra hatóan rendelkezési alkotás energiáját szabdítana fel az elbűvölés és gúnyos uralkodás. Megfelelő társadalmi alapot teremtenie az eredeti műalkotások létrehozásához és gyarapodásához. Elősegítenie azok tevékeny, spontán kísérlet tudatos gyakorlatiá váló érel-

vagy az értelemre való szertekedő köztudat, az a művészet nem tudatosok újabb közeledésének, ide a kezdeményezők is kedvüket vesztik.

Mivel művészetüket a műkedvelés keretei között gyakorolják, művészi ötletükben is a tantó, időkötés jellegű útmúlásnak és nem az elismert, szellemi kértüknek kellene szólniuk.

Világhoz viszonyítva az objektív, de szerzetlenség kívül hozástól a női művészetnek akkor, hogy a nagyközönség is elfogadja és megrendeléseivel támogatja őket, például a székelyi Tóth János vagy az erdélyi Domokos, akik művészi érzékű domborművesztékkel alkotnak.

BANDI DEZSŐ

Ábrán I. Rózsa (Mészöly): Székely

Durugy Pál (Dicsőszentmárton): Galád bőr

„Új Élet”, august 1970

Mezőfelei naiv festők

Páll Lenke: Gyékénykötés

Amikor a barlanglakó tizedes évevel előfűt először ábrázolta önmagát és környezetét, nem tudta s nem is akarta tudni, hogy megtehető-e a művészettörténet. Az északi-franciaországi és spanyolországi, az atriál és a kínai barlangok falán — bár mennyire is közösségi művészet ez — az ember először ábrázolja térbeli környezetét. Először szemléli önmagát a szűrtvívői színt. Először szabályozza a szin, a forma és a vonal jelenlétének végtelenségével valószínűleg fűzők, katonikus kapcsolatnak, érintkezések és taszításaiak végsőségét.

Az ember azóta is félelemből, kinnal és egész lényét alakító kielégüléssel alkot. A művészettel magához láncolja a világot, a művészetben felszabadítja önmagát és uralkodni hajlítja a világ ismeretlen erőt.

A művészettörténet korszerűségei és stílusi az emberiség kollektív előrehaladásának, társadalmi és civilizációs törekvésének a jelrendszerrel, jel-ábrák — kalligrafia. A művészettörténet nagy mestereit a kor szellemi mozgásainak az emberre meredező.

De a barlanglakó, mai és tegnapi, aki az élete fenntartásához szükséges napi tevékenység után vészi kezébe az ecsetet — mindig úgy, hogy a bűntényt fejt meg, a hajlékát, a Cantata produkát vagy az üreputést — mindig elölről kezd küzdelmét térrel, formával, színnel, és mindig ugyanannyig húzza az első vonalat.

Az ember mindig előlről, mindig és újra Alamiattól kezd a művészetet (de hát nem minden ember ugyan-

ról a pontról kezd az életet?) és mindig annyi el nem fogható, és át nem minősített kifejezőerővel (s nem csupán „expresszivitással”), mint az Altamira.

1971. január 24-én, vasárnap délután, a marcovsárhelyi Szentgyörgyi Sztiván Színművészeti Intézet Stúdiótermében előszornálban megnyílt a mezőfelei naiv festők kiállítása. Főleg asszonyfestők munkái szerepelnek a tárlat anyagában (s vajon Altamira festője nem voltak-e asszonyok?), s nálunk talán ez az első olyan képzőművészeti kiállítás (pontosabban: az 1970. július 19.—augusztus 16. között rendezett első Maros megyei naiv művészeti tárlat mellett), amelyen nem az egyéniséget keressük, hanem a közös elemények várását.

Bandi Dezső népművelési tömegmozgalomban új s egyben a kifejezésre utaló fordulatot jelent a képzőművészet jel-ábrák felkarolása, illetve meghonosítása például a falusi köznyelvvel. Persze, el- lentében a népi művészeti iskolák és műkedvelők körök gyakorlati — a nem a festészetbe, mintúszaba vagy a rajzművészetbe akarja beavatni az embereket, hanem egyszerűen csak az ábrázolás teljesen előtérbe kerülésében, a mindenféle ábrázolási kánonról mentes, ám a művészi ábrázolás alapelveire építő alkotó-művelő ember gyakorlati, egyfajta totális megközelítésében, hiszen például a mezőfelei asszonyok eddig nélkülözötték a képzőművészetet (vagy részben azok) a legeredetesebb képetek építészték, akik a legeredetibb

mintákat, illetve tárgyakat költötték másból.

De totális alkotóként nyílt, ez a művészet (alkotóknak és művészetnek egyaránt) abból a szempontból is, hogy benne nem különbölnék el egymástól a műfajok mozzanatait, mint ahogy szövegalkotóknál e- gyütt jelennek az egyes munkákban málgus és észze- zkedő, tudatos és ösztönös, alk- szerű és illuzionistákban.

A mezőfelelek festésében egyébként a közösségi jelleg és lezserizáltság. Csoportos jel- lentkezésekben — függetlenül Bandi tanári, eszmei-irányító beavatkozásától — a jelenkor- egyáltalán: funkciója érvényesül. (Jugoszláviában, Magyar- országban, Csehszlovákiában és a Szovjetunióban is — hogy csak a legfontosabb közpon- tokat említsen — egy-egy falu műkedvelőinek a tevékenysége határozza meg az illető or- szág, nép vagy szerkező közös- ség naiv művészetének a ter- mészetét; s ugyanakkor a vi- lág összes naiv művészeti köz- pontjainak a természetben meg- figyelhető közös vonások láncolata, az emberiség azonos látásmódja, amellyel önmagát és a létfenntartásához szükse- ges munkafolyamatokat, let- fenntartó gesztusokat és örö- meit szemléli.)

Bandi Dezső ezenkívül egy olyan folytonosságra figyel- tettez, amelynek csak a meg- nyitvánulási formái változnak az idők során. Idézzük a Ma- ros megyei naiv művészek ki- állításának katalógusából: a naiv művészet „értektét a fé- lig elbajított iskolás ismer-

tek gatlái alól és a modo- rosságtól felszabadult közlési vágy, formáló ösztön és gaz- dag képzelet — a mindenna- pi gyakorlati közben kialakult készségek és kézügyesség se- gítségével hozza létre. Né- pünkben ezt az ösztönösség mélyességű beldezet alkotói és művelői készséget és ér- zékenységet a népművészet és a képzőművészet hosszú időn át ható társadalmi gyakorlatia alakította ki. Eppen ezért né- pi műveltségünk egyes foly- tatásainak, a képzőművészettel alkotott szintézisének érezük ezt a művészetet.”

Alapjában véve (és távlati- lag) pedig arról van szó, hogy az élete fenntartásához szük- séges tevékenységek körének szüküléssel — mert mi mást nevezünk ma népművészetnek, ha nem a hajdani bűntény- tések, ruházatkodási és asztal- nemlék szövegének s az edény- nyel és szerszámokkal való ön- ellátásnak díszítőművészetét oldott hagyományát? — foko- zatosan s egyes arányban nő az ember szellemi foglalá- tosságának a köre. Az énekés- hez, a tánchoz, a színdrámá- hoz és mesemondáshoz, a csá- ládi és nagyobb közösségi ün- nepek szertartásszerű megü- léséhez a festés, a faragás, a rajzolás órái tartanak.

A naiv művészet tehát nem divat, hanem a barlanglakó tizedes éven át elfojtott bővö- lés-vágyának a felszabadulása — immár nem az övédelem, hanem az önismeret és az ön- építés jegyében.

BANNER ZOLTAN

Műkedvelők művészete

A népszokások festője

Bardi Gizella kiállítása

Az emberi művelődés sok évezredek folyamataiban a szép, a jó és hasznos eredményekre való törekvés, a tudatos célrátörés, a munka szenvedélye, ritmusának öröme és a sikerélmény olyan sajátos emberi jellemvonás, szükségletté és értékke alakult, amely ellentáll a fokozódó munkamegosztás és szakosodás elidegenítő hatásának is. Ott, ahol a termelőmunka sajátosságai nem kedveznek a személyiség teljes kibontakozásának, egyes alapvető alkotói és érzelmi megnyilvánulásának, igen természetes az embernek az a törekvése, hogy ezt a szükségletét és hiányérzetét ábrándozással, képzelődéssel, fikciókkal és illúziókkal, vagy „alkotói” tevékenységgel, játékkal, művészettel, műkedveléssel és hobbiival elégítse ki, pótolja.

A városiasodó falu feltételei között ma különösen szembetűnőek ezek a munkamegosztással járó átalakulások. Az öncellátó földműves életformának azonban még napjainkban is olyan játékosművészi rangú emlékeivel és megnyilvánulásaival találkozunk, amelyek az esztétikum

egyetemes mércéjével mérve, is színvonalat képviselnek és a megváltozott feltételek között önmagunk és idegenek előtt is betöltik a hagyomány, a játék, a művészet és műveltség funkcióit.

Az ország különböző megyéiből érkező híradásokból tudomást szereztünk és gyakran magunk is, tanul lehetünk sok olyan kezdeményezésnek, amelyekkel felvilágosult földművesek, közművelődés szervező-irányító értelmiségiek felújítottak regőlést és turkajárást, istvánórást és jánosozást, tüzeskerék gurulást, újév-köszöntőket, a téli napfordulóhoz és az év kezdetéhez kapcsolódó, a jó termést és bőséget, a természet halálát és ébredését jelképező lakodalmat, temetést, tuskóhúzást, szalma, kóré és nád, medve, ökör és kecske farsángokat, farsangtemetést és más farsangi játékokat.

E játékok nagy részének a távoli múltban szorosan a földműves munkához kapcsolódó szerepük és jelentésük volt. A hosszas gyakorlat során azonban annyira telítődtek a művészetre jellemző örömet és szépművényt kiváltó, dalos, játékos-alakoskodó,

táncos elemekkel és kellékekkel, hogy minden kulturált társadalmi környezetben betöltik az esztétikummal telített, szórakoztató játék és igen gyakran a művészet szerepét is. Ismeretes, hogy mindezek, a megfelelő alkotói cselekvés, hangulat, kedv és közérzet megteremtése révén, visszahatnak a termelőmunka eredményeire is. Sajnos, el kell ismernünk, hogy ilyen magas szintű és a legnagyobb néptömegek által is megközelíthető, művészi játkomodell mai hivatásos művészetünk még nem alkotott. Éppen ezért természetes számos művelődési otthonnak az a törekvése, hogy ezeket a szükségleteket e népi játékok felújítása révén elégítse ki. Megyénkben eddig is történtek erre szörványos kísérletek, de alig van olyan falu, ahol a 60 éves felüliek ne emlékeznének még hasonló játékokra, amelyeket kevés szervezéssel, minden erőfeszítés nélkül átadhatnának a fiatalabbaknak. Nem hiszem, hogy az ifjúság karneváljain, műsoros álarcos báljain például magasabb művészi szintet, kultúrát és nagyobb „újdonságot, egzotikumot és feltűnést” jelentene a

papírmasé álarcos cowboy, néger vagy állatálarcos öltözet, mint a régi farsángok sajtókerülőleg rögtönzött jelmezei és játéka. Hasonló példákat láthattunk a városiasodás útját hamarabb megjárta népektől is, amelyek népi kultúrájuknak hasonló értékeit már beépítették ősnemzeti műveltségükbe.

Ezek a népszokások gyakran meghílették más művészeti ágak és műfajok hivatásos és műkedvelő alkotóit is. Megyénkben Bardi Gizella bedeli földműves lány díjat nyert egy országos kiállításon a Nyárad menti népszokások megfestésével és a fővárosi lapok nagy elismeréssel méltatták ezeket a munkáit.

Bardi Gizella példája és érdeklődése nemcsak a falujában, hanem országos viszonylatban is a helyi népszokások felkutatására és ábrázolására irányította számos műkedvelő festő figyelmét. Ezáltal követőket teremtett népi műveltségünk értékeinek rögzítésében, népszerűsítésében és további ápolásában.

Bardi Gizellának a földművelés a fő foglalkozása, de ezen a téren, akarva-akaratlanul, népművelői szerepet is játszott. E szerepvállalásban kívánjunk minél több versenytársat az új évben.

BANDI DEZSÓ

▲ ÁBRÁN ERZSÉBET: Farsang (Mezőfele)

◀ CZIRJÁK LUJZA: Faluvégén (Maroszentgyörgy)

Naïv Festők

Nemsokára tíz éve lesz annak, hogy a mezőfelei gyékénykötés művészi lehetőségeinek tanulmányozása közben feltűnt az ottani lányok és asszonyok sok mentegetőzéssel kísért, de igen gondos és romlatlan ábrázolókézsége. Önként kínálkozott tehát egy olyan kísérlet levezetése, amely tisztázhatná, hogy milyen művészi színvonalat lehetne elérni olyan személyeknél, akik sohasem festettek és bevallottan szükségét sem érezték ennek. Bár igen tanulságosak lehetnének, most mégsem részletezhetjük az alkalmazott módszereket. Mindössze annyit jegyeznek meg, hogy senkit sem tanítottunk másként látni és ábrázolni, mint ahogyan ezt természetű, vagyis «naïv» adottságai engedték. Így jóformán észre sem vették, hogy ábrázoló és rajztechnikai sajátosságaik esztétikai minőségének a gyakorlat során való tudatosítása közben mennyit tanultak.

Tény az, hogy Ábrán Erzsébet, Ábrán G. Róza, Ábrán I. Róza, Ábrán Márta, Barabás Irma, Bíró Mária, Iszai Róza, Kelemen Edit, Köteles Irén, Kiss Erzsébet, Páll Margit, Pápai Lenke, Tóth Irén, Tóvissi Jenő első munkái is országos feltűnést és elismerést keltő kiállítási színvonalat értek el. Az a körülmény pedig, hogy néhányan, így

Ábrán Erzsébet, Ábrán I. Róza és Ábrán Márta, a rendszeres irányítás megszűnte után is tovább rajzolnak, s munkáik országos vándorkiállításokon is szerepelnek, arra mutat, hogy ez a tevékenység műveltségük aktív tényezőjévé vált.

A mezőfelei kísérlet eredményeit ma országos szinten is ismerik, és tapasztalatait alkalmazzák. Kisugárzásának köszönhető, hogy Maros megyében ma egyre többen foglalkoznak a naïv művészettel. Közülük néhányan nemzetközi kiállításokon is képviselték hazánkat.

Materialista világfelfogásunkból következik, hogy a művészet bármilyen formája – így a naïv művészet is – társadalmi tudatforma. E tudatnak az alakítását pedig számtalan tényező befolyásolja. Az alkotó tehetsége kibontakozása, különösen a műkedvelés feltételei közepette, hosszas folyamat.

Ennek a kísérletnek része lett az is, hogy társadalmunk alkotó, nevelő, tájékoztató szolgálata milyen mértékben tudja befolyásolni ennek a tudatnak az alakulását és fejlődését.

BANDI DEZSŐ

szabó tamás felvételei

MÁTYUS ERZSÉBET: Hagymakötözés (Kibéd)

▼ ÁBRÁN I. RÓZA: Vásárosok (Mezőfele)

„Dolgozó Nő”, noiembrie 1973

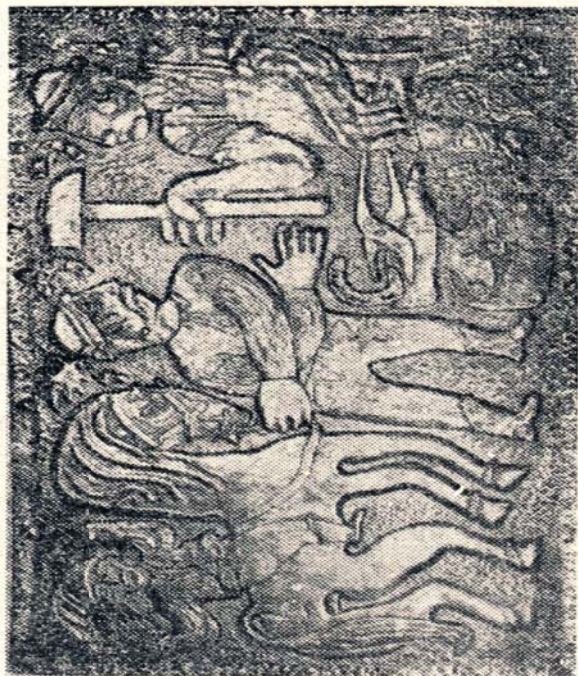
Konyhaművészettől — a képzőművészetig

Durugy Pál már túl van az ötvenen. Fiaival kora óta méri és keveri a cukrot, vaját, lisztet, tojást, s csak ő tudja, még mi mindent ahhoz, hogy a tirtnáveni cukrászdák vendégei elégedettek legyenek süteményeivel. Bizonyára a hosszú idő alatt kialakult beidegződés kívánta meg, hogy kezét és gondolatait ezen kívül, a szabadidejében is foglalkoztassa. Ezalatt viszont már csak olyan dolgokat szeretett volna készíteni, amelyeknek élvezete és öröme nem korlátozódik az elfogyasztás rövid idejére és tényére. Így kilenc-tíz éve, hogy kis használati tárgyra, hajtűkre, írőkészletekre, vázákra olajbogyó magvakból, fából, fémből és agyagból emberfejeket, virágokat és domborműveket kezdett faragni, domborítani és mintázni. Majtényi Zoltán rajztanár tanácsára, aki a helyi műkedvelő tevékenység felkés szervezője és irányítója volt, munkáiról szakvéleményt kért a Népi Alkotások Házától.

mondanivalóját. Fejlődésének útját leghívtebb talán a tusrajzi jelzik. Az V. Műkedvelő Képzőművészeti biennálén „A galamb halála” című rajzával országos II. díjat nyert (az elsőt nem osztották ki). A VI. biennálén „Az utca” című rajzával I. helyezést ért el. Az idén három rajzával részt vett hazánk műkedvelőinek weimari, drezdai és müncheni kiállításán.

Durugy Pál nem törekszik utánozni a művészet általa megközelíthetetlen formáit és fokozatait, de éppen ezért, mert a rajz és fémdomborítás műfaji fejlődésének egy jól meghatározott — naiv — szintjén és tehetséggel dolgozik, a munkássága művészetünk gazdagodását szolgálja.

BANDI DEZSO

DURUGY PÁL: A kovácsnál

(BANDI DEZSO felvétele)

NAIV MŰVÉSZETI KLUB

A Szakszervezetek Művelődési Háza mindig segítette Marosvásárhely művészet iránt érdeklődő dolgozóit abban, hogy művészeti ismereteiket és alkotó készségüket odafejlessék, hogy társadalmi-művészeti szépségességüket az egyszerű hobbynál magasabb, a szükségletek és egyetemes értékek szintjén is kifejezhessék. Itt működik ma a százezres lakosú város egyetlen műkedvelő képzőművészeti köre, amelyet Török Pál festőművész-tanár, a Képzőművészek Szövetsége helyi fiókjának elnöke vezet. A kör kiállításai mindig a művészet megismerésének szakszerű törekvéseivel örvendeztetik meg a látogatókat, köztük sok olyan munkával, amelyen a tehetség és iskolázottság a nézőnek már valódi esztétikai élményt is nyújt. A kör tagjain kívül több más érdeklődőt is vonzanak Török Pál művészettörténeti előadásai, amelyek ugyancsak fokozták a Művelődési Ház hozzájárulását a dolgozók esztétikai neveléséhez.

A naiv művészet iránt világszerte megmutatkozó érdeklődés hatására néhány éve Marosvásárhelyen, művészeti előképzettség nélkül is, egyre többen fogják vallatóna saját képzőművészeti, ábrázoló, kifejező hajlamaikat. Köztük Kiss Anna nyugdíjas takarítónő olajfestményei és varrott faliszőnyegei, Kiss Márton nyugdíjas asztalos faszobrai, Czirják Lujza háziasszony olajfestményei, Tamás Pál víz- és gázszelvény készítő részborításai már országos „kiállítási szintet” is képviselnek. Sokan nem a tehetség, hanem csak a művészet gyakorlatára fordítható csekély szabad idő miatt nem értek el nagyobb eredményt. Nagy részük sajátos adottságai, pláz-

„Művelődés”, septembrie 1973

AZ ÉLET folytonossága feltételezi minden életkori szakasz egyidejű jelenlétét a társadalomban, így az esztétikai megismerés folyamatából sem hiányozhat a valamihez hasonló, talált gyökerek, kövek kiválogatásától és kiegészítésétől, a formátlan anyagból való minitázásig terjedő alkotás, megismerés-felidézé-értelmezés, a játéktól a létkérdések felvetéséig terjedő művészet fokozatai sem. Ilyen összefüggésben vizsgálva a „gyökérszobrászat” mint a saját öröme gyakorolt, vizuális képzet és természet olyan játéka, amely nem törekszik a szobrászművészet összes értékei, társadalmi-esztétikai funkciói kisajátítására, egészében és „műfajilag” nem sorolható a giccsek közé.

● Czirják Lujza háziasszony üvegfestményeiben népszokásaink, népköltészetünk és irodalmunk alkotásainak sajátos tartalmi, formai értelmezésével találkozunk. Kitarító és eredményes munkássága ellenére sem fedezhető fel benne a „hivatásos műkedvelők” mindenáron elismerést és nyilvánoságot követelő története.

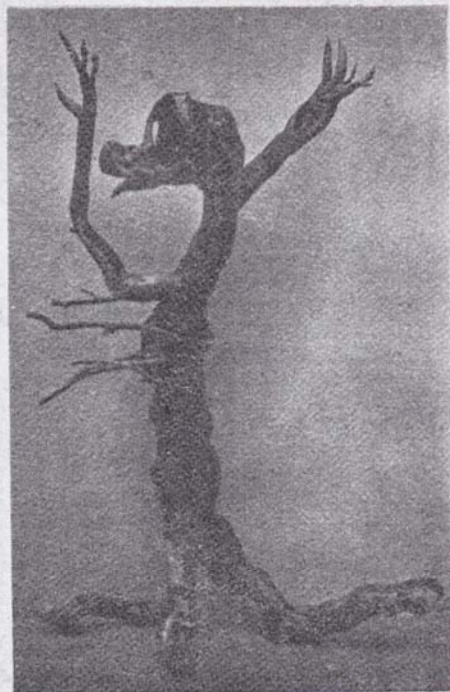
● Fărcaș Gheorghe, a Marosvásárhelyi Vegyi Kombinát vasesztérgályosa az igazi művészre jellemző szerénységgel, odaadással, kitartással és műgonddal igyekszik megvalósítani „önmagát”, főként történelmi tárgyú, kisméretű faszobraiban.

● Bolog Ioan fiatal villanyszerelő-mester lakásában talán száznál is több ilyen fantasztikus gyökérfigura él, anélkül hogy az ilyen esetben gyakori rossz ízlés nyomasztó hangulatát árasztaná. Gazdag képzelete, szenvedélye és szerénysége, felesége és kisgyerekei érdeklődő együttműködése, az anyagias érdekektől meg nem zavart igazi öröm mély emberi tartalmat ad ezeknek a munkáknak is.

tikai kifejezési eszközei — a művészettápláló társadalmi talajon, érdeklődésen és az elemző, segítő, műkritikai tanácsadáson kívül — nem feltétlenül kívánják, vagy meg sem engedik a műfaj iskolás ismereteinek módszeres elsajátítását. Mint minden műkedvelésben, úgy itt is természetes a talált tárgyakon (gyökereken, patakköveken) eszközölt kiegészítés, a természettel való „alkotói kollaborálás”, valamint a természet és művészet tárgyainak hű vagy kevésbé hű reprodukálása. Csak ezután következik a természet sajátos látvány-, illetve jelképszerű képekben való rögzítése és tükrözése.

A jelenségek vizsgálata arra mutat, hogy megfelelő intézményes-módszertani melléállással ezt a tevékenységet a spontaneitást megőrző, új társadalmi, esztétikai szükségleteket és értékeket kifejező, új népi művészetté, valóságos tömegmozgalommá lehetne fejleszteni. A Marosvásárhelyen egyre nagyobb számban jelentkező „naiv” jellegű tehetségek inlázmenyes összefogására is a Szakszervezetek Művelődési Háza vállalkozott. Alultírtott művészeti irányításával 1972 szeptemberében 15 alapító taggal Naiv Művészeti Klubot alakított, és meg is rendezte a tagok első csoportos kiállítását. A fentebb felsoroltakon kívül ezen még részt vett: Berecz Ferenc technikus (üvegmunkákkal), Bolog Ioan villanyszerelő mester, Jakabfi József és Moga Petru technikusok, Váradí Árpád fodrász (gyökérszobrokkal), Fărcaș Gheorghe vasesztérgályos, Szenté Benedek díszítő szobrász, Fall Sándor nyugdíjas tisztviselő és Kádár Ferenc énekes (fa- és kerámiaszobrokkal) és Mailat Ludovic munkás (olajfestményekkel).

Jóllehet, a Klub tagjai közül Tamás Pál, Kiss Anna, Czirják Lujza, Bolog Ioan és Szálai Zoltán nagyszerű, a művészet gyakorlatára serkentő egyéni kiállítás is rendezett, mégsem lehet művésztük fejlődését befejezettnek tekinteni. Irányításukban igen sok nehézséget okoz az az elég széles

● A négy elemi osztályt végzett, ötödik éve festő 58 éves Kissa Anna több országos és egy külföldi kiállításon is részt vett. Alkotásai jellemző példái annak, hogy a tehetséges ember munkái a műfaji szakszerűségnek ezen a szintjén egyetlen mércével mérve is eredeti művészi értéket képviselnek.

● Kiss Márton nyugdíjas műbútorasztalos lakása tele van néhány éves nyugdíjassága alatt készült faszobákkal. Nem is láttam több ilyen „megszállottját” a szobrászat megismerésének, akiknél a műkedvelés ilyen erős, belső szükségletet jelent. Talán még Szilasi Zoltán nyugdíjas kertész esetében vált ilyen kultúrává és szükségletté emlékeinek tuszraiban való felidézése. Kiss Márton boldog ember, mert hosszú, becsületes termelőmunka után egy újat kezdhetett, és családja, baráti köre biztosítja számára a művészete virágzásához nélkülözhetetlen társadalmi mikro-környezetet.

● Tamás Pál, a Vegyi Kombinát dolgozója szenvedélyes bélyeggyűjtő. Nagy utat tett meg a bélyegek rajzainak rézdomborításában való reprodukálásától az önálló, művészi szintű alkotásokig. Személyében és munkájában is van valami tiszteletré és bámulatra készítő megnyilvánulása a tehetségnek. Ilyen fiatal korban — 32 éves — a fel nem ismert elbizakodottság egyik legveszélyesebb ellensége minden tehetségnek. Reméljük, nem fogja őt is megkörnyékeznii.

körben elterjedt hiedelem, hogy a naiv művészet minden külső hatástól függetlenül, kézen, kialakulva keletkezik és létezik. A tapasztalat viszont arról tanúskodik, hogy sok tehetséges ember a forgalomban levő giccs-modellek alapján kezdett el „művészettel foglalkozni”. Munkájukban a giccses tartalmi-formai ismeretű jegyeknek, valamint sajátos adottságaik művészi lehetőségeinek a feltárása sok esetben eredeti alkotó tehetségeket hozott felszínre. A világirovonalat jelző jugszláviai naiv művészet példája pedig föltökölai szinten iskolázott rajztudást, színérzéklet és kompozíciós készséget bizonyít. Ugyanakkor igazolja Lukács György esztétikájának megállapítását: „a naiv jellegű esztétikai élmény tartalmi jellegű”.⁴⁴ Eszerint a naiv művészet alapját elsősorban nem formai, hanem tartalmi minősége, annak bizonyos fokú természetessége, keresztelensége, ábrázolva elbeszélő, képekben leíró kifejező tulajdonsága határozza meg. Az iskolázott rajztudás viszont ennek a szolgálatában áll, és nem kezd

„formaközpontú” játéka és kísérletezésbe sem. Ugyanakkor a szaksajtóban is sok olyan írást olvashatunk, amelyek ezt a művészetet bizonyos tartalmi vagy formai jegyek, életkor, nézőpont és résziségesség alapján igen szűk keretel közé korlátozó tudatot táplálják. Természetes, hogy az erők és eszközök ilyen megosztása mellett nem kevés kiartásra, erőfeszítésre és áldozatra van szükség még a legkisebb eredmények eléréséhez és életben tartásához is.

Jöllehet a marosvásárhelyi Naiv Művészeti Klub feltételei elég szűkre szabottak, a Szakszervezetek Művelődési Háza igazi munkás-népművelői, az alkotótehetség fejlesztése feladatának tesz eleget a Műkedvelő Képzőművészeti Kör és a Naiv Művészeti Klub fenntartásával. Bárcsak minél több közművelődési intézményünk követné példáját.

BANDI DEZSŐ

Kibéd festője

A szűkebb és tágabb értelemben vett környezethez való alkalmazkodás éppolyan természetes, fejlődést segítő emberi-társadalmi sajátosság, mint az egyéniség érvényesítésére való törekvés. A túlzott alkalmazkodás azonban könnyen jelentéktelenné és érdektelenné változtatja az embert és környezetét is. Eppen ezért a sajátos művészet és kultúra ápolása tudatos törekvés.

Az idegenforgalom növelése érdekében pedig még a városok is igyekeznek különbözni egymástól. Modern létesítményeik mellett védik, sőt újjáépítik nevezetes régi épületeiket, múzeumokba gyűjtik történelmi múltjuk emlékeit, feljü-

tanak ünnepi szokásokat, hagyományokat, karneválokat, turisztikai emlékként hasznosítható céhes vagy népi mesterségeket.

Ilyen szempontból érdekkörükbe vonják a közelben, turisztikai főútvonalakon fekvő falvak érdekességeit is. Állami helyi szerveink nálunk is nagy gondot fordítanak a nép múltjára és műveltségére emlékeztető helyi hagyományok és tárgyi emlékek megőrzésére és ápolására. December végén az egész ország visszhangzott a nagy hozzáértéssel és lelkesedéssel felújított, szebbnél szebb, az új év kezdetéhez kapcsolódó kolindáktól, köszöntőktől és évezredek hiedelmekre

emlékeztető szokásoktól és álarcos játékoktól. Jóllehet megyénk is igen gazdag hasonló hagyományokban, mégis keveset hallani az azok felújítását célzó kezdeményezésekről.

A falu mai műveltségét gazdagító hagyományainak ápolására az egyik legszebb példát talán a kibédiek mutatják. Sepródi János népdalgyűjtő, zeneszerző emlékét a helyi dal- és kóruskultúra őrzi. Ráduly János balladagyűjtése pedig egyedülálló tudományos és nevelői értékű tevékenység. Kibéd lakosai 1970-ben felújították a romániai magyarság általalm ismert legszínesebb, leglátványosabb és ugyanakkor igen régi elemeket őrző farsangzó népszokását. Igen kívánatos lenne, hogy a televízió magyar adásának szerkesztősége tapasztalatserét szervezzen arról, hogy kik és hogyan készítették elő, vették fej és mutatták be minden évben a tévében is az ország különböző tájainak téli népszokásait. Le kellene végre mondani arról a technikai és tudományos igénytelenségről, amellyel a „riporter” egy-két szóval és kivágott képpel megemlékezik hasonló eseményekről.

Ebben a minden művelődési gyakorlat számára kedvező környezetben indult útjára Mátyus Erzsébet művészete is. Az erdőszentgyörgyi liceumban, Bács Pál tanítványként szerette meg a festészetet. Érettségi után művészi pályára készül, nagy kitartással. Rendkívüli szorgalommal igyekszik elsajátítani a megfelelő gyakorlatot. Amíg nem volt ilyen határozott törekvése, addig naív jellegű olajfestményekben és tusrajzokban költötte újjá a kibédi farsangot és balladákat. Ma iskolás szakszerűséggel, tanuló szándékkal rajzolja, festi szomszédait, rokonait, Kibéd lakosait. Ha művészi pályája kiteljesedik, reméljük akkor is megmarad a hazai táj és emberek, emlékek, hagyományok, tervek és elképzelések festőjének.

MÁTYUS ERZSÉBET: Kibédi farsang

BANDI DEZSÓ

Mátýus Erzsébet munkái

MÁTÝUS ERZSÉBET INDULÁSA

Minden tehetséges művész jelentése kivételes öröm. A kibédi Mátýus Erzsébeté is. Eddigi munkáival máris fölhívta magára a figyelmet. Irtak róla, rajzait és festményeit több lap is közölte, két kibédi kiállítása pedig azt bizonyította, hogy indulása megeredemli a föfokozott érdeklődést.

„Talán második osztályos lehettem — valja — amikor rajzaimra fölfigyelt a tanítónóm. Elküldött néhányat belőlük a pionírok és iskolások Marosvásárhelyen megrendezett rajzkiállítására. Váratlanul első díjat nyertem, s ettől kezdve mindig rajzolgattam. Később Erdőszentgyörgyre kerültem a liceumba. Rajztanárom mellett Bandi Dezső volt az, aki „szárnyai alá vett”. A naiv festészet felé terelte a figyelmemet. Arra biztatott, hogy lehetőleg azt fessek meg, ami spontánul fölébred bennem. Az ő közreműködésével jutottam el az egyik vakációban a segesvári festőtáborba, ahol a képzőművészeti szakliceum tanulóival dolgoztam együtt. Emlékszem, egyszer egy nagy gesztenyefát rajzoltam, s akkorák voltak a levelei, mint a képen levő emberek. Amikor a kollegáim meglátták, fitymálva beszéltek róla. Rögtön kisebbre vettem őket, s épp ez volt a baj, elrontottam vele az egészét. Meg is szidott érte Bandi Dezső: úgy lett volna szép, úgy volt eredeti, ahogy először megfestettem...”

Érettségi után (betegsége miatt nem felvételizhetett) a munkát tovább folytatta. Így került sor a két kibédi kiállítására, amelyről szakvéleményt (a sajtóban is) a festő és grafikusművész Kusztoz Endre mon-

dott. Felhívta figyelmét a portrézás fontosságára. Megerősítette benne az önbizalmat, s ez további munkára serkentette. Nagy volt az öröme, amikor munkái bekerültek a Maros megyei naiv festők kiállítására, ahol ismételten sikert aratott. Nagy Pál és Olariu Gheorghe festőművészek siettek a segítségére. Csakhamar a városi népi egyetem keretében működő festészeti kör hallgatója lett. Tovább tökéletesítette rajztudását.

„Sokat tanultam itt — mondja Mátýus Erzsébet —, de úgy érzem, a legothonosabb mégis a naiv téma világban vagyok. Ha ilyen jellegű munkákat készíték, nem kell attól félnem, hogy giccs kerül ki a kezemből. Bandi Dezső külön felhívta a figyelmemet a népi díszítőelemek hasznosítására. A kibédi székelykapuk, csűrök, kútgémekek népi díszítése s azok beépítése a kompozícióba, úgy látom, eredetiséget kölcsönöz minden rajzomnak...”

Valóban, ezt igazolják a népbaladákhoz készített illusztrációi is. Legújabb munkái pedig arról győznek meg, hogy Mátýus Erzsébet művész pályája még sok meglepetést tartogat számunkra. Nemrég Bandi Dezső így írt róla: „Reméljük, ha majd hivatásos festőművész lesz, akkor sem feledkezik meg indulásáról és tanárai példájáról, hogy az ő támogatásával majd más falusi lányok is közvetlenebb kapcsolatba kerüljenek valamely művész gyakorlattal”.

Hinni szeretnénk, hogy így is lesz!

RÁDULY JÁNOS

„Vörös Zászló”, 20 septembrie 1974

Expoziția plasticienilor amatori

Deschisă de curind, la clubul „Prodcomplex“, expoziția artiștilor plastici amatori de la Combinatul de îngrășăminte chimice din Tg.-Mureș, reunește lucrări a 26 de pasionați ai artei. Sint prezentate lucrări de pictură, pi-rogravură, metaloplastie și grafică. Ea este rodul activității iubitorilor de frumos care, în timpul lor liber, au schimbat activitatea productivă cu cea artistică.

Expoziția face parte dintr-un șir de manifestări politico-educative care preced Congresul educației politice și culturii socialiste și Congresul sindicatelor din România, fiind prima de acest fel a artiștilor plastici amatori de la Combinatul de îngrășăminte chimice. Animatorul ei este Petru Moga, șef de birou și președintele cenaclului artiștilor plastici amatori.

Merită să evidențiem că activitatea iubitorilor de frumos de aici se bucură de sprijinul comitetului sindicatului, a tovarășilor Augustin Aldea, președinte, Máthé Enikő, responsabilă culturală, și Gheorghe Vanga, secretar.

Vizitând expoziția, cel ce se oprește în fața diferitelor lucrări rămîne impresionat de dăruirea,

pasiunea și perseverența de care au dat dovadă creatorii. Dacă ne referim la pictură merită să amintim, în primul rînd, „Portretul“ în culori vii, de Gheorghe Deac. Interesant este și tabloul „Flori“ de același autor. Lucrarea „Excursie“ de Steinmeier Walter este, de asemenea, expresivă, reușită. Nici pictura naivă nu lipsește. Ea este reprezentată de lucrarea „Sat secuiesc“ de Szabo Károly.

Se pare că metaloplastia are mai mulți reprezentanți în cadrul expoziției și cu lucrări diferite. Berecz Francisc prezintă, printre altele, „Sticlă ornamentală“ și „Zaharniță“, Takács Albert „Farfurii“ de diferite forme și dimensiuni, Ilarie Opriș „Sfeșnic“ și altele. Interesantă ni se pare lucrarea din piatră a lui Iakabffi Iosif, „Povară“ și un corn sculptat cu motive populare. Tamás Pál este prezent cu o lucrare din piatră, „Cap“, și una în metaloplastie, „Pocal“.

Reușite sînt și lucrările lui Petru Moga „Cap de daç“ și „Cap de pandur“.

Din discuțiile cu președintele și secretarul comitetului sindical a reieșit că cenaclul plasticienilor amatori de la Combinatul de îngrășăminte chimice își propune ședințe de lucru cu caracter permanent (lunar) unde vor fi invitați și artiști plastici profesioniști. Iar, trimestrial, vor organiza cîte o expoziție. Cu sprijinul comitetului oamenilor muncii și al comitetului sindicatului, se va asigura, în viitorul apropiat, în combinat, un loc unde artiștii plastici amatori să-și poată desfășura, în timpul liber, activitatea.

Expoziția este o reușită. Ea constituie, credem, un îndemn și pentru alți artiști amatori din județul nostru.

IOAN POP

„Steaua roșie“, octombrie 1976

Artiștii de la Combinatul „Azomureș”

Nu demult, am avut furtivă ocazie să vizionez în sala „Apolo” din Tirgu Mureș o expoziție deosebit de originală, cea a artiștilor plastici amatori de la Combinatul chimic „Azomureș” din localitate. Nu doresc să relatez despre această expoziție ca despre un important eveniment artistic, ci să-l prezint ca un exemplu demn de urmat, ca un fenomen semnificativ în viața noastră cultural-artistică de toate zilele: un grup de muncitori și tehnicieni, însetați de frumos, s-au constituit într-un cerc, un cerc de creație artistică, pentru ca în

timpul lor liber să se dedice sculpturii, picturii, pentru a înfrumuseța atât viața lor, cât și cea a colegilor de muncă. Președinte de onoare al cercului este însuși directorul general al combinatului, tovarășul inginer Dorel Popa, fapt ce ar putea constitui o chezieșie că în curând cercul va primi un atelier comun, deoarece mai mulți membri se ocupă de metaloplastie, activitate care, dacă este cultivată acasă, în bloc, ar putea să atragă suptărarea vecinilor din cauza zgomotelor.

Expoziția amintită nu a constituit deci pe deplin un eveniment artistic, pentru că deocamdată prea puțini dintre expozanții sînt niște talente autentice, așa cum e cazul Elenei Corduneanu, și lui Tamás Pál, Moga Petru sau Berecz Francisc. Dacă momentan nivelul artistic al cercului mai lasă de dorit, acest lucru se datorează lipsei unei îndrumări competente. Tocmai pentru acest fapt, membrii cercului „Azomureș” au privit cu optimism Programul de măsuri în domeniul muncii ideologice, politice și cultural-educative, sperînd că Filiala județeană a Uniunii artiștilor plastici va lua sub patronajul său acest cerc muncitoresc, dîndu-i o orientare adecvată. Comunistul Tamás Pál este unul dintre membrii fondatori ai cercului „Azomureș”. De meserie instalator de apă și gaze, lucrează de 12 ani în combinat, deci de la începuturi, în prezent fiind maestrul de schimb la secția hidro.

A participat de mai multe ori la expozițiile județene ale artiștilor profesioniști, a avut o expoziție individuală la Casa de cultură „Petofi Sándor” din Capitală, a participat de mai multe ori la bienalele de artă populară, o dată obținînd chiar locul II pe țară cu un relief prezentînd o scenă din viața satului.

— Care este motivul pentru care, după atîtea succese de răsnet pentru un amator, în ultimul timp nu mai întîlnim lucrările lui Tamás Pál la nici o expoziție reozentativă — mi-am întrebant interlocutorul în momentul în care am legat cunoștința la locul său de muncă, punctul de comandă a conductelor de apă ale combinatului.

— Am îndrăznit să cer directorului Centrului de îndrumare a creației populare și activității artistice de masă a județului Mureș, tovarășul Valida Valeriu, să-mi dea o adeverință privind lucrările mele, care urmau să fie trimise la București, la bienală. Am îndrăznit aceasta, după ce unele lucrări valoroase ale artiștilor populari din județul nostru au dispărut din birourile centrului județean. Tovarășul Valida, care este un mare colecționar de artă populară, mi-a răspuns indignat că dînsul este director, deci pot să am încredere în el și dacă nu-l încredințez lucrările fără adeverință pot să le iau acasă. Ceea ce am și făcut într-adevăr, dar de atunci centrul de îndrumare nu mai vrea să știe de mine, nimeni nu mi-a mai solicitat vreo lucrare pentru expoziții. De fapt, acest incident mi-a dat ideea să propun conducerii combinatului în care

lucrez să înființăm un cerc de arte plastice. Electricianul Deac Gheorghe și decoratoarea Corduneanu Elena s-au angajat imediat să se înscrie, iar comitetul sindical, în persoana tovarășului Vanga Gheorghe, ne-a dat tot sprijinul în organizarea cercului care, în prezent, numără 30 de membri.

— Cum v-ați început cariera de artist?
— În anul 1968, un prieten care știa că obișnuiesc să desenez, m-a rugat să fac un decora pentru expoziția lor de filatelie. Pentru prima dată mi-a venit ideea să folosesc metaloplastia, confecționînd două lucrări decorative. Acestea din urmă au atras atenția cunoscutului animator de artă populară și artist plastic Bandi Dezső, care s-a interesat de mine și m-a căutat la combinat. După aceea, m-a îndrumat, m-a învățat, mi-a pus în dispoziție lucrări de specialitate, m-a dus la artiști plastici să le cunosc tehnicile de lucru, unelele lor și încet-încet am prins cite ceva.

Lucrările lui Tamás Pál dovedesc că îndrumarea lui Bandi Dezső și talentul propriu au dat roade de o valoare artistică excepțională. În operele sale lucrate pe tablă de cupru prind viață atât obiecturile populare cunoscute încă din copilărie: în țară, cit și scene de muncă din fabrică. Păsări și diferite animale din basme, grîul, florile, arborii constituie decorele scenelor de nuntă, de sărbătoare a secerișului, cullesul viilor, toate de o impresionantă expresivitate artistică, iradînd candoarea artei naive.

Să sperăm că ne vom reîntîlni cit de curînd atît cu lucrările lui Tamás Pál, cit și cu operele colegilor săi din Combinatul „Azomureș”, membri ai cercului de artiști muncitori.

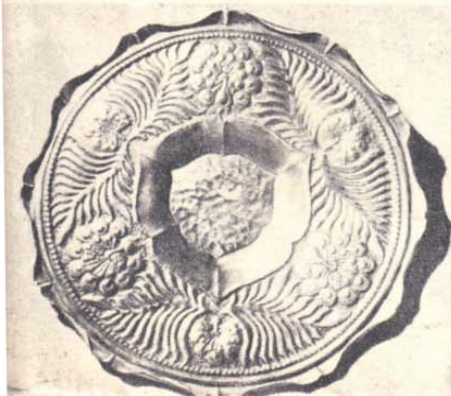
BARABÁS ISTVAN ■

Díszítőművészeti kiállítás Marosvásárhelyen

Berecz Ferenc: Dísztál

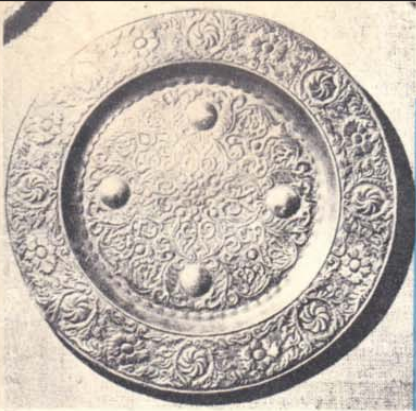
Ennél jobb, nagyobb közönségsikerű biztosító ötletet el sem tudok képzelni: kiállítani ott, ahol naponta a színházlátogatók százai fordulnak meg. A Műkedvelő Képzőművészek Maros megyei Egyesületének, a Népi Alkotások és Művészeti Tömegmozgalom megyei Irányító Központjának volt az az elgondolása, hogy a sokak által halálónak hitt ötvöségnek, csontfaragásnak végre olyan fórumot biztosítson, amely a művészemlétség felvirágzását eredményezheti. Már a megnyitó napján közel kétszázan tekintettek meg a kiállított munkákat a marosvásárhelyi Nemzeti Színház tágas előcsarnokában. Az amatőr ötvösök és csontfaragók ilyen masszív és nívós jelentkezősére Vásárhelyt eddig nemigen volt példa!

Berecz Ferenc, Vasile Bujă, Ötvös Károly, Gheorghie Strete, Takács Albert, Tamás Pál, Ioan Zibilianu ötvö-

sök, Erdélyi László és Jakabffy József csontfaragó, valamint Plăjăş György, a textilplasztika egyik legnépszerűbb hazai művelője, mutatták be az utóbbi évek termését. Léven, hogy Plăjăş György munkásságát többen ismerik, ezúttal elsősorban az amatőr ötvösök és csontfaragók csoportos jelentkezősét méltattam.

Tájakon a fémvevással, fémdomborítással foglalkozó ipar- és amatőr művészek alapanyaga ma már legtöbbször a réz, ami viszonylag könnyen hozzáférhető, csabítóan könnyen megmunkálható, kevés erőfeszítést igényel, és a nagyközönség számára anyagilag is könnyen elérhető. A mostani kiállítások nemcsak mesterségbeli tudásból, hanem művészi érzékenységből is jelesre vizsgáztak. A díszítógépek funkcióit betöltő tányérformák mellett a figurális rézdomborítás térhódításának vagyunk tanúi. Örömmel nézgettem Tamás Pál sikerült alakjait, magával ragadó munkáinak életes zamata, expresszivitása. Bandi Dező útműtársai alapján évek óta készíti a szébb-nél szebb kompozíciókat. Ötvös Károly mesealakjai, Gheorghie Strete táncosai, Berecz Ferenc tányérai, Ioan Zibilianu kupái jelzik, hogy sem a tehetséggel, sem a mesterségbeli tudással nincs baj. Erdélyi László és Jakabffy József csontfaragásai az egykori lőporszaruk legszebb motívumkincsét viszik tovább. A legegyszerűbb díszítőformák így épülnek be a művészeti jelrendszerbe...

**Tamás Pál: Fém domborítás
Haragos Zoltán felvétele**

**Gheorghie Strete: Tál
Jakabffy József: Csontfaragás**

TÓFALVI ZOLTÁN

E csoportos jelentkezés kapcsán külön kell szólnunk a marosvásárhelyi Vegyipari Kombínát amatőrművész-köréről. (A tíz kiállító közül nyolcan ennek az 1976-ban alakult körnek a tagjai.) Az ötvösök mellett festők (Elena Corundeanu, Ioan Dan) és két szobrász (Jakabffy József, Petru Moga) jelenléte bizonyítja a sokszólamúságot. Marosvásárhelyen eddig az Apolló Galériában, a Stúdió előcsarnokában és megyei kiállításokon mutatták be alkotásaikat. Az ország több városában is nagy sikerrel szerepeltek. A kör lelke, szellemi mecénása a csupa lelkesedés, csupa szív Berecz Ferenc. A mostani kiállítás megszervezése is az ő nevéhez fűződik.

A kör tagjainak munkái iránt egyre nagyobb az érdeklődés. Ennek kapcsán fogalmazódott meg bennem a gondolat: miért ne lehetne a hazai amatőr ötvösművészet egyik legfontosabb központja éppen Marosvásárhely? Ahol olyan tehetséges úttörők élnek, mint amilyenek ezen a mostani kiállításon is jelentkeztek.

ARTA PLASTICĂ NAIVĂ DIN JUDEȚUL MUREȘ

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ, CU MENȚIONAREA ARTIȘTILOR PREZENȚI ÎN CĂRȚI, ALBUME ȘI CATALOAGE:

1. CATALOG „EXPOZIȚIA DE ARTĂ NAIVĂ - NAIV MŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS”, TÂRGU-MUREȘ. 19 IULIE - 16 AUGUST 1970. ORGANIZATOR: CASA JUDEȚEANĂ A CREAȚIEI POPULARE. COORDONATOR: BANDI DEZSŐ, 1970:

1. ÁBRÁN G. RÓZA, PICTURĂ
2. ÁBRÁN I. ROZA, PICTURĂ
3. ÁBRÁN ERZSÉBET, PICTURĂ
4. BANDI ANDRÁS, PICTURĂ
5. BANDI BÉLA, METALOPLASTIE
6. BORDI GIZELLA, PICTURĂ
7. CZIRJÁK LUIZA, TEXTILE, PICTURĂ
8. CSORTÁN IMRE, PICTURĂ
9. DURUGY PÁL, METALOPLASTIE
10. FĂRÇAȘ GHEORGHE, SCULPTURĂ LEMN
11. GYARMATHY JÁNOS, PICTURĂ
12. ISZLAI RÓZA, PICTURĂ
13. KAJCSA JÁNOS, SCULPTURĂ LEMN
14. KÁDÁR BÉLA, PICTURĂ
15. KISS ANNA, TEXTILE, PICTURĂ
16. KISS BÉLA, PICTURĂ
17. KISS ERZSÉBET, PICTURĂ
18. KISS MÁRTON, SCULPTURĂ LEMN, PICTURĂ
19. KONCZ JÁNOS, SCULPTURĂ LEMN
20. MÁTYUS ERZSÉBET, PICTURĂ
21. NAGY LÁSZLÓ, SCULPTURĂ LEMN
22. PÁL LENKE, PICTURĂ

23. PÁL MARGIT, PICTURĂ
24. TAMÁS PÁL, METALOPLASTIE
25. TÓDOR DÉNES, PICTURĂ

2. CATALOG „ARTA PLASTICA DE AMATORI”. BUCUREȘTI, 1971:

1. KONCZ JÁNOS, SCULPTURĂ LEMN
2. KISS ANNA, PICTURĂ, TEXTILE
3. TAMAS PAL, METALOPLASTIE

3. ALBUMUL „SCILLAGFARAGÓK. NÉPI ALKKOTÓK, NAIV MŰVÉSZEK”, AUTOR: BANNER ZOLTÁN, BUCUREȘTI, 1972:

1. KONCZ JÁNOS, SCULPTURĂ
2. DURUGY PÁL, GRAFICĂ, METALOPLASTIE
3. ÁBRÁN G. ROZA, PICTURĂ

4. CATALOG „EXPOZIȚIA REPUBLICANĂ DE ARTĂ PLASTICĂ” BUCUREȘTI, 1977:

1. KISS ANNA, PICTURĂ, TEXTILE
2. POPA TEODOR, SCULPTURĂ METAL
3. FALL SANDOR, CERAMICĂ
4. FĂRCAȘ GHEORGHE, SCULPTURĂ LEMN
5. MOGA PETRU, SCULPTURĂ LEMN
6. MOLDOVAN GHEORGHE, SCULPTURA LEMN
7. OTVOS KAROLY, METALOPLASTIE
8. PIPER AUGUSTIN, PICTURĂ STICLĂ
9. ROȘTAȘ ECATERINA, PICTURĂ STICLĂ
10. VEGH IULIU, SCULPTURĂ LEMN

5. CATALOGUL „EXPOZIȚIA REPUBLICANĂ DE ARTĂ PLASTICĂ, BUCUREȘTI, 1979:

1. CZIRJÁK LUIZA, PICTURĂ
2. TAMÁS PÁL, GRAFICĂ, METALOPLASTIE
3. FALL SÁNDOR, SCULPTURĂ CERAMICĂ
4. POPA TEODOR, SCULPTURĂ METAL

6. ALBUM „ARTA NAIVA ÎN ROMÂNIA”. AUTOR: VASILE SAVONEA, BUCUREȘTI. 1980:

1. KISS ANNA, PICTURĂ, TEXTILE
2. KONCZ JÁNOS, SCULPTURĂ LEMN
3. POPA TOADER, SCULPTURĂ METAL

7. ARTA NAIVĂ. AUTOR: VICTOR ERNEST MASEK, BUCUREȘTI, 1989:

1. KISS ANNA, PICTURĂ, TEXTILE
2. POPA TOADER, SCULPTURĂ METAL

8. ALBUMUL „TEREMTŐ ÖNVÉDELEM”. AUTOR: BANNER ZOLTÁN, BUDAPESTA, 1996:

1. ÁBRÁN ERZSÉBET,
2. ÁBRÁN G. ROZA
3. ÁBRÁN I. ROZA
4. BIRÓ MATYÁS
5. CZIRJÁK LUIZA
6. CSORTÁN ANTAL
7. CSORTÁN FERENC
8. DÉNESI VERONIKA
9. DURUGY PÁL
10. GAZDA ANNA
11. GYARMATHY JÁNOS
12. ISZLAY RÓZA
13. KACSÓ S. JÁNOS
14. KAJCSA JAKAB
15. KÁDÁR BÉLA
16. KISS ANNA
17. KONCZ IANOS
18. KOVÁTSNÉ MÁTYUS ERZSÉNET
19. NAGY LÁSZLÓ
20. ORBÁN ALBERT
21. ORBÁN IRÉN
22. PÁLL LENKE
23. PÁLLMAGIT
24. PANITI BARTA JÁNOS
25. PUSKÁS KLÁRA

26. SZÉKELY MIHÁLY
27. SZIKSZAI ERNŐ
28. TAMÁS PÁL
29. TÓDOR DÉNES
30. VASS ÁRON

9. „DICTIONARUL ARTEI NAIVE DIN ROMÂNIA” . AUTOR: MIHAI VINTILĂ. REȘITA, 2001:

1. ITU IOAN, SCULPTURĂ METAL
2. MORARU TEODOR, PICTURĂ
3. OPRIȘ GHEPRGHE , PICTURĂ

10. ALBUMUL „ASOCIAȚIA ARTIȘTILOR PLASTICI MUREȘ. 1977-2004”. AUTORI: ILARIE GH. OPRIȘ, VASILE MUREȘAN, TÂRGU-MUREȘ:

1. BARABAS DENES, CERAMICĂ
2. ERCSEY ARPAD, SCULPTURĂ LEMN
3. FEKETE PAL, CERAMICĂ
4. HASMĂȘAN OTILIA, SCULPTURĂ
5. ITU IOAN, SCULPTURĂ METAL
6. KISS ANA, PICTURĂ, TEXTILE
7. KISS MÁRTON, SCULPTURĂ LEMN
8. KONCZ JÁNOS, SCULPTURĂ LEMN
9. LACZKO ARANKA, PICTURĂ, TEXTILE
10. MORARU TEODOR, PICTURĂ
11. MUJ AURELIA, PICTURĂ
12. OPRIȘ GHEORGHE, PICTURĂ
13. ORZA ALEXANDRU, SCULPTURĂ LEMN
14. POPA TEODOR, SCULPTURĂ METAL
15. SIMONFI JOLÁN, PICTURĂ
16. SUCIU SEVER, SCULPTURĂ LEMN, PICTURĂ
17. TĂNASE ELENA, PICTURĂ

11. ALBUMUL „ARTIȘTI PLASTICI MUREȘENI,1977-2007”. AUTORI: ILARIE GH. OPRIȘ, VASILE MUREȘAN, TÂRGU-MUREȘ:

1. 1.HĂSMAȘAN OTILIA, SCULPTURĂ
2. ITU IOAN, SCULPTURĂ METAL
3. KALI JOZSEF, CERAMIST

4. LACZKO ARANKA, PICTURĂ, TEXTILE
5. MORARU TEODOR, PICTURĂ
6. OPRIȘ GHEORGHE, PICTURĂ
7. TĂNASE ELENA, PICTURĂ

12. ALBUMUL „DIE NAIV KUNST RUMANIENS” 2002. AUTOR: HERBERT WIESNER, TÂRGU-MUREȘ:

1. KISS ANNA, PICTURĂ , TEXTILE
2. KONCZ JÁNOS, SCULPTURĂ LEMN
3. LACZKO ARANKA, PICTURĂ, TEXTILE
4. MORARU TEODOR, PICTURĂ
5. OPRIȘ GHEORGHE, PICTURĂ
6. ORBÁN IRÉN, TEXTILE, PICTURĂ
7. POPA TEODOR, SCULPTURĂ METAL
8. SUCIU SEVER, SCULPTURĂ LEMN, PICTURĂ

13. CATALOG „SALONUL NAȚIONAL DE ARTĂ NAIVĂ”. CLUJ, EDIȚIA I, 2004. AUTORI: VASILE RADU, CONSUELA JUCAN-MÂNDRU:

1. MORARU TEODOR, PICTURĂ
2. OPRIȘ GHEORGHE, PICTURĂ

14. ALBUMUL „INTERNATIONAL EXHIBITION OF SELF-TAUGHT ART” (EXPOZIȚIA INTERNAȚIONALĂ DE ARTĂ NAIVĂ), BRATISLAVA-SLOVACIA, 23 Iunie-30 SEPTEMBRIE 2007:

1. KISS ANNA
2. OPRIȘ GHEORGHE
3. SUCIU SEVER

15. CATALOGUL „SALONUL INTERNAȚIONAL DE ARTĂ NAIVĂ”. BUCUREȘTI, EDIȚIA A IX-A, DECEMBRIE 2007:

1. LACZKO ARANKA, PICTURĂ
2. MORARU TEODOR, PICTURĂ
3. ITU IOAN, SCULPTURĂ METAL

16. CATALOGUL „SALONUL INTERNAȚIONAL DE ARTĂ NAIVĂ”, BUCUREȘTI, EDIȚIA A X-A, DECEMBRIE 2009:

1. ITU IOAN, SCULPTURĂ METAL
2. LACZKO ARANKA, PICTURĂ
3. MORARU TEODOR, PICTURĂ

15. ALBUMUL „ARTA PLASTICĂ TÂRNĂVEANĂ”, AUTOR: IULIU MOLDOVAN, TÂRGU-MUREȘ, 2010:

1. DURUGY PÁL, METALOPLASTIE, GRAFICĂ, SCULPTURĂ
2. POLGAR FRANCISC, SCULPTURĂ LEMN
3. POPA TEODOR, SCULPTURĂ METAL
4. SUCIU SEVER, SCULPTURĂ LEMN, PICTURĂ

16. ALBUMUL „50 DE ANI DE ARTĂ NAIVĂ ÎN ROMÂNIA. ENCICLOPEDIIE”, AUTOR: IFTINCHI COSTEL, IAȘI, 2010:

1. DURUGY PÁL, GRAFICĂ, PICTURĂ
2. ITU IOAN, SCULPTURĂ METAL
3. KISS ANNA, PICTURĂ, TEXTILE
4. KONCZ JÁNOS, SCULPTURĂ LEMN
5. LACZKO ARANKA, PICTURĂ, TEXTILE
6. MARCOȘ IOAN, PICTURĂ
7. MORARU TEODOR, PICTURĂ
8. OPRIS GHEORGHE, PICTURĂ
9. ORBAN IREN, PICTURĂ, TEXTILE
10. POPA TEODOR, SCULPTURĂ METAL
11. SÁNDOR PÁLL, CERAMICĂ
12. SUCIU SEVER, PICTOR, SCULPTOR
13. TĂNASE ELENA, PICTURĂ

17. ALBUMUL „TEODOR MORARU”, AUTORI: ILARIE GH. OPRIS, VASILE MUREȘAN, TÂRGU-MUREȘ, 2010

1. MORARU TEODOR

18. ALBUMUL „GHEORGHE OPRIS”, AUTORI: ILARIE GH. OPRIS, VASILE MUREȘAN, TÂRGU-MUREȘ, 2011

1. OPRIS GHEORGHE

17. ALBUMUL „ARTIȘTI PLASTICI MUREȘENI” 1977 – 2012”, AUTORI: ILARIE GH. OPRIS, VASILE MUREȘAN, CĂLIN BOGĂTEAN, MARCEL NASTE, IANCU MUREȘAN, TÂRGU-MUREȘ, 2012:

1. LACZKO ARANKA, TEXTILE, PICTURĂ
2. MORARU TEODOR, PICTURĂ

18. ALBUMUL „LACKÓ ARANKA. LELKI KÖZÖSSÉGBEN A NÉPI VILÁGGAL”, AUTOR: JÁRAY FEKETE KATALIN, TÂRGU-MUREȘ, 2012.

1. LACKÓ ARANKA

**BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ,
CU MENȚIONAREA ARTIȘTILOR PREZENȚI ÎN ZIARE ȘI
REVISTE
1970 - 1980**

1. Ziarul „Vörös Zászló”, Târgu-Mureș, 24 septembrie 1970, articolul „A marosvásárhelyi Naiv Művészeti Klub első kiállítása” (Prima expoziție de artă naivă a clubului târgumureșean), autor: Bandi Dezső, 1970:

Tamás Pál, Kiss Márton, Czirják Luiza, Kiss Anna „Fărcaș Gheorghe, Bolog Ioan, Fall Sándor,

Majlat Ludovic, Kádár Ferenc, Berecz Ferenc, Szálosi Zoltán.

2. Revista „Művelődés”, septembrie 1973: Articolul „Naiv művészeti klub” (Clubul artiștilor naivi), autor: Bandi Dezső. Expoziția de la Casa de cultură a Sindicatelor Târgu-Mureș, 1973:

„Clubul artiștilor naivi” înființat la data de 15 septembrie 1972 cu 15 membri (Moga Petru, Jakabffi József, Fall Sándor, Kiss Márton, Tamás Pál, Czirják Luiza, Majlat Ludovic, Kiss Anna, Berecz Ferenc, Kádár Ferenc, Bolog Ioan, Szálosi Zoltán, Szabo Károly), Coordonator: Bandi Dezső.

3. Ziarul „Vörös Zászló”, Târgu-Mureș, 12 februarie 1974, articolul „Képzőművészeti kiállítások”, (Expoziția artiștilor plastici), în sala Teatrului „Studio” Târgu-Mureș, 1974:

Tamás Pál, Berecz Ferenc

4. „Expoziția Plasticienilor Amatori”, 27 martie 1976, în ziarul „Steaua roșie”, Clubul „Prodcomplex” Târgu-Mureș, 1976:

Tamás Pál, sculptură în piatră „Cap” și metaloplastie „Pocal”, Berecz Ferenc, Moga Petru, Jakabffi József, Takács Albert, Szabo Károly

5. Ziarul „Vörös Zászló”, 28 august 1976, Târgu-Mureș, „Műkedvelők képzőművészeti köre” (Cercul iubitorilor de artă plastică), autor: Dézsi Ödön, 1976:

Moga Petru, Mailat Ludovic, Tamás Pál, Berecz Ferenc, Ötvös Károly

6. REVISTA „FLACARA” 30 SEPTEMBRIE 1976, Articolul „Artiștii

de la Combinatul Azomureș”, autor: Barabas István, BUCUREȘTI, 1976:

Tamás Pál, Moga Petru, Berecz Ferenc,

„In anul 1968, a fost rugat de un prieten să-i facă două lucrări decorative. A folosit tabla de cupru. A fost îndrumat de un cunoscut animator de artă populară și artist plastic Bandi Dezso. Lucrările lui Tamás Pál dovedesc talent, au valoare artistică excepțională. În operele sale lucrate pe tablă de cupru prind viață atât obiceiurile populare cunoscute încă din copilărie, la țară, cât și scene de muncă din fabrică. Păsări și diferite animale din basme, grâul, florile, arborii constituie decorul scenelor de nuntă, de sărbătoare a secerișului, culesul viilor, toate de o impresionantă expresivitate artistică , iradiind candoarea artei naive.” (Despre artistul Tamás Pál)

7. ZIARUL „MUNKASELET”, 13 IUNIE 1980, BUCUREȘTI, 1980:

Expo. Târgu-Mureș, Expoziția artiștilor din CIC, Tamás Pál, Ötvös Károly, Takács Albert

8. REVISTA „UJ ÉLET”, OCTOMBRIE 1980, Târgu-Mureș, București. Articolul „Kellene már kritikus” (Ne trebuie critic), autor: Barabás László, 1980:

Expoziție în holul Tearului Național Târgu-Mureș.

Berecz Ferenc, Vasile Buja, Ötvös Károly, Gheorghe Strete, Takács Albert, Tamás Pál, Ioan Zibileanu, Erdélyi László, Jakabffi József, Plájás György.

**REVISTA „GALERIA NAIVĂ” (2011-2012),
director: Costel Iftinchi, Editura: CREART, IAȘI.**

1. REVISTA „GALERIA NAIVĂ”, NR.1, PRIMĂVARA, 2011:

Gheorghe Opriș, Itu Ioan, Moraru Teodor, Suciu Sever

2. REVISTA „GALERIA NAIVĂ”, NR.2, VARĂ, IAȘI, 2011:

Moraru Teodor, Opriș Gheorghe

3. REVISTA „GALERIA NAIVĂ”, NR.3, TOAMNA, 2011:

Opriș Gheorghe, Teodor Moraru, Suciu Sever

4. REVISTA „GALERIA NAIVĂ”, NR.4, IARNA, 2011:

Moraru Teodor, Opriș Gheorghe, Laczko Aranka, Sever Suciu

5. REVISTA „GALERIA NAIVĂ”, NR.5, PRIMĂVARA, 2012:

Ioan Itu, Laczko Aranka, Moraru Teodor

6. REVISTA „GALERIA NAIVĂ”, NR.6, VARA, 2012:

Kiss Márton

ARTA NAIVĂ DIN JUDEȚUL MUREȘ, (1970-2012)

După apariția Enciclopediei „50 de ani de artă naivă în România”, autor Costel Iftinchi în anul 2010, o carte deosebită cu multe informații despre autori și lucrările lor, am constatat că la nivel de național un număr important de artiști mureșeni nu sânt cunoscuți. Lucrând în domeniu, la Centrul Județean al Creației Mureș, fiind organizator de expoziții la nivel județean din anul 1975, dar și colaborând ani în șir cu Centrul Național al Creației de la București cu specialiști în domeniu ca: Vasile Savonea, Viorel Rău, Oana Petrică etc. cunoscând valoarea artei naive la nivelul județului Mureș, am hotărât să inițiez realizarea unei cărți care să cuprindă toate informațiile la zi cunoscute și adunate de mine în decursul a 40 de ani de activitate în slujba artei plastice mureșene.

În județul Mureș au avut preocupări permanente pentru promovarea artiștilor naivi și a lucrărilor lor, distinșii oameni de cultură mureșeni: Bandi Dezső, Vaida P. Valeriu, Ioan Florea, Constantin Cotârlan și Călin Bogătean din cadrul Centrului Județean al Creației, Ștefan Someșan și Nicolae Tunaru, președinți ai Asociației Artiștilor Plastici Mureș și muzeograful Vasile Mureșan de la Muzeul Județean de Etnografie Mureș.

Artiști deosebiți de valoroși ca: Czirják Luiza, Gheorghe Fărcaș, Kiss Márton, Magyarosi Kálmán, Simonffi Jolán, Tamás Pál și Petru Moga alături de încă mulți alți artiști uitați de vreme, merită să fie prezentați în această carte, pe care o consider un început care trebuie completată în viitor cu multe alte informații.

Am stat de vorbă cu mulți artiști care au pictat în anii 1970-1971, unii nu au mai pictat, alții participă și acum la expoziții în țară și peste hotare, toți consideră utilă apariția acestei cărți ca o confirmare a pioneratului realizat atunci de ei și ca o garanție a valorilor artistice afirmate în zilele noastre la nivel național și internațional.

Cartea „Arta Naivă din județul Mureș” prezintă lucrările valoroase și reprezentative, autorii lucrărilor dar și presa din perioada de început 1970-1980, aprecierile artistului plastic Vasile Mureșan, muzeograf expert, a altor specialiști, a ziariștilor care au stat de vorbă cu artiștii și au văzut lucrările lor în expoziții, precum și o bibliografie cu majoritatea cataloagelor și a cărților de specialitate apărute în România, Ungaria și în alte țări.

Ilarie Gh. Opriș, publicist
Președintele Asociației Artiștilor Plastici Mureș

Naïve Art in Mureş County, (1970-2012)

The release of Costel Iftinchi's encyclopedia "50 Years of Romanian Naïve Art" in 2010, a very special work, abundant in information about painters and their works, drew to my attention the fact that a significant number of artists from the Mureş region were unknown nationwide. Working in the branch, at the Mureş County Creation Centre, having organized regional exhibitions ever since 1975, but also due to my collaboration with National Creation Centre, in Bucharest, and with valuable experts in the field such as: Vasile Savonea, Viorel Rău, Oana Petrica and others, as well as my knowledge of the value of Naïve art in Mureş County have led me to the decision of gathering in a book all the up to date information, known and personally collected in my 40 years of dedication to art in Mureş County.

There has been a permanent concern in Mureş County for the promotion of the Naïve artists and of their works, done by distinguished cultural personalities of the region: Bandi Dezsö, Vaida P. Valeriu, Ioan Florea, Constantin Cotârlan, and Călin Bogatean from the Mureş Creation Centre, Ştefan Someşan and Nicolae Tunaru, presidents of Mureş Artists' Association as well as Vasile Mureşan, museographer at Mureş County Museum of Ethnography.

Extremely valuable artists such as: Czirják Luiza, Gheorghe Farcas, Kiss Márton, Magyarosi Kálmán Simonffi Jolán, Tamás Pál and Petru Moga along many others forgotten by time deserve to be present in this book, which I consider a start for a further useful instrument of information gathering. Having spoken with many artists of the 70's (1970-1971) I have learned that some of them have stopped painting while others continue to take part in exhibitions not only in the country but also worldwide, all of them consider this book release very useful, which come as a confirmation of their pioneering and as a guarantee of the asserted artistic values at national and international level.

Naïve Art in Mureş County introduces the representative and valuable works, their authors but also the media of those beginnings, 1970-1980, some comments of the expert museographer, the artist Vasile Mureşan, other experts, the journalists that have spoken to the artists and have seen their works in exhibitions as well as a bibliography of the majority of the catalogues and specialized books which have been printed in Romania, Hungary and other countries.

Ilarie Gh. Opriş, publicist
President of Mureş County Artists'

Association

A MAROS MEGYEI NAIV MŰVÉSZET (1970-2012)

Iftinchi Costel: Románia 50 éves naiv művészete című enciklopédiája 2010-ben jelent meg. Az értékes könyv rengeteg adatot tartalmaz a szerzőkről, alkotásaikról. Ez döbrentett rá, hogy nagyon sok Maros megyei művész ismeretlen országos szinten. A művészet berkeiben dolgozva- a Maros megyei Népi Alkotások Házában-, mint megyei kiállítások szervezője 1975 óta, aki együttműködött a bukaresti Nemzeti Alkotások Központjával, olyan szakemberekkel, mint Vasile Savonea, Viorel Rau, Oana Petrica, és, aki nagyon jól ismeri a Maros megyei naiv művészet értékét, úgy gondoltam, hogy szükség lenne egy olyan kiadásra, amely a képzőművészet terén összegyűjtött 40 évi adataimat tartalmazná.

Maros megyében a naiv művészek és alkotásaik állandó elismerésben és támogatásban részesültek a kultúra és művészet olyan képviselői részéről, mint Bandi Dezső, Vaida P. Valeriu, Ioan Florea, Constantin Cotarlan, Calin Bogatean a megyei Népi Alkotások Házától, Stefan Somesan, Nicolae Funaru a Maros megyei Képzőművészek Egyesületének elnökei, valamint a Maros megyei Népművészeti Múzeum szakembere, Vasile Muresan részéről.

Néhány értékes művész, mint Czirják Lujza, Gheorghe Farcas, Kiss Márton, Magyarosi Kálmán, Simonffi Jolán, Tamás Pál, Petru Moga, de mások is, akiket a feledés homálya takar, megérdemlik, hogy helyet kapjanak ebben a könyvben, amelyet az elkövetkezőkben majd újabb és újabb adatokkal kell majd kiegészíteni.

Nagyon sok művésszel álltam szóban, akik 1970-1971 között festettek. Azóta egyesek félrevonultak, mások ma is kiállítanak itthon és külföldön. Mindnyájan jó és hasznos ötletnek tartották e könyv megjelenését, hisz ez igazolná, hogy ők igazi úttörők voltak, országos és nemzetközi elismerésük jogos.

A MAROS MEGYEI NAIV MŰVÉSZET című könyv az alkotók és értékes alkotásaik mellett tartalmazza az 1970 - 1980 közötti e témával kapcsolatos sajtói kiadásokat, Vasile Muresan muzeológus, hivatásos festőművész értékeléseit, a művészekkel készített interjúkat. Ugyanakkor gazdag bibliográfiája magába foglalja az országban, Magyarországon, de más országokban is megjelent katalógusokat és szakkönyveket.

Ilarie Gh. Opris
a Maros megyei Képzőművészek Egyesületének elnöke
Románból fordította Moldovan Irén

L'Art naïf au département de Mureș (1970-2012)

Après la parution en 2010 de l'Encyclopédie „50 ans d'art naïf en Roumanie” de l'auteur Costel Iftinchi, un livre extraordinaire avec beaucoup d'informations sur différents auteurs et leurs travaux, j'ai constaté qu'un nombre important d'artistes de Mures ne sont pas connus au niveau national.

Tenant comme base le travail fait au Centre de Création du Département de Mures, comme organisateur d'expositions au niveau départemental depuis l'année 1975 et aussi comme collaborateur pendant des années avec le Centre National de Création de Bucarest avec des spécialistes dans le domaine comme: Vasile Savonea, Viorel Rau, Oana Petrica etc, j'ai considéré opportun essayer d'écrire un livre sur l'art naïf du département de Mureș avec toutes les informations recueillies pendant les 40 dernières années d'activités dans le domaine d'art plastique.

Dans le département de Mures, parmi les professionnels qui ont eu des préoccupations permanentes pour la promotion des artistes naïfs et de leurs travaux je mentionnerais: Bandi Dezső, Vaid P. Valeriu, Ioan Florea, Constantin Cotârlan et Călin Bogătean du Centre de Création du Département, Ștefan Someșan et Nicolae Tunaru, présidents de l'Association des Artistes Plastiques de Mureș et le muséographe Vasile Mureșan du Musée d'Ethnographie de Mureș.

Les artistes de valeur comme Czirják Luiza, Gheorghe Fărcaș, Kiss Márton, Magyarosi Kálmán, Simonffi Jolán, Tamás Pál, Petru Moga et beaucoup d'autres méritent une place dans ce livre qui est un humble commencement et qui j'espère au fur et à mesure du temps sera complété avec d'autres informations et d'autres œuvres.

La parution de ce travail est considérée utile par divers artistes pionniers des années 1970-1971 comme confirmation et reconnaissance du travail réalisé par eux à ce moment –là et comme une garantie des valeurs artistiques affirmées aujourd'hui au niveau national et international.

Le livre „l'Art Naïf dans le département de Mureș” contient les travaux représentatifs des années 1970-1980, leurs auteurs et des revues de presse de ces années-la, les appréciations de l'artiste plastique Vasile Mureșan, muséographe expert et d'autres spécialistes et journalistes, tout comme une bibliographie avec la plupart des catalogues et des livres des spécialistes parus en Roumanie, Hongrie et d'autres pays.

Ilarie Gh. Opris,
Président de l'Association des Artistes Plastiques Mures

Rezumat germana

POSTFAȚĂ

Cartea de față a încercat să valorifice cece s-a mai găsit la membrii familiilor, a prietenilor și cunoștințelor, uneori cu mari eforturi și multe insistențe și aducem mulțumiri și suntem recunoscători pentru cei care au colaborat cu noi. Ne-am străduit să prezentăm și autorii și portretele lor. Dar trebuie să amintim că nu întotdeauna am fost înțeleși în demersul nostru și am fost refuzați fără motiv, e drept cu multă diplomatie de fiecare dată. Cartea este la prima ediție și suntem convinși că vom găsi și alți autori și multe lucrări care merită și iar noi suntem obligați moral ca să completăm cu alte informații, o nouă ediție.

Aducem mulțumiri deosebite pentru doamna Lázár Éva din satul Câmpești, eminentă dascăliță, mereu integrată în viața culturală a satului, care și-a făcut timp ca să ne însoțească prin sat la pictorii naivi care au lucrat în anul 1970 cu profesorul Bandi Dezso și să ne recomande sătenilor ei ca să ne relateze ce a fost acum 42 de ani și să ne permită să facem fotografii care și-au găsit locul în paginile cărți.

Cartea de față este cea mai completă carte despre arta naivă din județul Mureș. Am inclus toate informațiile din albumele, cataloagele și cărțile apărute în țară, dar peste hotare, care au intrat în posesia noastră. De mare folos a fost studierea revistelor și ziarelor cu menționarea lor din perioada de început, adică dintre anii 1970 și 1980. Am studiat presa locală și centrală, am citit articolele despre arta naivă din județul Mureș apărute până în anul 2012, dar le-am menționat numai selectiv la unii autori.

**Prof. Vasile Mureșan,
artist plastic, muzeograf expert**

CUPRINS

INTRODUCERE	8
Arta naivă mureșeană recunoscută pe plan național și mondial	17
BANDI DEZSŐ	18
CERC DE SCULPTURĂ LA SÂNTIOANA DE MUREȘ	19
CZIRJÁK LUIZA	33
DURUGY PÁL	38
GHEORGHE FĂRCAȘ	40
ISPAS ELENA	44
IOAN ITU	46
IOAN ITU UN GIACOMETI AL SCULPTURII NAIVE	47
KISS ANNA	53
KISS MÁRTON	57
Kiss Márton, pictorul naiv!	58
Kiss Márton sculptorul!	58
Kiss Márton un artist narator!	59
KONCZ JÁNOS	64
KRISTÓF ANDREA	70
LACKO ARANKA	71
LACKO CSONGOR	74
MAGYAROSI KÁLMÁN	75
PETRU MOGA	79
TEODOR MORARU	82
AMINTIRI DIN SAT	83
TEODOR MORARU, ÎN PRESA MUREȘEANĂ	87
DE LA OBÂRȘII, LA CUNOAȘTERE!	90
Gheorghe Opriș	99
DIN PRESA VREMII	101
ORBAN IRÉN	111
ÖTVÖS KÁROLY	116
PÁLL ÖSZ MARGIT	119
GHEORGHE PĂDUREANU	122
AUGUSTIN PIPER	124
POLGÁR FRANCISC	125
EUGEN POPTĂMAȘ	127
TEODOR POPA	131
SIMO REGINA	135
SIMONFFY JOLÁN	137
GHEORGHE STRETE	141
SEVER SUCIU, un artist nepereche	142

TAMÁS PÁL.....	149
TĂNASE ELENA	157
Taberele de sculptură în lemn de la Sovata	176
PLIANTE	182
CĂRȚI	202
CATALOG 1970.....	209
CATALOG 1998.....	223
ZIARE ȘI REVISTE (1970 - 1980)	237
ARTA NAIVĂ DIN JUDEȚUL MUREȘ, (1970-2012).....	265
A MAROS MEGYEI NAIV MŰVÉS ZET (1970-2012)	267
L'Art naïf au departament de Mureș (1970-2012).....	268
Rezumat germana	269
POSTFAȚĂ	270

